

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Nikol Moravcová

Sonda do života 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky v letech 1944-1945

The probe of the life in 1. Czechoslovakian Partisan Brigade of Jan Žižka in
1944-1945

Praha 2021

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 18. srpna 2021

Nikol Moravcová

Poděkování:

Nejprve bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Janě Čechurové, Ph.D. za vedení práce, cenné rady, připomínky a také za trpělivost, kterou se mnou měla. Děkuji doc. PhDr. Janu Randákovi, Ph.D. i všem kolegům, kteří svými podněty a entuziasmem přispěli k napsání této práce. Tato práce by nikdy nemohla vzniknout bez pomoci pracovníků v archivech, muzeích a vědeckých institucích. Patří jim mé poděkování. Své rodině a přátelům děkuji za to, že mě vždy podporovali a povzbuzovali.

Klíčová slova:

1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky, odboj, Valašsko, 2. světová válka, partyzánské hnutí, každodennost

Key words:

I. Czechoslovak Partisan Brigade of Jan Žižka, Resistance, Wallachia, Second World War, Partisan Movement, Everyday life

Abstrakt:

Součástí odboje proti nacistickému Německu byly i partyzánské jednotky operující v Protektorátu Čechy a Morava. Vznikaly v horských a zalesněných oblastech – výhodný terén nabízelo zejména moravsko-slovenské pomezí, Moravskoslezské Beskydy a Valašsko. První partyzánské skupiny se zde zformovaly již na jaře 1942, ale k zásadnímu odbojovému působení došlo až po přechodu partyzánského oddílu vedeného Jánem Ušiakem a Dajánem Bajanovičem Murzinem ze Slovenska na Moravu a vytvoření 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky.

Diplomová práce se zabývá působením partyzánských skupin operujících na Valašsku v období 2. světové války. Primárně se zaměřuje právě na oddíly, které byly součástí 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky, protože bude zasazena především do závěrečného období války, tedy let 1944-1945. Cílem práce je analýza života v partyzánských oddílech a problémů, se kterými se museli partyzáni během své odbojové činnosti potýkat. Ve vybraných případech budou reflektováni i nejbližší podporovatelé partyzánů. Většina odborné literatury s tematikou partyzánského hnutí se soustřeďuje hlavně na popis jednotlivých bojových, diverzních a sabotážních akcí nebo jiné výrazné momenty v činnosti partyzánských skupin. Proto se bude diplomová práce orientovat především na méně zjevné aspekty tohoto fenoménu, jako jsou vztahy mezi partyzány, zajišťování potravin, ošacení či lékařské péče. Na rozdíl od partyzánských jednotek operujících v zahraničí, například na Německem okupovaných částech Sovětského svazu, nevytvořila 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky trvalý lesní tábor, který by mohla používat jako bezpečnou základnu. Partyzáni na Moravě tak byli mnohem více odkázáni na pomoc civilního obyvatelstva než jejich zahraniční „kolegové“, s čímž se pojila i do určité míry odlišná organizace působení brigády. Prameny o partyzánském hnutí v Protektorátu jsou poměrně bohaté, jedná se zejména o popisy bojové činnosti partyzánských oddílů nebo jednotlivců, které měly sloužit k pozdějšímu uznání zapojení do odbojové činnosti ze strany československých úřadů. Proto se v těchto materiálech často objevují záměrně nadsazené nebo zkreslené údaje o počtu zneškodněných nepřátel a získaného materiálu. Většina podobných dokumentů byla vytvořena až po skončení války. Písemností, které by vznikly přímo během aktivního působení partyzánských jednotek, je podstatně méně. V práci tak budou využívány i vzpomínky a svědectví přímých účastníků partyzánského hnutí.

Abstract:

Part of the resistance against the Nazi Germany were partisan troops operating in the Protectorate of Bohemia and Moravia. They arose in mountainous and forested areas – particularly suitable terrain was at Moravia-Slovak border, the Moravia-Silesian Beskids and the region Wallachia. The first partisan units were formed there in the spring of 1942 but the major resistance started only after the partisan unit led by Ján Ušiak and Daján Bajanovič Murzin crossed the border from Slovakia to Moravia and I. Czechoslovak Partisan Brigade of Jan Žižka was founded.

This thesis deals with the activities of guerrilla units operating in Wallachia during World War II. It primarily focuses on the troops which were part of I. Czechoslovak Partisan Brigade of Jan Žižka therefore is set mainly in the final period of the war, that is 1944-1945. The aim is to analyze life in the partisan units and the problems that the partisans had to face. In selected cases, the close supporters of the guerrillas will also be reflected. Most of the professional literature on the topic of the partisan movement focuses mainly on the description of fighting, diversion and sabotage actions or other significant moments in the activities of partisan groups. Therefore, the thesis will focus mainly on less obvious aspects of this phenomenon, such as relations between partisans, provision of food, clothing or medical care. Unlike partisan units operating abroad, for example in the German-occupied parts of the Soviet Union, I. Czechoslovak Partisan Brigade of Jan Žižka did not create a permanent forest camp, which it could be using as a safe base. The partisans in Moravia were thus much more dependent on the help of the civilian population than their foreign „colleagues“, which was associated with a somewhat different organization of the brigade. Sources about the partisan movement in the Protectorate are relatively rich, especially the descriptions of the combat activities of partisan units or individuals, which were to serve for the later recognition of involvement in resistance activities by the Czechoslovak authorities. Therefore, intentionally exaggerated or distorted data on the number of enemies destroyed and the military material obtained often appear in these materials. Most of similar documents were created after the war. There are significantly less documents that would be created directly during the active operations of partisan units. The work will also use the memories and testimonies of participants of partisan movement.

OBSAH

1	ÚVOD	9
1.1	PRAMENY	15
1.2	LITERATURA.....	16
2	HISTORIE 1. ČS. PARTYZÁNSKÉ BRIGÁDY JANA ŽIŽKY	19
3	PŘÍCHOD PARTYZÁNŮ	28
3.1	SESKOK ORGANIZÁTORSKÝCH VÝSADKŮ.....	29
3.2	NAVAZOVÁNÍ PRVNÍCH KONTAKTŮ S OBYVATELSTVEM	33
4	ÚKRYTY A BUNKRY	37
4.1	VALAŠSKÉ CHALUPY.....	37
4.2	BUNKRY A ZEMLJANKY	44
4.3	IMPROVIZOVANÉ ÚKRYTY	52
5	ZÁSOBOVÁNÍ POTRAVINAMI.....	57
5.1	HOSPODÁŘSKÉ POMĚRY NA VALAŠSKU V ODBOBÍ PROTEKTORÁTU.....	58
5.2	ZAJIŠŤOVÁNÍ POTRAVIN	61
5.3	STRAVOVÁNÍ	68
6	ZAJIŠŤOVÁNÍ VÝZBROJE A VÝSTROJE.....	72
6.1	OBLEČENÍ A OBUV	72
6.2	ZBRANĚ A MUNICE.....	76
7	LÉKAŘSKÁ PÉČE	79
7.1	PÉČE O NEMOCNÉ A RANĚNÉ	80
7.2	HYGIENA	85
7.3	POHŘBY PARTYZÁNŮ	86
8	PARTYZÁNSKÁ „SPRAVEDLNOST“	90
8.1	PORUŠOVÁNÍ DISCIPLÍNY.....	90
8.2	TRESTÁNÍ KOLABORANTŮ A ZRÁDCŮ.....	94
9	VZÁJEMNÉ VZTAHY	98

9.1	PARTYZÁNI A PASEKÁŘI	98
9.2	PARTYZÁNI, ŽENY A DÍVKY.....	102
10	ZÁVĚR	106
11	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY:	108
12	SEZNAM OBRÁZKŮ:	115
13	SEZNAM ZKRATEK:	116

1 Úvod

Partyzánské hnutí se za 2. světové války začalo rozvíjet po napadení Sovětského svazu nacistickým Německem. J. V. Stalin bezprostředně po napadení státu vyzval obyvatelstvo na dobytém území k formování partyzánských oddílů, jež nejdříve vyslyšeli vojáci Rudé armády, kteří zůstali za frontovou linií. Na Ukrajině se takto vytvořeným jednotkám příliš nedařilo. Brzy byly buď rozdrceny Wehrmachtem, nebo splynuly s Rudou armádou. A tak iniciativu v organizování ukrajinského partyzánského hnutí převzaly orgány státní bezpečnosti (NKVD) či komunistická strana Ukrajiny. Na Ukrajině v průběhu války operovalo několik silných partyzánských celků, nejznámější z nich je pravděpodobně jednotka vedená Sydirem Kovpakem.

O skutečné partyzánské válce je možné hovořit na příkladu bývalé Jugoslávie. Díky příznivým přírodním podmínkám a osobním zkušenostem některých partyzánů z působení ve španělské občanské válce se vytvořilo velmi silné partyzánské hnutí, které se nacistickému Německu a jeho spojencům nepodařilo porazit. Partyzánské hnutí v oblasti postupně nabylo takových rozměrů, že se téměř zdálo, jako by proti německým jednotkám stála skutečná armáda.

Partyzánská hnutí vznikala v průběhu 2. světové války napříč Evropou. Partyzánské oddíly byly zakládány v Polsku, Řecku, Francii nebo na Slovensku. V reakci na vytváření partyzánských jednotek na území Sovětského svazu započalo komunistické hnutí v Protektorátu Čechy a Morava apelovat na obyvatele a odbojové skupiny, aby také zakládali partyzánské jednotky.

První takové skupiny se objevily v hornatých částech Protektorátu po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Byly tvořeny zejména válečnými zajatci, uprchlíky z totálního nasazní nebo osobami v hledáčku gestapa. Většinou se jim nepodařilo rozvinout plnohodnotnou, ozbrojenou, odbojovou činnost a brzy byly odhaleny gestapem. K rychlému odhalení a rozbití prvních partyzánských skupin přispíval i fakt, že území Protektorátu nebylo pro masivní rozvoj partyzánského hnutí vhodné.

Partyzánské hnutí se v Evropě soustředilo do hornatých, hustě zalesněných a obtížně přístupných oblastí. Takových míst, kde se mohly početné záškodnické útvary snadno skrýt a odkud mohly provádět překvapivé útoky. Z těchto důvodů se partyzánům obzvláště

dařilo v Bělorusku a bývalé Jugoslávii. Protektorát citelně postrádal tyto vhodné přírodní podmínky. Vyhovující horské masivy se nacházely především v pohraniční oblasti Moravy a Slovenska. Přesto se stále jednalo o poměrně hustě osídlenou oblast, ve které nebylo možné vytvořit trvané lesní tábory bez rizika, že budou velmi brzy objeveny. Rozvoji partyzánského hnutí taktéž bránil nedostatek zbraní mezi obyvatelstvem způsobený tím, že Československo bylo obsazeno Německem, aniž by došlo k bojovým operacím. Aby se mohlo na území Protektorátu rozvinout partyzánské hnutí, potřebovalo impulz zvenčí.

Ten přišel poté, co byla v Moskvě roku 1943 podepsána smlouva o vzájemné pomoci mezi Československem a Sovětských svazem. Sovětská strana za spoluúčasti československých komunistů začala pracovat na výcviku parašutistů, kteří měli být vysazeni na území Československa s cílem organizovat partyzánské hnutí. Součástí této nové strategie byl i výsadek vedený Jánem Ušiakem, jenž stál u zrodu 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky, která rozvíjela svou odbojovou činnost zejména na východní Moravě.

Partyzánský způsob boje byl až do roku 1944 v Protektorátu v podstatě neznámým fenoménem. Ačkoliv se obyvatelé o této formě boje dozvěděli ze zahraničního rozhlasu, až do závěru války s ním neměli osobní zkušenost. A později se s partyzány setkávali především lidé bydlící v horských a podhorských oblastech, a to zejména na Moravě. Je důležité upozornit, že partyzánské hnutí na Moravě mělo svá specifika, která vyplývala z místních reálií.

Nejprve je však vhodné vysvětlit, kdo je to partyzán. Definice tohoto pojmu se v průběhu let značně proměnila v závislosti na konkrétním válečném konfliktu, ve kterém se vytvářely partyzánské jednotky, nebo jakému režimu měla propagace partyzánského hnutí sloužit. Pro účely této závěrečné práce postačí uvést, že partyzán je „*příslušník organizovaného hnutí odporu*.“¹ K boji používá prostředky drobné, partyzánské války. Cílí na destrukci strategických objektů, jako jsou silnice, železnice, mosty, vojenské sklady nebo komunikační kanály. Za 2. světové války bojovali partyzáni v zemích okupovaných Německem a jeho spojenci.

Na východní Moravě operovaly dva druhy partyzánů. Prvním typem byli tzv. lesní partyzáni. Jednalo se v podstatě o osoby, které v Protektorátu pobývaly ilegálně, anebo byly svým vstupem do partyzánské jednotky nuceny přejít do ilegality. Do této kategorie spadají členové organizátorských výsadek partyzánského hnutí, sovětsí váleční zajatci,

¹ MACKSEY, Kenneth: *Zapalte Evropu!* Brno 2000. s. 7.

lidé přecházející z totálního nasazení, ale i nadšenci, kteří do partyzánských oddílů vstupovali z touhy po dobrodružství. Tito partyzáni pobývali v horách nebo se tajně zdržovali u svých podporovatelů. Za jejich přechovávání hrozily tvrdé tresty.

Druhým, možná snadněji definovatelným, typem byli lidé, kteří vedle působení v partyzánské jednotce, vykonávali nadále svá civilní zaměstnání. Poté, co se zúčastnili přepadové akce, vraceli se zpátky domů. V mnoha případech zároveň materiálně podporovali v lese žijící partyzány nebo fungovali jako spojky či průvodci. V diplomové práci je dán prostor zejména „lesním partyzánům“, jelikož je u nich patrný výraznější odklon od „normálního“ života.

Diplomová práce se zaměřuje na každodenní život partyzánů působících v prostoru východní Moravy. Ačkoliv na moravsko-slovenském pomezí operovalo několik organizátorských skupin partyzánského hnutí, nejdominantnější postavení měla 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky, která pod svým velením sjednotila mnoho malých, nezávislých, partyzánských jednotek. Zároveň v oblasti působila od září 1944 až do ukončení války v květnu 1945, což je poměrně dlouhá doba, během níž lze pozorovat progres, jímž jednotka prošla – od „pouhého“ organizátorského výsadku až po nejpočetnější partyzánský útvar v Protektorátu. Z těchto důvodů je jí věnován největší prostor i v této práci.

Odborná literatura zabývající se 1. čs. partyzánskou brigádou Jana Žižky se věnuje především popisu bojové, diverzní a sabotážní činnosti oddílu, zaobírá se seskokem zakladatelského výsadku na slovenském území, příchodem na Moravu, navazováním kontaktů s domácím odbojem, narůstající aktivitou brigády a dalšími výraznými momenty, ale chvíle odpočinku buď zcela opomíjí, nebo neurčitě zmiňuje bez hlubší analýzy.

Tato práce by naopak chtěla poukázat na dění mimo bojové operace a prozkoumat, čím se partyzáni zabývali optikou každodennosti. Cílem práce je zjistit, jak mohl vypadat běžný život jednotlivce v partyzánském oddílu. Pozornost je věnována zejména problémům, kterým museli partyzáni každý den čelit při zajišťování základních životních potřeb, tj. popsat způsob, jakým získávali potraviny, hledali útočiště nebo jak kvalitní byla lékařská péče. Stranou nezůstávají ani témata týkající se pojetí spravedlnosti v partyzánských oddílech, smrt spolubojovníků nebo vzájemné vztahy. Přesto je důležité podotknout, že primárním úkolem partyzánů bylo bojovat proti nepříteli, a tak veškeré své snažení podřídili tomuto cíli. Nelze tedy zcela oddělit jejich běžný život a bojové nasazení,

Jelikož se obě tyto sféry silně prolínaly, jak je ostatně zřejmé v kapitole o zajišťování oblečení a zbraní. Způsob, jakým byly tyto komodity opatrovány, lze považovat za záškodnickou činnost namířenou proti okupantům. Práce se nesnaží rozšířit poznatky o odbojové činnosti 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky, ani reinterpretovat některé kontroverzní události spojené s působením brigády, ačkoliv se některých z nich dotýká.

Jelikož partyzánské jednotky podléhající 1. čs. partyzánské brigádě Jana Žižky operovaly na velmi rozsáhlém prostoru, bylo nutné práci územně vymezit. Územně je práce omezena na region Valašsko² s přesahy do oblasti Moravskoslezských Beskyd. Tímto vymezením byla zachována kontinuita s organizátorských výsadem, protože v dané oblasti sídlil štáb brigády, a zároveň zahrnuto území s příhodnými přírodními podmínkami pro rozvoj partyzánského hnutí.

Práce je zasazená do období let 1944-1945. Časové vymezení kopíruje období působení 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky na území Československa, od vysazení na přelomu srpna a září 1944 až po osvobození na počátku května 1945. Z důvodu představení tématu v co nejširší perspektivě jsou v práci zmiňovány i skupiny, které zakládaly partyzánské jednotky samostatně, ještě před příchodem brigády Jana Žižky. V některých případech tak práce časově přesahuje do léta roku 1944.

Pro výzkum dané problematiky jsou v práci využívány zejména prameny osobní povahy. Jedná se především o vzpomínkové práce členů Svazu protifašistických bojovníků, které mají různou podobu, od deníkových záznamů, prostý popis činnosti, záznam neuspořádaných vzpomínek, až po téměř románové zachycení partyzánského odboje. Za zmínku stojí vzpomínková práce Vladimíra Řezníčka, člena organizátorského výsadku Wolfram, jež přináší zajímavý náhled na 1. čs. partyzánskou brigádu v době, kdy se teprve formovala, ale popisuje i peripetie čekající na partyzána v horách.

Hojně je v práci využíván i publikovaný, dobový deník partyzána Vincence Vymazala,³ který byl členem oddílu Olga. Autobiografický charakter má část knihy věnovaná historii obce Lukoveček.⁴ Její autor působil v partyzánském oddílu, přičemž při popisu událostí v posledním roce války se opírá o své vlastní zážitky. Proto je v této práci nahlíženo na kapitolu popisující partyzánský odboj v Lukovečku jako na pramen.

² Region Valašsko není jasně definován. Jedná se oblast, která zahrnuje Vsetínsko, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vizovicko a Lukovsko. Za jeho okrajové oblasti jsou považovány například Zlínsko nebo Moravskoslezské Beskydy, hlavně okolí Frenštátu pod Radhoštěm.

³ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018.

⁴ TICHÁČEK, Miroslav: *Lukoveček: historie obce (Paměti dob minulých i současných)*. Lukoveček 2004.

Vzpomínkové práce členů Svazu protifašistických bojovníků doplňují rozhovory s pamětníky, které pořídila organizace Post Bellum v projektu Paměť národa. Mezi vybranými pamětníky převažují ženy. V době války bylo většině pamětnic méně než sedmnáct let, navzdory tomu jsou jejich vzpomínky a postřehy nesmírně cenné. Jejich rodiny se staraly a podporovaly partyzány z 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky, samy pamětnice často plnily funkci spojek. Přesto se jejich rodiny, i samotní partyzáni, snažili nesdělovat jim informace, které by je mohly potenciálně ohrozit. Tato skutečnost nesnižuje hodnotu jejich vzpomínek. Přesto je potřeba mít na paměti, že se v drtivé většině jedná o vzpomínky dítěte na dané události, které tak mohou být zkreslené nebo neúplné. Z důvodu zachování koherentnosti textu nejsou v poznámkách pod čarou uvedeny webové adresy na konkrétní rozhovory, ty jsou umístěny až v seznamu pramenů na konci práce.

Větší pozornost by si zasloužily dokumenty umístěné ve Vojenském ústředním archivu, a to zejména soupisy činnosti jednotlivých partyzánů. Bohužel kvůli uzavření archivů z důvodu vypuknutí celosvětové pandemie SARS-CoV-2 v letech 2020-2021, nebylo možné tyto materiály prostudovat v plném rozsahu.

Zajímavým pramenem pro studium partyzánské taktiky je *Příručka pro partyzány*.⁵ Srozumitelnou formou shrnuje poznatky sovětských partyzánů z prvního roku války. Popisuje způsoby využívání zbraní, boj muže proti muži, maskování, provádění průzkumu nebo strategie přežití v náročných přírodních podmínkách. Od roku 1943 byla příručka využívána štáby partyzánského hnutí pro výcvik nováčků. Lze předpokládat, že poznatky z této příručky používal ve svých výcvikových programech i Ukrajinský štáb partyzánského hnutí v Kyjevě, který vysílal organizátorské výsadky do Protektorátu. Z tohoto důvodu nesmí být tento ojedinělý pramen v práci opomenut. Může sloužit jako indikátor toho, „jak to mělo vypadat“ a jaká byla reálná situace v Protektorátu.

Veškeré citace v textu práce jsou uvedeny v původním znění, s pravopisnými chybami nebo zastaralou gramatikou. Totéž je uplatňováno pro rozhovory s pamětníky, kde je v co největší míře zachován osobitý projev pamětníka, tj. například nářečí. Nicméně některé výpovědi pamětníků byly příliš zmatečné. Ačkoliv forma neubírala na významu sdělení, jejich doslovný přepis v textu by byl nepochopitelný. V těchto případech je jejich výpověď stylisticky upravena tak, aby v textu dávala smysl. Kurzívou jsou v textu uvedeny dobové termíny vztahující se k partyzánům nebo regionální pojmenování.

⁵ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty*. Upravené a doplněné vydání z roku 1942. Praha 2016.

Práce je členěna do osmi tématických kapitol. První kapitola stručně představuje historii 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky. Nejprve se zabývá organizátorským výsadem Ušiak – Murzin, jeho přechodem na Moravu a aklimatizací v novém místě působení. Do přelomu let 1944 a 1945 je historie brigády poměrně jasná. V roce 1945 partyzáni vyvíjeli příliš velkou aktivitu, než aby mohla být zaznamenána v této kapitole, proto jsou zmiňovány pouze ty nejdůležitější momenty. Další kapitoly se již věnují každodennosti.

Druhá kapitola popisuje příchod partyzánů do operačního prostoru a s tím spojené nástrahy, s kterými se museli partyzáni vypořádat. Podrobně se zabývá seskokem organizátorského výsadky a navazováním prvních kontaktů s obyvatelstvem.

Třetí kapitola je zasvěcena hledání útočiště. Podrobně je popsána „typologie bydlení“ partyzánů, od pasekářských chalup, přes stavbu podzemních bunkerů až po provizorní úkryty zhotovované během přesunů.

Čtvrtá a pátá kapitola jsou provázané. Třetí kapitola je věnována zajišťování potravin. Téma je zasazeno do širšího kontextu. Nejprve je popisována obecná hospodářská situace v Protektorátu, poté se pozornost soustředí na poměry, ve kterých žili pasekáři, na něž se partyzáni nejvíce obraceli s prosbou o potraviny. Nejsou opomenuty ani způsoby obstarávání potravin a stravování partyzánů. Čtvrtá kapitola je zaměřena na strategie, kterými si partyzáni opatřovali výstroj a výzbroj.

Šestá kapitola se věnuje lékařské péči. Jakou formu měla lékařská péče, jakými nemocemi partyzáni trpěli, jak o ně bylo postaráno a jakým způsobem si ošetřovali zranění způsobená bojem. Závěr kapitoly popisuje partyzánské pohřby.

Sedmá kapitola se zabývá pojetím partyzánské spravedlnosti. Jsou v ní rozebírány disciplinární prohřešky v oddílech i sankce, jež následovaly. Druhá část kapitoly se věnuje trestání kolaborantů a zrádců, ale zmíněny jsou i omyly, kterých se partyzáni v „honbě za spravedlností“ dopustili.

V osmé kapitole jsou rozebírány vzájemné vztahy. Pozornost je upřena zejména na vztahy mezi partyzány a domácím obyvatelstvem, jelikož je prameny reflektují častěji. Kapitola neopomíná ani ženy a dívky, které byly součástí partyzánského hnutí. Zmíněna je jejich role v celém soukolí.

1.1 ***Prameny***

Prameny týkající se problematiky partyzánského hnutí v Protektorátu Čechy a Morava za 2. světové války můžeme nalézt v celé řadě archivů. Nejprínosnější pro výzkum každodennosti v partyzánských oddílech jsou dokumenty uložené v Národním archivu ve fondu Svaz protifašistických bojovníků-soutěž vzpomínkových, dokumentačních a historických prací, kde jsou uloženy soutěžní práce členů Svazu protifašistických bojovníků. Tyto práce mají rozdílnou kvalitu i rozsah. Některé z nich mohou být značně přehnané nebo tendenční. Nicméně řada z nich se dotýká i jiných aspektů odbojového hnutí než „suchého“, úředního popisu odbojové činnosti. Podobně zaměřené materiály uchovává Historické oddělení Moravského zemského muzea v Brně. Jedná se o dokumenty z osobních pozůstalostí členů odboje, záznamy vzpomínek, novinové výstřižky, fotografie nebo kopie dokumentů souvisejících s partyzánským hnutím. Řada z těchto materiálů se dotýká 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky.

Rozsáhlé fondy týkající se partyzánského hnutí v Protektorátu uchovává Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv v Praze. Jedná se zejména o popis činnosti jednotlivých partyzánských oddílů, prověřovací spisy, hlášení, rozkazy, vydaná potvrzení či doklady. V Moravském zemském archivu jsou uloženy úřední dokumenty o stíhání partyzánů. Fond B 72 - Zemské četnické velitelství Brno zahrnuje četnická hlášení o aktivitě partyzánů, včetně jejich fyzického popisu. Fond B 252 - Zemský prezident Brno, správa z příkazu říše obsahuje německá dálkopisná hlášení o výskytu partyzánů a připravovaných odvetných opatřeních. K objasnění problematiky partyzánského hnutí mohou přispět i materiály uložené ve fondu C 143 - Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, který obsahuje dokumentaci týkající se soudů s konfidenty a příslušníky gestapa, zejména těch, kteří sloužili ve zlínské úřadovně.

Informace týkající se působení partyzánů v určité oblasti lze nalézt v kronikách měst a obcí. Pro oblast Valašska jsou obecní kroniky uloženy ve Státním okresním archivu ve Vsetíně, Státním okresním archivu v Kroměříži a Státním okresním archivu ve Zlíně. Kroniky popisují nejen konkrétní události týkající se partyzánů v dané obci, ale i jejich hodnocení, které nemusí být vždy poplatné době vzniku.

Vzpomínky účastníků odboje ve formě rozhovorů shromažďuje občanská iniciativa Post Bellum ve spolupráci s Českým rozhlasem a Ústavem pro studium totalitních režimů. Rozhovory vznikají v rámci dlouhodobého projektu Paměť národa a jsou k dispozici v

digitálním archivu.⁶ Databáze obsahuje rozhovory nejen s podporovateli partyzánů, ale i s partyzány samotnými, a to včetně těch, kteří bojovali v zahraničí.

Rozsáhlou sbírku fotografií s tematikou partyzánského hnutí, zejména na Valašsku, uchovává ve formě digitálního archivu Muzeum regionu Valašsko.⁷ K poznání každodenního života partyzánů mohou posloužit i články z časopisu *Partyzán*, týdeníku, jenž vycházel ve letech 1946-1949 jako tiskový orgán Sdružení českých partyzánů. Pro studium každodennosti jsou vhodné především ročníky 1946 a 1947, v nichž bylo publikováno mnoho článků zabývajících se působením partyzánů. Z hlediska každodennosti jsou přínosné především články z rubriky *Škola partyzánů*, jež demonstruje, jak by měl partyzán reagovat na různé situace.

1.2 Literatura

Literární produkce vztahující se k partyzánskému hnutí je bohatá. Soustředí se jak na komplexní pojetí partyzánského hnutí v Československu, tak na konkrétní partyzánské jednotky. První odborná publikace *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*⁸ byla vydána roku 1961. Jedná se o dílo značně tendenční, zcela v souladu s komunistickým pojetím partyzánského hnutí. V 60. letech vyšla také kniha Lubomíra Slezáka a Josefa Přikryla reflektující partyzánské hnutí v konkrétní oblasti, v tomto případě jihovýchodní Moravu.⁹ První část knihy popisuje odbojové hnutí od počátku okupace se zaměřením na Gottwaldovsko, druhá část je věnována organizování partyzánských jednotek. Ačkoliv se autoři opírají o archivní výzkum, roli nekomunistického odboje snižují. Rozsáhlá monografie *Partyzáni v Československu 1941-1945*,¹⁰ která vyšla v 80. letech si kladla za cíl zmapovat partyzánské hnutí za využití poznatků o této problematice z regionálních výzkumů, ale jak sami autoři uvádí, „Při zpracování historie československého partyzánského hnutí jsme navazovali na teoretické (metodologické)

⁶ Paměť národa: Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs>

⁷ Fotoarchiv Muzea regionu Valašsko: Dostupné z: <http://www.muzeumvalassko.cz/muzeum-on-line/muzejni-fotoarchiv-on-line>

⁸ BENČÍK, Antonín a kol.: *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. Praha 1961.

⁹ PŘIKRYL, Josef; SLEZÁK, Lubomír: *Jihovýchodní Morava v boje proti okupantům*. Brno 1965.

¹⁰ GEBHART, Jan; ŠIMOVICEK, Ján: *Partyzáni v Československu 1941-1945*. Praha 1984.

poznaky, které již s různými výsledky československá historiografie při výzkumu této problematiky uplatňovala.“¹¹ Nepřináší tedy nový náhled na danou problematiku.

První monografie zabývající se výlučně 1. čs. partyzánskou brigádou Jana Žižky je z dílny historika Josefa Přikryla.¹² V ní autor mapuje období od přípravy výsadku až po listopad 1944, kdy se brigáda musela opět zkonsolidovat po utrpených ztrátách. Bohužel druhý díl, který měl popisovat činnost brigády Jana Žižky od začátku nového roku až do května 1945, nikdy nevyšel. Na Josefa Přikryla navázala o několik desítek let později Marie Hrošová s knihou *Na každém kroku boj*.¹³ Historii brigády dovedla až do květnových dnů. Poslední kapitola knihy je věnovaná podporovatelům partyzánů.

Obsahem publikace *V dvojím ohni*¹⁴ je konkrétní působení oddílu Olga. Již samotný název měl odkazovat na bezskrupulózní chování velitele Josefa Houfka. Z nejnovější produkce se 1. čs. partyzánské brigádě Jana Žižky věnuje dvousvazková publikace Miroslavy Polákové *Měli odvahu žít*.¹⁵ Kniha v neuvěřitelné detailnosti a rozsahu mapuje odbojové hnutí v bývalém politickém okrese Uherský Brod po celou dobu okupace.

Výcvikem organizátorských výsadek vyslaných do Československa ze Sovětského svazu se v publikaci *Za frontou na východě*¹⁶ zabývá Jiří Šolc. Jedná se o ucelený přehled všech výsadek, seznam jejich členů, stručný popis činnosti. Uvedena je i výzbroj a výstroj konkrétních paravýsadek.

Protipartyzánským operacím německých represivních složek se věnují díla Oldřicha Sládka: *Přinášeli smrt... nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944–1945*,¹⁷ *Zločinná role gestapa*¹⁸ a *Ve znamení smrtihlava*.¹⁹ Výzkum na toto téma doplňuje

¹¹ Tamtéž, s. 9.

¹² PŘIKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976.

¹³ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj. Historie 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944–květen 1945)*. Vsetín 2012.

¹⁴ PEŠA, Václav; OCÁSEK, Jindřich: *V dvojím ohni. Kronika partyzánského oddílu „Olga“*. Brno 1974

¹⁵ POLÁKOVÁ, Miroslava: *Měli odvahu žít. Odboj na Uherskobrodsku 1939-1945*. Praha 2018.

¹⁶ ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě. Českoslovenští parašutisté ve zvláštních operacích na východní frontě za druhé světové války (1941-1945)*. Cheb 2003.

¹⁷ SLÁDEK, Oldřich: *Přinášeli smrt... nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944–1945*. Praha 1986.

¹⁸ SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa*. Praha 1986.

¹⁹ SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava. Nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944–1945*. Praha 1991.

disertační práce Vladimíra Černého,²⁰ který upozornil na některé Sládkovy omyly nebo nepřesnoti, a danou problematiku svým výzkumem rozšiřuje.

Za pozornost při zkoumání partyzánského hnutí jistě stojí i nedávno vydaná kniha Alexandra Goguna s názvem *Stalinova komanda*,²¹ ve které se autor zabývá partyzánskými jednotkami na Ukrajině v letech 1941-1945. Jak sám uvádí, jeho knihu vystihuje věta: „*‘Všechno, co jste chtěli vědět o sovětských partyzánech, ale báli jste se zeptat’ - tak se v žertovné parafrázi názvu známého filmu vyjadřují historici o obsahu této knihy. Ta líčí bojové operace i každodenní život ukrajinských ,lesních vojáků’ - partyzánů.*“²²

²⁰ ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*. Disertační práce. Masarykova univerzita. Brno 2006.

²¹ GOGUN, Alexander: *Stalinova komanda. Ukrajinské partyzánské jednotky v letech 1941-1944*. Praha 2019.

²² Tamtéž, s. 9.

2 Historie 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky

1. československá partyzánská brigáda je považována za nejsilnější partyzánskou skupinu, která na území Protektorátu operovala. Ukrajinský štáb partyzánského hnutí (UŠPH) cvičil od června 1944 dobrovolníky, kteří měli být na území Československa vysláni, aby organizovali partyzánské hnutí. První skupiny byly vysazeny v Protektorátu na přelomu září a října.²³ Ačkoliv se domácí odboj od roku 1944 pokoušel přecházet na partyzánský způsob boje, skutečnou partyzánskou válku přinesla do českých zemí až brigáda Jana Žižky.²⁴

Základem brigády byl paradesantní výsadek, jemuž velel por. Ján Ušiak. Jeho členové prodělali přípravný partyzánský výcvik v sovětském výukovém středisku v Svjatošinu u Kyjeva. Řada frekventantů kurzu nebyli, co se týče partyzánského způsobu boje, úplní nováčci, svou partyzánskou premiéru si odbyli na Ukrajině nebo v Bělorusku.

Samotný výsadek tvořilo 21 osob,²⁵ slovenské či sovětské státní příslušnosti. Velitelem byl jmenován poručík Ján Ušiak, jeho zástupcem pak kpt. RA Dajan Bajanovič Murzin, který zároveň zastával funkci náčelníka štábu.²⁶ Na dalších velitelských pozicích působili desátník Alexander Turský, jako politický komisař, Martin Valaštiak, zástupce náčelníka štábu, npor. RA Pavel Morozov, zástupce velitele pro zpravodajskou činnost a por. RA Pavel Kudelja, velitel diverzní skupiny. Funkci rozvědčíka plnil Valentin Nikolajev. Součástí výsadku byli i radisté – Vladimír Kolomackij a Alexandra Timochovová, a lékař Ablaiz Lapytov. Zbytek desantu tvořili vojáci, kteří se po seskoku měli stát veliteli nově založených partyzánských skupin. Jednalo se o des. Michala Dupkalu, čet. Jána Kolodžeje, Michala Masaryka, svob. Jozefa Michálka, rot. Ondreje Meleka, Jozefa Nemce, des. Štefana Petruše, Františka Ralbovského, des. Jána Segeče, Jána Sčura a svob. Františka Tkáče.²⁷

²³ GEBHART, Jan; KUKLÍK Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české*. Sv. XV.b: 1938-1945. Praha 2007. s. 414.

²⁴ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*. Praha 1999. s. 424.

²⁵ ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. s. 124

²⁶ PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 25.

²⁷ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 23-30.

K samotnému seskoku došlo v několika vlnách 21. srpna, 1. a 3. září²⁸ kvůli početnosti výsadku. V první vlně přirozeně seskakoval velitel Ján Ušiak. Parašutisté dopadli v katastru slovenské obce Sklabiňa, okres Martin, kterou drželi příslušníci 1. čs. partyzánské brigády M. R. Štefánika.²⁹

Skupina pod Ušiakovým velením před seskokem obdržela rozkaz,³⁰ ve kterém byla pověřena „*po seskoku překročit hřeben Velké Fatry a přejít do prostoru Vrútky, Žilina, Povážská Bystrica, Nemecké Pravno*“³¹ (...). *Spojit se s posádkami v Žilině, s pracujícími závody, továren a studenty. Z řad československých vlastenců doplnit svůj vlastní oddíl a organizovat nové partyzánské oddíly. Poskytovat pomoc existujícím oddílům při navazování spojení s československými představiteli při UŠPH. Navázat spojení s železničáři ze Žiliny, Vrútek. (...) Zorganizovat vyřazení z provozu železničních uzlů Žilina a Vrútky. Provést rozvědku a nazvat spojení s vlasteneckými organizacemi v městě Turčianský Sv. Martin, s pracujícími vojenských závodů Velká Bytča a Povážská Bystrica.*“³² Veliteli Ušiakovi bylo v rozkazu určeno „*pravidelně podávat zprávy představiteli při UŠPH získané průzkumem, fakta o diverzní činnosti, o diskokaci oddílu.*“³³

V době, kdy seskočila druhá část oddílu, se situace na západním Slovensku začala postupně zhoršovat. Německé jednotky přesunuté z Protektorátu začaly obsazovat území pod kontrolou 1. čs. partyzánské brigády M. R. Štefánika, pod jejímž velením se v té době nacházel i Ušiakov oddíl. Na přelomu srpna a září probíhaly surové boje u Strečna, na kterých se pravděpodobně podílela i část oddílu, prováděla rozvědku.³⁴ Jak vyplývá

²⁸ ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. str. 125.

Údaje o datu seskoku se v literatuře liší. Jiří Šolc se opírá o archivní prameny, kde se uvádí, že skupina seskakovala ve třech vlnách. Josef Příkryl ve své knize *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky. (srpen-listopad 1944)* zmiňuje jen seskok ve dvou vlnách 21. srpna a 1. září.

²⁹ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 33.

³⁰ Rozkaz byl vydán náčelníkem UŠPH gen. RA T. A. Strokačem a Rudolfem Stránkým, představitelem československé vlády.

³¹ Dnes Nitrianské Pravno.

³² PŘÍKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 25.

³³ Tamtéž, str. 26.

³⁴ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 35.

Běžně se v literatuře uvádí, že se Ušiakov oddíl zapojil přímo do bojů o Strečno. Marie Hrošová však podotýká, že z přímých vzpomínek členů desantu vyplývá, že prováděli pouze rozvědnou činnost. Rozhodla jsem se přiklonit k tomuto výkladu, jelikož existuje možnost, že výsadek byl shazován ve třech vlnách,

z rozkazu, jenž skupina obdržela ještě před seskokem, počítalo se s tím, že bude působit na severozápadním Slovensku v okolí Žiliny a Nemeckého Pravna. Než se stihla připravit k přesunu do svého operačního prostoru, „(...) přilít pobočník Veličky, že z Kyjeva přišel důležitý radiogram (...),“³⁵ který oznamoval nové místo působení – severovýchodní Morava.³⁶

Na konci prvního zářijového týdne se Ušiakův oddíl vydal na moravsko-slovenské pomezí. Major RA P. A. Velička, velitel 1. čs. partyzánské brigády M. R. Štefánika, k Ušiakovi převedel část svých mužů, převážně uprchlé sovětské válečné zajatce a české občany, kteří přešli na Slovensko, aby se zapojili do povstaleckých bojů. Partyzáni překonali řeku Váh, na jejich cestě největší překážku, než dosáhli silně střežené protektorátní hranice. Než se pokusili o samotný přechod, utábořil se štáb oddílu v domě hajného Jozefa Nemčáka v obci Štiavnik.³⁷ Potřebovali promyslet, jak se přes hranici efektivně dostat.

Během pobytu ve Štiavniku partyzáni prováděli důkladnou rozvědku s cílem navázání nových kontaktů na druhé straně a zjištění pohybu německých jednotek. Zároveň se soustředili na bojovou činnost, především na obstarávání tolik potřebných zbraní pro stále se zvětšující oddíl. Přeshraniční potyčky partyzánů s německými hlídkami nabývaly na intenzitě. „Mezi Němci u nás tehdy nastala velká nervozita a strach. Dokladem toho je hlášení správkyně německé jednotřídní školy v Novém Hrozenkově, adresované okresnímu škol. inspektorovi v Moravské Ostravě a datované 26.9.1944, o neudržitelnosti školy. (...) hlášení zní: ‚Správa školy hlásí tímto, že z 15 dětí, které byly zapsány na počátku škol. roku navštěvuje školu jen ještě 10 dětí a do týdne opustí školu dalších 6 dětí, neboť přesídlí do území méně ohrožených. Podle nařízení p. celního komisaře nesmí nikdo odtud, ale lidé (...) odjíždějí stále. Je politováníhodné, že říšíští Němci sotva něco slyší o válce dostanou

poslední měla být 3. září, a Ušiakův oddíl by tak byl příliš rozstříštěný, než aby se mohl účastnit ostrých bojů.

³⁵ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 37.

³⁶ PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 37.

³⁷ Během pobytu ve Štiavniku se oddíl Jana Žižky nadále rozrůstal. Vstupovali do něj uprchlí sovětské válečné zajatci, mezi nimi Ivan Stěpanov, Petr Bud'ko, Vasil Nastěnko, Petr Moskalenko, Viktor Grigorjevič Ševcov, Alexander Dolinov, Alexander Kotljarov, Genadij Grečin či Fedor Zimin, již se později stali známými členy brigády. Myšlenka pomoci Slovákům v boji lákala i mladé Čechy a Češky, kteří se po přechodu hranice přidali k partyzánům Jana Žižky, jmenovitě František Molo, Jan Ondrovčák, Růžena Valentová, Karel Žalský nebo Jan Úlehla. Ti všichni přešli s oddílem na Moravu, kde pokračovali v odbojové činnosti.

strach a utekou. Cožpak musí býti uzavřena škola, kterou sami chtěli mít a to jen pro jejich zbabělé chování? Podotýkám, že pro partyzánské přepady to tu není žádný med. Proto však není třeba házet hned flintu do žita a ztrácet odvahu,“³⁸ pregnantní zprávu Herthy Fausekové o nastálé situaci zachytil hrozenkovský kronikář.

Partyzáni provedli několik pokusů o překročení hranice, při nichž se střetli s německými protipartyzánskými jednotkami. Intenzivní střelba s tím spojená zvyšovala celkové napětí v regionu, jak je patrné i z výše uvedeného záznamu kronikáře. Partyzáni usoudili, že největší šance k úspěšnému přechodu budou mít ve Velkých Karlovicích, odkud se dalo přirozeně dostat do Moravskoslezských Beskyd. Poprvé se pokoušeli přejít na Moravu v noci z 21. na 22. září 1944 v údolí Tisňavy, ale neúspěšně. Na druhý pokus zvolili údolí Podtáté, v němž se střetli s německou celní stráží, které se podařilo přivolat posily. Rozpoutal se zuřivý boj, v němž partyzánům hrozilo obklíčení, museli se tedy opět stáhnout na Slovensko.

Po předchozích nezdarech bylo rozhodnuto překročit hranici po menších skupinách a sejít se až v novém operačním prostoru v Beskydech. Zástupce velitele kpt. D. B. Murzin vyrazil 29. září s první skupinou přes Lemešnou do Horní Bečvy, odkud zamířili do bezpečného úkrytu na chatě Magurka na úpatí Kněhyně.³⁹ Mezitím se situace na Slovensku prudce zhoršila. Německé jednotky začaly obsazovat Štiavnik, z moravské strany byla posílena ostraha protektorátní hranice. Z těchto důvodů se plánovaný přechod druhé skupiny partyzánů v čele s velitelem Jánem Ušiakem zpozdil. S Murzinovou skupinou se setkali až v polovině října 1944.⁴⁰ Nezávisle na Ušiakovi se přes hranici probíla menší skupina partyzánů vedená parašutistou Ondřejem Melelem, v níž byli i radisté s vysílačkou. Také oni se bezpečně dostali na Trojačku.⁴¹

Přes obtíže spojené s přesunem do nové oblasti, začala 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky s rozvíjením partyzánského hnutí. Po jejím příchodu došlo k nárustu bojových akcí v oblasti, partyzáni prováděli destrukce na železnici, diverzní akce a nadále pokračovali v přepadech četnických stanic. Zároveň se štáb brigády snažil navázat spojení s domácími

³⁸ SOKA Vsetín, fond AO Nový Hrozenkov, inv. č. 34, Pamětní kniha obce Nového Hrozenkova, s. 244.

³⁹ SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*. Praha 1991. s. 71-73.

⁴⁰ Murzin se svým oddílem pobýval v chatě Klubu českých turistů na Trojačce.

⁴¹ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 64-66.

odbojovými skupinami, které partyzánům pomáhaly v zásobování a dodávaly cenné zpravodajské informace.⁴²

Německý bezpečnostní aparát si uvědomoval narůstající nebezpečí, které vzrůstající aktivita partyzánů pro okupační režim představovala. V oblasti operovaly speciální protipartyzánské jednotky s cílem partyzánské hnutí zlikvidovat. Na příkaz K. H. Franka mělo být pochyťáno co nejvíce „banditů“ a jejich „přísluhovačů“, kteří měli být pro výstrahu oběšeni.⁴³

První citelnou ztrátu utrpěli partyzáni 2. listopadu, když byli v blízkosti Kněhyně přepadeni členové štábu brigády protipartyzánských komandem z Holešova. Při přestřelce byli postřeleni velitel Ján Ušiak i náčelník štábu Dajan Murzin. Oběma se podařilo uprchnout, ale Ján Ušiak byl později dopaden, když se ukrýval v Čeladné, kde se v bezvýchodné situaci zastřelil. Stejná jednotka následujícího dne obklíčila i štábní bunkr na úpatí Kněhyně, kde se ukrývali radisté. Těm se sice podařilo z obklíčení utéci,⁴⁴ ale brigáda Jana Žižky byla dočasně ochromena. Její oddíly musely spoléhat samy na sebe.

V polovině listopadu byla zahájena rozsáhlá obklíčovací akce „Tetřev“ s cílem zneškodnit partyzánské hnutí v Beskydech. Německé jednotky v síle 12 000 mužů během operace zastřelily osm partyzánů a čtyři zajaly.⁴⁵ Za napomáhání partyzánům bylo veřejně oběšeno 58 odbojářů.⁴⁶ Většině partyzánů se podařilo z obklíčené oblasti uprchnout. Přesto byla německá akce do jisté míry úspěšná, aktivity partyzánů v Moravskoslezských Beskydech pro tentokrát ustaly.⁴⁷

Partyzáni, kteří se dostali z obklíčení, zamířili do Hostýnských, Vizovických a Vsetínských vrchů, kde se přidali k již operujícím oddílům brigády. Dajan Murzin po přechodu na Moravu prozíravě vyslal do této oblasti dvě organizátorské, úderné skupiny vedené I. P. Stěpanovem a V. Ševcovem-Grekovským, které zde měly napomáhat

⁴² GEBHART, Jan; ŠIMOVČEK, Ján: *Partyzáni v Československu 1941-1945*. Praha 1984. s. 411.

⁴³ SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa*. Praha 1986. s. 332-33.

Rozkaz K. H. Franka umožňoval popravit dopadené bez soudu, přičemž na šibenici měli viset až 48 hodin. Fakticky bylo v oblasti vyhlášeno stanné právo.

⁴⁴ Radisté se spolu se skupinou Ondřeje Meleka přesunuli na Vsetínsko, kde 12. listopadu 1944 zahynuli v přestřelce s německou jednotkou, která je překvapila na Santově u Malé Bystřice. Do rukou příslušníků Einsatzkomanda Ruhsam padla vysílačka, zpravodajská hlášení i dorozumívací kódy.

⁴⁵ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*. Praha 1999. s. 426.

⁴⁶ *Valaši, nedajme sa! 70. výročí odboje proti fašizmu na Valašsku*. Vsetín 2014. s. 48.

⁴⁷ Německý bezpečnostní aparát však nadále pokračoval v zatýkání, vraždění a zastrašování lidí, kteří partyzánům pomáhali.

partyzánskému hnutí podobně jako činila partyzánská bridága v Beskydech. Navázali kontakty s domácím odbojem, výsadkem Clay-Eva, a do brigády Jana Žižky včlenili malé partyzánské skupiny založené z iniciativy místního obyvatelstva. 1. čs. partyzánská brigáda tak nemusela od začátku pracně rozvíjet partyzánské hnutí v novém místě, ale přirozeně přenesla své hlavní síly na Valašsko.

Po předchozích problémech způsobených protipartyzánskými komandy došlo v prosinci 1944 k nutnému přebudování štábu brigády. Po smrti velitele Jána Ušiaka jeho roli převzal Dajan Bajanovič Murzin. Zástupcem velitele se stal Petr Bud'ko. Náčelníkem štábu byl jmenován Vasilij Nastěnko a politickým komisařem Ivan Petrovič Stěpanov. Funkci velitele rozvědky zastával Jurij Kulikov.⁴⁸ Na přelomu nového roku oddíl sbíral síly, aby mohl efektivně pokračovat v boji.

Obrázek 1: Ve vile Františka Foukala.

Horní řada: Žuravjev, Nad'a Kolbina, Ivan Stěpanov, Dajan Murzin, Vasilij Nastěnko, Vladimír Krajčík. Spodní řada: parašustisté ze skupiny "Michal" Glušcenko a Černý Nikolaj.

⁴⁸ HO MZM, fond Sbírký, inv. č. S 6060, fol. II/5.

V únoru 1945 byla 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky rozčleněna na čtyři prapory⁴⁹ operující ve vytyčených pásmech, jimž dále podléhaly menší oddíly. „*Příznačným rysem organizátorské práce partyzánů se stalo vytváření dalších skupin, jež měly své samostatné operační základny a podléhaly velitelům jednotlivých operačních prostorů. Ve větší míře se tedy začalo uplatňovat decentralizované velení.*“⁵⁰ Velitelem prvního praporu se stal Petr Budko.⁵¹ I. P. Stěpanov velel druhému praporu.⁵² Třetí prapor podléhal Josefu Vávrovi, zvanému Stařík.⁵³ Vedením čtvrtého praporu byl pověřen Josef Houfek.⁵⁴

Po vnitřní reorganizaci soustředila brigáda Jana Žižky všechnu svou energii do odbojové činnosti. Zpočátku pokračovala v již osvědčených drobných akcích bez většího rizika jako přepadávání četníků, osamělých německých hlídek nebo demoralizovaných maďarských jednotek. Partyzáni nadále navazovali kontakty s dalšími odbojovými skupinami, od nichž získávali především zpravodajské informace nebo materiální pomoc. S blížícím se koncem války ale začaly převládat bojové a destrukční akce. Partyzáni přepadávali německé trény a ustupující jednotky, což byl jeden z jejich hlavních úkolů. Dále ničili strategicky důležité objekty, jako mosty nebo telegrafní sloupky. Jedna z nejúspěšnějších akcí bylo kompletní zničení vsetínské spínací stanice, čímž na několik dní vyřadili z provozu místní zbrojovku.

Brigáda Jana Žižky maximálně vystupňovala svou aktivitu v dubnu roku 1945. Její destrukční akce na železnici nabyly na intenzitě natolik, že lze hovořit o skutečné „*válce o koleje*“. Partyzánům z oddílu „Olga“ se v polovině dubna povedlo zajmout velitele 16. tankové divize generálmajora Dietricha von Müllera.

Na zvyšující se tlak partyzánských oddílů zareagovali nacisté sérií odvetných opatření. K. H. Frank nechal zřídit speciální protipartyzánský štáb, který měl k dispozici oddíly pořádkové a bezpečnostní policie.⁵⁵ Ve snaze zastavit rapidně sílící partyzánské hnutí, protipartyzánské jednotky vypálily osadu Ploština, část obce Prlov, Juříčkův mlýn

⁴⁹ V literatuře se objevuje i rozdělení na pět praporů. Pro podrobný popis organizačního dělení brigády Jana Žižky viz HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 118-132.

⁵⁰ GEBHART, Jan; ŠIMOVČEK, Ján: *Partyzáni v Československu 1941-1945*. Praha 1984. s. 415.

⁵¹ První prapor operoval v prostoru Velké Karlovice-Vsetín-Vizovice-Valašské Klobouky-Kašava.

⁵² Druhý prapor pokrýval oblast Zlín-Holešov-Bystřice pod Hostýnem-Přerov-Hranice-Valašské Meziříčí.

⁵³ Třetí prapor bojoval v pásmu od Zlína přes Napajedla až po Uherský Brod.

⁵⁴ Čtvrtý prapor operoval v Chříbech, Kroměříž-Slavkov-Vyškov, a byl od hlavního těla brigády dost vzdálený.

⁵⁵ HRBEK, Jaroslav; SMETANA, Vít a kol: *Draze zaplacená svoboda*. Sv. 2. Praha 2009. s. 161.

v Leskovci nebo Vařákovy paseky. Jejich obyvatelé za pomoc partyzánům zaplatili životem.

V posledních květnových dnech války činnost 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky přerostla v osvobozování území, kterou štáb brigády pečlivě plánoval. Území podél

moravsko-slovenské hranice rozdělil do čtyřech úseků,⁵⁶ v nichž operovaly určené partyzánské oddíly. Štáb počítal s tím, že brigáda svým otevřeným bojovým vystoupením pomůže postupujícím osvobozeným armádám. Partyzáni přepadávali ustupující německé jednotky nebo zablokováním komunikací bránili průjezdu vojenských kolon.

Část oddílů brigády se zapojila do osvobozování měst ještě před příchodem armády.

Obrázek 2: Velitel D. J. Murzin a komisař brigády I. P. Stěpanov nad mapou.

Oddíl Valentina Gáby se podílel na osvobozování Vsetína, kde přímo vyvolal povstání. Partyzáni spolu s místními obyvateli, i přes nedostatek výzbroje, bojovali až do příchodu československých vojáků z 4. brigády čs. armádního sboru pod velením gen. Karla Klapálka. Boje partyzánů s německými vojáky probíhaly i v okolních vesnicích. V Hošťálkové se partyzáni střetli s německou jednotkou mezi Tesákem a Trojákem.

Štáb brigády Jana Žižky převedl většinu svých jednotek do protoru nad Lukovečkem, odkud měli provést soustředěný útok na zbývající německé jednotky a spojit se s Rudou armádou. Partyzáni v lesích nad Lukovečkem odolali německé dělostřelecké palbě, ustupujícího nepřítele pronásledovali mezi Holešovem a Frýštákem. K setkání

⁵⁶ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 224.

s Rudou armádou ale v plánovaném místě nedošlo. Setkali se až ve Zlíně, který byl sovětskou armádou mezitím osvobozen. Účastí na osvobozovacích bojích odbojová činnost 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky v Československu skončila. Její členové se mohli radovat z nově nabyté svobody.

3 Příchod partyzánů

„(...) příznakem blížícího se konce války jsou partyzáni v našich lesích. (...) Partyzáni skuteční a opravdoví jsou již zde, obyvatelé vzdálenějších samot vídají je již denně, mluví s nimi a obhlíží jejich výzbroj,“⁵⁷ zapsal do pamětní knihy kronikář Rajnochovice, malé valašské obce v Hostýnských horách, k první zmínce o partyzánech. Rajnochovice jsou obklopeny lesy, na kopcích okolo dědiny se za války rozprostíraly odlehlé pasekářské usedlosti, což z Rajnochovic činilo pro partyzány obzvláště výhodnou destinaci.

Valašské samoty přitahovaly různé uprchlíky už od prvních let války. „Již od začátku roku 1942 objevovali se v obci ojediněle uprchlíci z německých zajateckých, nebo i koncentračních táborů. Tito se často delší dobu ukrývali v lesích našeho katastru. Občané, hlavně pasekáři, lesní personál i četníci o nich věděli, ale nehlásili jejich úkryt. Byli mezi uprchlíky Rusové⁵⁸, Poláci a také Češi, kteří utíkali z práce v Německu.“⁵⁹ Se zprávami o povstání na Slovensku začaly být podobné situace stále častější. „Ohlas mezi českým obyvatelstvem je mimořádný.“⁶⁰ O přechod protektorátních hranic se pokoušeli jednotlivci i celé skupiny. Okupační moc se snažila, aby se povstání nerozšířilo i do Protektorátu například tím, že do příhraničních obcí umístila vojenské jednotky. Na příkaz K. H. Franka bylo 15. září vydáno nařízení proti neoprávněnému překročení hranic: „Smrtí bude potrestán, kdo neoprávněně překročí nebo se překročit pokusí německo-slovenské hranice podél Protektorátu Čechy a Morava,“⁶¹ poslal K. H. Frank neposlušnému obyvatelstvu jasnou zprávu. Přesto ilegální přechody hranice neustávaly. Halenkovem, příhraniční obcí,

⁵⁷ SOkA Kroměříž, fond Pamětní kniha obce Rajnochovice 1955-1957, s. 6.

⁵⁸ Uprchlí sovětští váleční zajatci se objevovali v mnoha valašských obcích. O pomoc žádali nejčastěji pasekáře z osamocených usedlostí. Amálie Fojtíková, která vyrůstala v osadě Koliby v Rajnochovicích, vzpomíná na jedno takové setkání. „Raz tam přišli zajatci. Oni neměli ani boty, jenom takové hadry natočené na nohách, a zima byla a hladoví, a vím, že mamka tenkrát neměla ani dost chleba, a tak navařila krupy s hrachem. Já dodnes vidím, jak to jedli rukama. Takový měli hlad.“

Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou, Vítkov 23.10. 2012, [online], [cit. 6. 5. 2021].

⁵⁹ SOkA Zlín, fond NšK Držková, inv. č. 148, Kronika národní školy Držková 1937-1952, nefol.

⁶⁰ GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české 1938-1945*, Sv. XVb. Litomyšl 2007, s. 410.

⁶¹ Tamtéž, s. 414.

i nadále procházeli osamělí dobrodruzi i celé skupinky sovětských válečných zajatců, „aby se přidali k bojovníkům proti Němcům.“⁶²

Slovenské národní povstání bylo z velké části vedeno jako partyzánská válka. Na rozvoji partyzánského hnutí na území Českosloveska se dohodla československá vláda se Sovětským svazem na konci roku 1943. Od té doby obě strany intenzivně pracovaly na výcviku dobrovolníků, kteří by byli s bojovými úkoly vysazeni do vlasti. Chlapci z Protektorátu toužící po boji tak museli počítat s tím, že budou pravděpodobně sloužit v některém z mnoha partyzánských oddílů, z nichž část byla organizována partyzány-výsadkáři.

3.1 Seskok organizátorských výsadků

Seskok byl prvním krokem ke splnění úkolu. Skočit do neproniknutelné tmy nad nepřátelským územím vyžadovalo velkou dávku odvahy nebo sebezapření. Parašutista nemohl předem odhadnout, co jej na zemi čeká, ačkoliv si při výcviku musel osvojit přesné kroky, jak zamaskovat padák, najít shozené vybavení a sejít se se svými „kolegy“. Při výcviku všechno „šlapalo, jak na drátkách“. Na skutečnost nedokázalo vojáky připravit nic.

Kadeti přípravných partyzánských kurzů v Obarově a Svjatošinu se rozhodně nedali považovat za zkušené parašutisty. V jejich výcviku byl kladen důraz na střelbu z různých typů zbraní, boj zblízka a orientaci v neznámém terénu. Vzdušný výcvik byl pouze teoretický. První zkušenost se „skokem padákem“ si většina frekventatů kurzu odbyla až ostrým seskokem do operačního prostoru,⁶³ jako třeba Ján Kolodžej, jenž na Slovensko seskočil v noci z 30. na 31. září spolu s D. B. Murzinem. „*Je potřebné podotknout, že my, kteří jsme přišli z Oděsy, byli jsme na tom hůř v tom, že jsme neměli za sebou ani jeden seskok padákem ... Manipulaci s padákem jsme se naučili pouze teoreticky, avšak neměli jsme žádnou praxi v seskocích.*“⁶⁴

⁶² SOKA Vsetín, fond MNV Halenkov, inv. č. 32, Doplněk kroniky, s. 110.

⁶³ ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. s. 99.

⁶⁴ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s.34.

Členové paradesantní skupiny Wolfram,⁶⁵ která jako jediná ze „západních“ skupin měla za úkol organizování partyzánského hnutí v Moravskoslezských Beskydech, měli se vzdušným výcvikem mnohem bohatší zkušenost. Každý z nich absolvoval paradesantní kurz,⁶⁶ když se stal součástí výsadku, spolu se zúčastnili dalšího paradesantního kurzu se čtyřmi seskoky, z toho byl jeden noční.⁶⁷

Wolfram se vydal na cestu 13. září, start v 19:30 z letiště v Brindisi. Velitel Otisk ještě s pilotem zkonzultoval místo vysazení a mohlo se vyrazit. Letoun směřoval k Jaderskému moři, k Jugoslávii, až domů. Samotný let nebyl příliš pohodlný ani se neobešel bez komplikací. *„Přes hukot motorů spolu nemůžeme hovořit. Naše kabina je vytápěna, pot se mi lije po zádech, jsme příliš navlečení.“*⁶⁸ (...) *Začalo to prudkými výkyvy dolů a nahoru, občas to blýsklo oranžovým, nebo rudým zábleskem, začal do nás bušit flak. Žaludek chvílemi cítím až v krku. Dívám se naproti na Roberta, jistě mu není dobře, je bledý, dostal vzdušnou nemoc. Mně při pohledu na něho též není nadvakrát, ale zatínám zuby. Zachytili nás do světlometů, strnule čekáme, co bude následovat. Letci shazují fléry, jakobychom se chystali k bombardování. Náš letoun vybral z piké, zakličkoval a podařilo se nám uniknout a oklamat nepřátelskou obranu.“*⁶⁹

Ačkoliv měl výsadek Ušiak-Murzin cestu z Kyjeva do plánovaného místa seskoku nesrovnatelně kratší než Wolfram ani jemu se nevyhnuly potíže při přeletu nad frontovou linií. *„Naraz pilot hlási, že prichádzame k fronte, aby sme boli pre každý prípad pripravení. Zrazu vidíme ako začali oblohu osvetľovať nemecké reflektory. No netrvalo to dlho, a už nás mali ako na dlani. Hneď nato se začalo blýskať po boku nás, nad nami. Situácia začala byť vážna. Naraz pilot zavolá: „Chlapci, držte sa!“ Výšku mal dostatočnou, preto si mohol dovoliť spustiť sa strehlav dolu, aby mohol uniknúť zo svetlometov. Tento husarský kúsok se mu podaril. Potom sme zase pokračovali v lete*

⁶⁵ Wolfram tvořilo šest členů – velitel kpt. Josef Otisk, rtn. Josef Bierský, rtn. Josef Černota, rtn. Vladimír Řezníček, radista rtn. Karel Svoboda a čt. Robert Matula.

⁶⁶ Velitel výsadku Josef Otisk absolvoval čtyři seskoky. Další člen výsadku Jan Řezníček jich měl na kontě dokonce sedm. In: ZIKOVÁ, Renáta: *Konfident brněnského gestapa Stanislav Kotačka*. Diplomová práce. s. 29-30.

⁶⁷ ZIKOVÁ, Renáta: *Konfident brněnského gestapa Stanislav Kotačka*. Diplomová práce. s. 28.

⁶⁸ Parašutisté na sobě měli civilní šaty (dvoje letní prádlo a manšestrový oblek), na nich výsadkářskou kombinézu, na hlavách gumovou ochrannou přilbu.

⁶⁹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 16.

pokojo,⁷⁰ vzpomínal na dramatické chvíle v letadle Ondrej Melek. Dostat se úspěšně nad doskokovou plochu záviselo na umění pilota, počasí a štěstí.

Samotný seskok nebyl vůbec jednoduchý. V ideálním případě by měl být proveden rychle a precizně. Seběmenší chyba při seskoku, se na zemi mohla projevit jako fatální.⁷¹ Kvůli nedostatečnému parašutistickému výcviku, ale i neznámému terénu, docházelo k celé řadě zranění při dopadu. Z důvodu utajení se výsadky uskutečňovaly v noci. Desant pod Ušiakovým velením měl seskakovat na předem vytyčenou plochu u obce Sklabiňa. Vybrané místo bylo osvětleno třemi signálními ohni, aby se pilot letadla mohl lépe orientovat. Ohně sloužily jako orientační boty i pro parašutisty, ale během seskoku vál silný vítr a skupinu roznese na velkou vzdálenost, zhruba 400-500 metrů.⁷² Nejproblematictější byl zpravidla samotný dopad,⁷³ kvůli tmě nebylo možné správně odhadnout, v jaké vzdálenosti se nachází země. Ani signální ohně na doskokové ploše neposkytovaly dostatečné osvětlení, aby parašutistům dopad usnadnily. Zranění tak nebyla výjimkou.

Ani jedné části výsadku se zranění nevyhnula. V první vysazované skupině se zranila radistka Alexandra Timochovová, která shodou okolností skákala jako první. Vymkla si nohu. Z druhé skupiny si „černého Petra“ vytáhl Ondrej Melek. *„Dopadol som nie veľmi šťastlivo, lebo som si skoro vytkol pravú nohu na mravenisku. No nedbal som na bolesť. Rýchlo som sa snažil zbaviť padáka a hneď som zaujal palebné postavenie.“*⁷⁴ Útěchou mu mohlo být, že nebyl jediný, kdo byl po dopadu lehce „indisponován“. Ján Kolodžej si o kmen lípy, do jejíž koruny dopadl, odřel nohu v kotníku a natrhnul sval.⁷⁵

⁷⁰ PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 29.

⁷¹ Wolfram seskakoval ve dvou rojích. V prvním byl velitel Otisk, Josef Bierský a radista Karel Svoboda. Josef Bierský, skákající jako první, přehlédl modré světlo signalizující, že se má připravit k seskoku a vyskočil z letadla opožděně. Trojice tak na zem dopadla v příliš velkých rozestupech, a proto se ve tmě nenašli. Karel Svoboda, neznaje terénu, se ztratil a padl do rukou gestapa. Skupina tak přišla o radistu i radiostanici dříve, než stihla zahájit svou odbojovou činnost.

⁷² HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 32-33.

⁷³ „*Otočit se zády k větru, skrčit nohy, dopadnout na celá chodidla, hlavu naklonit k levému rameni – to až pro její bezpečí, až začneš dělat kotrmelce po zemi – a pak se rychle zbavit padáku,*“ tak byli parašutisté instruováni, jak se zachovat při dopadu.

In: Parašutista part. npr. T. Pola. *Skok do temna noci*. Partyzán, roč. 1 (1946), č. 1, s. 10.

⁷⁴ PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 30.

⁷⁵ Tamtéž.

S dopadem do koruny vzrostlého stromu mělo zkušenost mnoho výsadkářů. Z Ušiakova výsadku takto visel asi dvě hodiny v zapletených popruzích padáku Alexander Turský. Během seskoku mu z kapsy vypadl nůž, a tak nemohl popruhy přerušit. Ze vzrostlé jedle mu dolů pomohl až místní občan. Alexander Turský při slézání ze stromu dopadl na pařez a poranil si páteř. „*Nějakou dobu mi to dělalo zle,*“ vzpomínal.⁷⁶

K žádným vážným zraněním ale nedošlo. Ušiakův oddíl se na konci prvního zářijového týdne vydal na severovýchodní Moravu, svého nového operačního prostoru. Vzhledem k tomu, že druhá část výsadku seskočila 1. září, měli její členové na zotavení jen týden.⁷⁷ V pramenech se neobjevuje zmínka o tom, že by někdo z výsadku musel ve Sklabiňi zůstat kvůli zranění po seskoku. Proto soudím, že možné přetrvávající zdravotní potíže z vymknutých kotníků nebránily partyzánům v bojové činnosti. Ani zranění Alexandra Turského jej výrazně neomezilo v plnění úkolů.

Ušiakovi partyzáni měli předem dohodnutá znamení, která jim měla ulehčit identifikaci vlastních lidí ve tmě po dopadu. Jednalo se o jednoduchý, ale vcelku sofistikovaný kód. Při setkání s neznámým stačilo, aby partyzán zavolal nějaké číslo, neznámý měl pak partyzánem uvedené číslo doplnit tak, aby byl jejich součet sedm.⁷⁸

Partyzáni před odletem netušili, že se jejich budoucí doskočiště bude nacházet v rukou 1. čs. partyzánské brigády M. R. Štefánika. Spíše počítali s tím, že se okamžitě mohou setkat s nepřítelem, proto postupovali obezřetně.⁷⁹ Jejich přilet byl ale očekáván, obyvatelé

⁷⁶ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 33.

⁷⁷ V některých pramenech se objevuje zmínka o rozdělení Ušiakova oddílu do třech výsadkových skupin, přičemž poslední by seskakovala 3. září 1994. Viz ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. str. 125.

⁷⁸ Karel Žalský, partyzán, který se k oddílu Jana Žižky přidal už na Slovensku, ve své vzpomínkové práci také popisuje seskok na příkladu Alexandry Timochovové, ačkoliv tuto událost mohl znát jen z vyprávění. Také on zmiňuje domluvený signál, v jeho verzi mělo jít o soví houkání. Mnohem uvěřitelnější je použití číselného kódu. Nicméně zde tuto vzpomínku uvádím jako příklad romantizujících tendencí ve vyprávění o partyzánech.

NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 815, Soutěžní práce Karla Žalského, s. 2.

⁷⁹ Skupina Wolfram také měla dohodnutý poznávací signál, díky němuž se po seskoku bezpečně sešli Vladimír Řezníček, Robert Matula a Josef Černota. Vladimír Řezníček dopadl v těsné blízkosti neznámého stavení: „*Padám podél střechy nějakého domku k psí boudě. Pes zaštěkne a chce mě kousnout. Bez uvažování sáhnu po pistoli a prásk. (...) Nedaleko slyším smluvený signál, je to Robert, přistál kousek ode mne. (...) Ke všemu po mém výstřelu mysleli, že to jsou Němci. Málem, že mě neodbouchli vlastní.*“ Různé signály byly důležitou součástí komunikace, v některých případech mohly zabránit krutým omylům.

nedaleké Sklabině jim ihned po dopadu poskytli pomoc, ošetření a ubytování. Po přesunu do operačního prostoru na severovýchodní Moravě si však museli zajistit svou vlastní síť kontaktů a podporovatelů.

3.2 Navazování prvních kontaktů s obyvatelstvem

Partyzáni by se bez podpory místního obyvatelstva nebyli schopní v Protektorátu uchytit a rozvinout odbojovou činnost. „*Partyzáni se objevili u nás ze Slovenska a k nim se připojilo též dosti našich lidí. Zvláště pasekáři jim popřáli přístřeší a stravu.*“⁸⁰ Partyzáni hojně využívali materiální pomoc, neméně však i znalosti týkající se terénu, rozestavení hlídek nebo pohybu německých jednotek. První kontakty s místními navázali předpisově již ve Štiavniku, kde se připravovali na přechod hranice. „*Seznam se také podrobně s oblastí, do níž má být tvůj oddíl nasazen. Studium map a pohovory s místními obyvateli ti umožní zorientovat se i v naprosto neznámém terénu. (...) Je dobré obstarat si znalého průvodce, jenž nejen dokonale zná terén, ale má rovněž kontakty mezi místními obyvateli,*“⁸¹ doporučovala příručka pro partyzány. Navázat vhodné kontakty bylo klíčové. Ve Štiavniku se partyzáni seznámili se svými prvními podporovateli, většinou z Moravskoslezských Beskyd, kam po překonání hranice směřovali nejdříve, a od těchto lidí také dostali tipy na další spolehlivé osoby,⁸² které by mohly být ochotné pomoci. „*Jak těžké bylo získávat občany pro tak závažný úkol, kdy jen za pouhý krajíček poskytnutého chleba byla rodina nacisty zničena, neb jen nehlášení vidět je*“⁸³ na určitém místě. (...) Správnou taktikou pro tuto práci, že se prováděla tím, způsobem že nanejvýš 4 rodiny věděly o své spolupráci a nevěděly o jiných a další jiné rodiny nevěděly o těchto

Vzpomínka parašutisty Vladimíra Řezníčka, [online] [cit. 7.5.2021] Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1gA9HGmtAkvnSZJKi1jTxARzguV6LcDX_0tbCRQzrjQ/edit.

⁸⁰ SOkA Vsetín, fond MNV Hovězí, Pamětní kniha obce Hovězí, inv. č. 47, s. 156.

⁸¹ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 35.

⁸² Obyvatelé pasek odkazovali partyzány buď na dobré známé, nebo přímo na své vzdálenější příbuzné. Takto bývaly do péče o partyzány zataženy příbuzensky propojené rodiny.

⁸³ Partyzány (poz. autorky).

podporovatelích,⁸⁴ odbojáři v okolí Zubří ctili pravidla konspirace při organizování pomoci partyzánům.

Partyzáni vyhledávali kontakty i bez předchozího doporučení, zejména když Valašskem procházeli s úmyslem přejít na Slovensko. Tuto strategii volili především uprchlí váleční zajatci, kteří vyčerpání hledali pomoc. Později se k ověřeným pasekářům vraceli už jako příslušníci 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky. Pozitivní zkušenost s pomocí Ludvíka Hynka z Ratiboře zúročil major RA. Vasil Rostovce, který k němu na podzim roku 1944 přivedl organizátorskou skupinu kpt. RA Viktora Ševcova-Grekovského. Ačkoliv Ludvík Hynek Vasila Rostovce zprvu nepoznal, a Vasil se mu musel trochu připomenout, stal se hodnotným spolupracovníkem i této nové skupiny partyzánů.⁸⁵

Podpora partyzánů místními obyvateli neplatila absolutně. Část z nich nechtěla ohrožit sebe a své rodiny, když byli požádáni o participaci na pomoci partyzánům. *„Vše se mě ten (...) den podařilo, až na spojení, kdy jsem se obrátil na drvaře který v blízkosti jejího⁸⁶ dočasného sídliště pracoval (...). Když jsem jej o vypomoc požádal řekl mě, dej mě s tím pokoj já si rodinu vystřílet nedám a chalupu podpálit nedám,*“⁸⁷ zaznamenal do svého deníku Ludvík Kubját k nezdaru, který jej potkal, když pro brigádu Jana Žižky hledal další spolupracovníky. Kontaktováním neprověřených osob se partyzáni vystavovali riziku udání nebo dokonce dopadení.

Ani pro pasekáře zvyklé na uprchlíky procházející horami už od začátku války, nebylo snadné se s příchodem partyzánů do svých domovů vyrovnat. *„Byli jsme z toho úplně vyděšení, protože dostat tolik lidí do chalupy najednou a přitom vědět, jak je to všechno nebezpečné, to byl hrozný pocit. Postupem doby jsme si na to ale zvykli,*“⁸⁸ poukázala Štěpánka Kaliková, která v době války žila na samotě Lhotská⁸⁹ v Beskydech.

⁸⁴ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 365, Soutěžní práce Ludvíka Kubjáta, s. 3.

⁸⁵ HAŠA, Stanislav: *Partyzánská obec Ratiboř*. Ratiboř 1980. s. 20.

⁸⁶ Partyzánů (poz. autorky).

⁸⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 366, Soutěžní práce Ludvíka Kubjáta, s. 17.

⁸⁸ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

⁸⁹ Partyzán Vladimír Řezníček Lhotskou popsal jako samotu *„s jedním větším rodinným domkem a příslušenstvím, jak už to na horách bývá. Opodál v lese stála hájovna, která však v nadcházejících*

Naopak děti a mladistvé příchod neznámých ozbrojených cizinců zvlášť nezasáhl. Většinou se při prvním setkání partyzáni bavili s jejich rodiči, chvíli pobýli v chalupě a brzy odešli. Poté začali docházet pravidelně.⁹⁰

Jakmile se partyzáni zorientovali v novém prostředí, narostlo jim sebevědomí, což se projevilo i ve způsobu, jakým se uvedli u některých pasekářů. Do chalupy k Hurtíkům v Oznici dorazila skupina asi 19 partyzánů, doslova jako by tam byli doma. Nikoho se neptali a se samozřejmostí sobě vlastní se u nich ubytovali na dva měsíce.⁹¹ Oznice patřila k vesnicím, kde partyzáni pobývali v mnoha usedlostech, proto si možná tato partyzánská jednotka myslela, že budou i na této samotě automaticky vítáni.

V jiných případech se partyzáni tak lehce ostražitosti nevzdávali. Vymysleli dokonce způsob, jak si hospodáře a potenciálního ubytovatele v terénu prověřit. Počkali si, až se bude hospodář vracet lesem domů na paseky v Kateřiních. Najednou se objevili před ním a zeptali se, zda-li viděl partyzány. Hospodář odpověděl, že neviděl a rozloučili se. Jak pokračoval lesem, opět se před ním vynořili neznámí muži se stejnou otázkou. I tentokrát se jim dostalo stejné odpovědi. Tento „trik“ partyzáni zopakovali celkem třikrát. Druhý den se u něj doma objevili titíž muži a vysvětlili, že si jej takto prověřovali.⁹² Jak se tito partyzáni u nich poprvé uvedli, popsala Jarmila Rubeyová: *„Jednou jsme tak seděli doma a už z dálky od lesa jsme po cestě viděli, že šli chlapi. Napřed přišli dva ozbrojení a řekli: ‚Mama, zabij kohouta, musíš nám dať jest‘. ‚Mamka viděla, že byli ozbrojení, tak šla a udělala to a uvařila jim, najedli se a šli. Od té doby k nám začali chodit. Aji sedm osm, jak kdy.‘“*⁹³

V Dešné, vesničce s 36 domy, bydlela v době války se svou rodinou tehdy asi desetiletá Fanda Charuzová. Vzpomíná, že na podzim 1944 bylo docela běžné, že nad vesnicí létala letadla shazující parašutisty nebo balíky určené partyzánům. *„Když jsme (...)*

protipartyzánských něm. raziích byla vypálena. Blízko zmíněného domku byla křižovatka značkových turistických cest a velmi důležité průchodiště mnoha partyzánských skupin (...). Po cestách ze směru od Bílé i od Čeladné se však snadno mohly přiblížit nepřátelské obrněné vozy.“

NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 20.

⁹⁰ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

⁹¹ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 9.5.2021].

⁹² Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

⁹³ Tamtéž.

jednoho odpoledne, jak bývalo v naší obci zvykem vyhnali kozi, krávy a ovce pod les na pastvu a sotva jsme rozdělali ohniček, že si opečem brambory, už tu projíždělo nad námi letadlo a jen kousek od nás vypustilo padákem muže, který dopadl jen několik metrů od nás.

Sotva se však začalo stmívat už přišel neznámý za námi a špatnou češtinou nás prosil o kousek chleba. Byli mezi námi i větší chlapci, ale ti se nijak ochotou nerozpívali a tak já s jednou mou spolužačkou jsme ochotně seběhly dolů do vesničky a vymámily na mámě dokonce i ke chlebu kousek slaniny. Neznámý muž nám poděkoval jen pohlazením a zmizel okamžitě v lese. Až pak se na nás vrhli starší hoši a vytýkali nám neopatrnost, že prý to mohl být i provokatér.⁹⁴ Naštěstí všechno tenkrát dobře dopadlo, opravdu se jednalo o partyzána. Tato krátká vzpomínka, ale ukazuje, jak dalece byly do celého partyzánského hnutí zapojeny i děti. Neúčastnily se sice přímo bojových akcí, avšak utajit před nimi přítomnost partyzánů v domě, bylo zcela nemožné. Starší děti byly lépe srozuměny s možným nebezpečím při setkáních s neznámými lidmi. Opatrnost byla na místě. Gestapo využívalo, pro větší věrohodnost, jako volavky Vlasovce. Pasekáře, kteří je přijali a poskytli jim azyl, potom udávali. „Mě (...) bylo sotva 10 roků. Však snad proto jsem s partyzánů neměla žádný strach, ale spíš mě k nim táhla děcká zvědavost,⁹⁵“ poznamenává Charuzová.

⁹⁴ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svaz protifašistických bojovníků, inv. č. 2855, soutěžní práce Fandy Charuzové, s. 1.

⁹⁵ Tamtéž.

4 Úkryty a bunkry

Partyzáni z oddílu Jana Žižky operovali ve velmi specifickém prostoru. Ačkoliv se zdržovali zejména v horách, nikdy nevytvořili trvalý lesní tábor, jak bylo běžné pro partyzány v zahraničí. Na příkladu Protektorátu Čechy a Morava v podstatě nelze hovořit o opravdu nepřístupné oblasti. Dokonce i Moravskoslezské Beskydy, které by se mohly pro partyzánský způsob boje jevit jako nanejvýš vhodné, byly hojně osídleny, protkány hustou sítí cest a turistických tras. Partyzáni se soustředili do hornatých a zalesněných pásem severovýchodní Moravy, kde se mohli nepříteli snadněji „ztratit“. Museli si vytvořit síť bezpečných míst, kam by se mohli v případě potřeby uchýlit. *„Partyzáni si zřizují úkryty, aby měli, kde nabrat síly po náročných přesunech a bojích a aby zde ošetřili své raněné a nemocné soudruhy. Nejlepším takovým úkrytem je v každém ročním období hluboký les.“*⁹⁶ Metodická příručka pro partyzány vydávaná od roku 1942 Rudou armádou zároveň předpokládala, že partyzáni *„budou plně soběstační, budou schopni provádět vlastními silami opravy výzbroje a výstroje, stavět si přístřešky a vyrábět si nejen potřeby nutné k táborovému životu, ale také lyže, sněžnice nebo saně.“*⁹⁷ Dostát takovému předpokladu bylo ve skutečnosti nemožné, 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky zcela závisela na podpoře místního obyvatelstva, které jim poskytovalo veškeré zázemí.

4.1 Valašské chalupy

Největší tíha ležela na lidech obývajících odlehlé paseky, kde partyzáni hledali útočiště nejdříve. Partyzáni se sice pokoušeli stavět v lese nenápadné bunkry, ale za jejich hlavní úkryty by bylo vhodnější označit pasekářské usedlosti. Vybírali si zejména takové, které stály osamoceně, aby se snížilo riziko odhalení. Výhodné zejména bylo, pokud stál dům v blízkosti lesa,⁹⁸ partyzáni tak mohli přicházet a odcházet nepozorovaně. Většina domů, v nichž pasekáři žili, byla postavena v 2. polovině 19. století nebo 1. polovině století dvacátého. Přestože šlo o poměrně nové stavby, nesly rysy tradiční valašské architektury.

⁹⁶ Příručka pro partyzány. *Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty*. Praha 2013. s. 38.

⁹⁷ Tamtéž, s. 6.

⁹⁸ Paměť národa: rozhovor s Anastázií Královou, roz. Janošovou. Odry 7.1.2015. [online] [cit. 9.5.2021].

Pasekáři bydleli v roubených chalupách, jejichž půdorys byl obdelníkový. Rozdělení vnitřních místností se mohlo mírně lišit, nicméně platilo, že dům měl jednu hlavní obytnou místnost, síň a komoru. V některých domech byla vyčleněna ještě samostatná kuchyň. Ze síně vedlo dřevěné schodiště na půdu. Tradičně měly chalupy sedlovou střechu. K domu obvykle přináleželo skromné hospodářství. Chlív mohl přímo navazovat na hlavní obytný dům, ale nebylo ani neobvyklé, aby chlív se stodolou stály samostatně. Zástavbu doplňovaly kůlny a sklípek, který byl od domu situován nejdále.⁹⁹

Vodu získávali pasekáři jen ze studánek. K domu byla voda přivedena pomocí několika propojených dřevěných „korytek“¹⁰⁰. Před domem obvykle stálo velké dřevěné koryto, kde se voda shromažďovala,¹⁰¹ a odkud se mohla snadněji nabírat. K svícení se využívaly petrolejové lampy.¹⁰²

Rodina Tkáčových z osady Znajka žila v domě tohoto typu, jenž se dědil z generace na generaci. Tkáčovi bydleli v jednojizbové chalupě s širokou chodbou, přes kterou se chodilo do chléva a do komory sloužící k uskladnění potravin. „*Když maminka pekla, tak tam byl ten chleba uschovaný, zabalený do utěrek, a mléko tam bylo. Ještě kúsek od baráku byl takový sklípek, tam jsme měli brambory.*“¹⁰³ K domu byla přistavěná „šopa“¹⁰⁴, kam se skládalo dřevo na topení, které se používalo po celý rok. Hospodyně musela během roku třikrát denně zatápet v kamnech, aby mohla připravit jídlo. V zimě se pak topilo po celý den. Na Znajce stál dům Tkáčových jako jediný. Nevedla k němu žádná cesta, pouze několik vyšlapaných „chodníčků“. „*Před námi bylo oplocené pole a pak les a nic víc a*

⁹⁹ Detailní rozbor lidové architektury na Valašsku viz NEKUDA, Vladimír: *Okres Vsetín. Rožnovsko, Vsetínsko a Valašskomeziříčsko*. Valašské Meziříčí 2002. s. 389–412.

¹⁰⁰ Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

¹⁰¹ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 9.5.2021].

¹⁰² Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

Elektrifikace pasek v regionu byla prováděna až v 2. polovině 20. století. Například v obci Újezd u Valašských Klobouk byla elektrifikace pasek dokončena roku 1965.

Obec Újezd u Valašských Klobouk: Obec v datech. [online] [cit. 9.5.2021] Dostupné z www.ujezdvk.com/obec-v-datech/ds-1004

¹⁰³ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 9.5.2021].

¹⁰⁴ Kůlna.

*naše chalupa. My jsme byli jenom o samotě.*¹⁰⁵ Usedlost Tkáčových patřila mezi první, kam partyzáni přišli.

V Moravskoslezských Beskydech bylo možné nalézt několik podobných osídlení, k nimž se partyzáni přirozeně stahovali. Na samotě Lhotská,¹⁰⁶ v domě rodiny Chovančikových, byli partyzáni pravidelnými hosty. *„Přicházeli pořád a museli jsme se o ně postarat, protože oni neměli jiné možnosti než navštěvovat ty chalupy, aby jim byla nějaká ta pomoc poskytnuta.”*¹⁰⁷ Chovančíkovi nebydleli zcela izolovaně jako Tkáčovi na Znajce, nedaleko stála jiná usedlost, shodou okolností také rodiny s příjmením Tkáčovi. Dům měl několik místností – kuchyni, jizbu, pokoj, kam se vešla pouze postel se stolkem a sloužil tak jen k přespávání, chodbu a verandu.

Z výše uvedených příkladů vyplývá, že chalupy pasekářů nebyvaly prostorné. Pro průměrnou pasekářskou rodinu byl dům dostačující, ovšem pokud přišel partyzánský oddíl,¹⁰⁸ pasekáři se okamžitě začali potýkat s nedostatkem místa, jak bylo v domě najednou těсно. *„To se spalo, kde se dalo, ve stodole, na půdě, kde bylo místo.”*¹⁰⁹ Partyzáni se spokojili s málem, alespoň co se místa na spaní týče. Jakoukoli možnost přespát v suchu a teple partyzáni vítali. Ačkoliv lze přespávání u pasekářů označit za rizikovější kvůli vyšší pravděpodobnosti prozrazení, bylo, v porovnání s nocí strávenou ve vlhkém bunkru nebo dokonce venku v lese, pro partyzány jistě velice lákavé. Pasekáři nechávali partyzány přespát v hlavní obytné místnosti. Na podlahu rozprostřeli seno nebo slámu,¹¹⁰ aby měli větší pohodlí. Aby partyzáni spali v posteli bylo výjimečné.

¹⁰⁵ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 9.5.2021].

¹⁰⁶ Samota Lhotská spadá pod obec Horní Bečva.

¹⁰⁷ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

¹⁰⁸ Neohlášeně do domu mohla přijít skupina partyzánů čítající 15-20 lidí, které bylo nutné na noc někam uložit. Marie Adámková vzpomíná, že v jejich dvoujizbové chalupě přespávalo najednou 19 partyzánů. Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 9.5.2021].

U rodiny Amálie Fojtíkové v osadě Koliby, Rajnochovice, zůstávalo asi 10-12 partyzánů.

Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

¹⁰⁹ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 9.5.2021].

¹¹⁰ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 9.5.2021].

V chalupách zpravidla ani neměli prázdná lůžka na zbytek, do nichž by mohli partyzány bez výčitek uložit. Nezdá se ani, že by partyzáni očekávali luxus v podobě vlastní postele. Lze konstatovat, že v postelích spali jen „domácí“.

Přesto existovaly zvláštní případy, kdy se partyzáni k vlastní posteli dostali a to, jestliže byl některý z nich zraněný. V takovém případě se pasekáři snažili raněnému poskytnout co nejlepší péči, pokud to bylo v jejich silách a možnostech. Postupem času získali partyzáni dostatek podporovatelů a mohli tak své raněné druhy umístit k těm pasekářům, o nichž věděli, že se o ně dokáží postarat. U těchto lidí byli ranění nebo nemocní partyzáni nezřídka uloženi právě do postele. Mohlo se stát, že pro některé z nich to bylo první přespání ve skutečné posteli po mnoha dlouhých týdnech, ne-li měsících. Pasekáři si však mohli dovolit postarat se takto jen o jednotlivce, nikoli skupiny partyzánů. Veliteli brigády Dajanu Murzinovi se dostalo přesně takové péče. Při přechodu protektorátní hranice se nachladil, a aby se jeho zdravotní stav nezhoršil, pobýval na Znajce u Tkáčů, kde přespával přímo v posteli hospodáře.¹¹¹

Bývaly chvíle, kdy bylo partyzánů na jednu chalupu „prostě až moc“, přesto si pasekáři s partyzány poradili. Nechávali je přespávat ve všech pokojích, dokonce v kuchyni. V podstatě kdekoli, kde „bylo místočko.“¹¹² Když se vyčerpalo místo v obytné části domu, partyzáni se uchýlili do stodoly, kde se mohli zavrtat do sena, nebo „na hůru“.¹¹³ Partyzáni bývali hojně ozbrojeni a neradi se od svých zbraní vzdalovali. Když se skupina partyzánů objevila na noc v chalupě, pro nezasvěceného pozorovatele mohl její interiér vypadat až groteskně, jakmile partyzáni odložili zbraně a opřeli si je o stěny místnosti, hezky jednu vedle druhé. „Zbraněmi byl obestavěný celý barák,“ vzpomíná ještě dnes Marie Adámková, jak to u nich tehdy běžně vypadalo.¹¹⁴

K nesporné výhodě přespávání v chalupách patřila i další péče ze strany pasekářů. Nejenže partyzánům poskytli jídlo, ale pomáhali jim starat se i o jejich šatstvo. Zima roku

¹¹¹ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 10.5.2021].

¹¹² Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 10.5.2021].

¹¹³ Půda.

Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹¹⁴ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 10.5.2021].

1944 byla krutá, mrzlo a napadlo velké množství sněhu. Partyzáni museli zdolávat závěje, které jim dosahovaly až nad kolena.¹¹⁵ „Byli pořád v lese. Byli mokří, byla zima, tak se potřebovali také osušit, ohřát.“¹¹⁶ V chalupách se tak muselo topit celou noc, aby mokré zimní oblečení uschlo a mohlo být ráno pro partyzány připravené. Oblečení se sušilo přímo nad kamny.¹¹⁷ Tyto starosti připadly na ženy v domácnosti, manželku, matku a dcery hospodáře. Někdy bylo oblečení příliš mokré nebo partyzánů přišlo najednou víc, takže panovaly obavy, že by šaty nestihly řádně proschnout. Jednotlivé kusy se proto sušily pomocí žehliček,¹¹⁸ což bylo náročnější než topit v kamnech, ale zároveň se pravděpodobně jednalo o rychlejší metodu.

Sami partyzáni nemuseli být v tomto ohledu na pasekářích závislí, spíše tuto možnost volili záměrně. Příručka určená sovětským partyzánům obsahuje část, která radí, jak správně usušit mokrý oděv v přírodních podmínkách. „Když se namočíš, při první příležitosti si oděv vysuš. Usnadni si to postavením improvizovaného sušáku z dlouhých větví (...). Zajisti, aby plameny tvůj oděv nezasáhly a nepoškodily ho. Mokrý kožený holínky nedávej nikdy do blízkosti ohně. Přehřátá kůže může ztvrdnout, zpuchřet a tím bude tvá obuv znehodnocena.“¹¹⁹ Uprostřed zimy, kdy partyzáni byli pořád mokří, šlo o poměrně zdoluhavý proces spojený s možným odhalením německými protipartyzánskými komandy.

Stejným způsobem ohrožovali své podporovatele častými nočními příchody a ranními odchody. „Chodili v celých skupinách, většinou v noci. V chalupách si vařili, tam jim i prali. (...) V chalupách i přespávali.“¹²⁰ Ačkoliv velké množství sněhu komplikovalo přístup k pasekám protipartyzánským komandům a německým hlídkám, stejně tak znepríjemňovalo cestu i partyzánům. Na některé paseky se dalo v zimě dostat jen na

¹¹⁵ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹¹⁶ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹¹⁷ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 10.5.2021].

¹¹⁸ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹¹⁹ Příručka pro partyzány. *Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty*. Praha 2013. s. 222.

¹²⁰ SOKA Vsetín, fond MNV Oznice, inv. č. 13, Kronika obce Oznice. s. 101.

lyžích¹²¹ nebo za využití sněžnic.¹²² Partyzáni za sebou zanechávali dobře čitelné stopy, které se musely zakrýt. Nejčastěji se tohoto úkolu ujímaly děti pasekářů. „*Fungovali jsme celú zimu, jezdili jsme na lyžách, ráno děcka: ‚Podťe honem zajezdit stopy.‘ Oni vždycky v noci trochu přespali a ráno odcházeli pryč, neboť tam furt chodili Němci. V Hošťálkové, na druhé straně, tam bylo usídleno na zámku celé SS. Oni pořád téma horama chodily štáby. (...), tam byly celé chodničky, tak ráno jsme honem jezdili na lyžách a zajezdili to.*“¹²³ Partyzánská jednotka se schopným a zodpovědným velitelem dbala o své bezpečí neustále. Při pobytu u pasekářů stavěli hlídky a monitorovali své okolí, například pozorovali prostranství před chalupami z vikýřů nebo vhodně umístěných oken ve střešních štítech. V Oznici v osadě U Plšků takto drželi partyzáni hlídku na půdě. Ze střechy sundali několik tašek, aby pohodlně viděli na německou jednotku na protějším kopci.¹²⁴ Pozorování tohoto typu měla svá pravidla. „*Nevykláněj se z oken ani z podkrovních vikýřů, ale pozoruj zevnitř, neboť tak tě ochrání vnitřní přítmi. Pokud se ocitneš na střeše, kryj se za komínem a pozoruj tak, že vysuneš opatrně hlavu na té straně komína, kam vrhá stín,*“¹²⁵ instruovala partyzány jejich příručka. V Oznici se partyzáni koncentrovali ve velkém množství, zdržovali se v mnoha chalupách a o jejich přítomnosti se mezi starousedlíky vědělo. „*Ačkoliv byla ve zdejší obci silná partyzánská činnost, nikdo je nezradil a Němci nemohli nikoho z přechovávání usvědčit a zavřít.*“¹²⁶ V kontextu represivních akcí nacistů se jednalo o raritu, kterou lze vysvětlit spojením zodpovědného velitele oznických partyzů, neobyčejnou soudržností obyvatel a neuvěřitelného štěstí, jelikož i přes veškerou snahu, se partyzáni nechovali vždy bezproblémově. Po dlouhou dobu se jim dařilo unikat kontrolám, a tak mohli nabýt dojmu, že se jim „nemůže nic stát“. K odhalení partyzánů v chalupě občas nechybělo mnoho. „*Němci chodili často na*

¹²¹ Amálie Fojtíková vzpomíná, že v zimě roku 1944 napadlo tolik sněhu, že se k osadě Koliby dalo dostat jen na lyžích. Běžně nebyla přístupná ani autem.

Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹²² Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹²³ Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹²⁴ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 10.5.2021].

¹²⁵ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 168.

¹²⁶ SOKA Vsetín, fond MNV Oznice, inv. č. 13, Kronika obce Oznice. s. 103.

*kontrolu, ale vždy se podařilo partyzánům včas zmizet. Někdy byli Němci již na dvoře nebo v síni a partyzáni teprve zadem odcházeli.*¹²⁷

Na pasekách bylo možné snadno vysledovat podezřelé aktivity, neboť za běžných okolností se lidé po horách pohybovali málo. Pasekáři se navzájem znali, když některý z nich vyrazil do vsi na nákup, jeho sousedé si jej všimli, když procházel kolem jejich stavení. Stejně tak, když se vracel domů. V noci se sebemenší zvuk dalece rozléhal, přicházející lidé, jakkoliv se snažili chovat tiše a nenápadně, byli slyšet na velkou vzdálenost. „Úplně to budilo ze spánku.“¹²⁸ Pasekáři se postupem času na podobné zvuky „vyladili“, což dále zvyšovalo stres spojený s ukrýváním a podporou partyzánů.

Přechovávání podezřelých osob bylo německými úřady zakázáno. Ty se snažily bojovat nejen proti partyzánům samotným, ale zároveň zastrašovat domácí obyvatelstvo, aby je odradily od pomoci odbojářům. Gestapo v tomto směru využívalo tvrdé tresty, mnohdy končící smrtí. Veřejné rozsudky a trest smrti byli prováděny přímo na místě, čímž rozpoutaný teror nabýval na intenzitě.¹²⁹ Pasekáři měli povinnost kohokoli, kdo se u nich objevil hlásit úřadům, nejčastěji podezřelé osoby ohlašovali hajnému příslušného revíru, který hlášení postoupil dál. Aby partyzány chránili, ohlašovali jejich pobyt v domě s několikahodinovým zpožděním.¹³⁰ Doufali, že partyzáni už budou dávno pryč, a tudíž na ně případná kontrola nenarazí. Pasekáři ohlašováním partyzánů chránili zároveň sami sebe. Nikdy si nemohli být jistí, že k nim nepřišli provokatéři za partyzány se jen vydávající, nebo že je neohlásil ještě někdo jiný. V horách se v té době pohybovaly různé skupiny partyzánů. Sami partyzáni o ohlašovací povinnosti věděli¹³¹ a nijak v ní pasekářům nebránili. Pouze se s nimi dohodli, v jakém časovém horizontu je nahlásí, aby měli dost času k bezpečnému přemístění do nového prostoru.

¹²⁷ Tamtéž, s. 101.

¹²⁸ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

¹²⁹ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*. Praha 1999. s. 428.

¹³⁰ Tkáčovi partyzány ohlašovali s 2-3 hodinovým zpožděním, někdy dokonce až na druhý den. Hajní Křenovský a Dětský/Děcký bývali shovívaví, sami se snažili tato hlášení pozdržet.

Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 10.5.2021].

¹³¹ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 10.5.2021].

4.2 Bunkry a zemljanky

Partyzáni si vybudovali rozsáhlou síť podporovatelů, především mezi pasekáři, kteří je nechávali ve svých skromných domovech přespávat. Každá partyzánská skupina si sama našla „své“ podporovatele, k nimž se pravidelně vracela, protože již věděla, co od těchto lidí může očekávat. Partyzáni si přesto nemohli dovolit na pasekáře bezmezně spoléhat. Usedlosti v kopcích často kontrolovaly německé hlídky. Proto si partyzáni museli vytvořit vlastní, trvalé úkryty, u nichž se riziko překvapivého odhalení snižovalo. Plnily stejnou základní funkci jako pasekářské usedlosti, jen s tím rozdílem, že nebyly zdaleka tak pohostinné ani pohodlné. V úkrytu partyzáni mohli nalézt místo pro nabrání sil mezi akcemi nebo jednotlivými pochody, provizorně si usušit výstroj a dát si do pořádku zbraň.

Nejvhodnější strategií k přežití ve venkovních podmínkách bylo postavení partyzánského bunkru. Bunkry používané partyzány z brigády Jana Žižky lze rozdělit do dvou kategorií: ty, jež byly postaveny v lesích a takové, které byly vybudovány a skryty přímo v usedlostech. Každá partyzánská jednotka měla k dispozici zpravidla jeden vlastní bunkr. Při jeho stavbě partyzáni využívali pomoci odbojářů, pasekářů či lesního personálu. Ačkoliv většina těchto úkrytů stála v lese, nebylo pro partyzány snadné sehnat vhodný stavební materiál. Proto spoléhali na své kontakty mezi lesním personálem. Sami se krást dřevo na výstavbu neodvažovali. Takové jednání s sebou neslo nebezpečí odhalení. Předem neinformovaní lesní dělníci se mohli domnívat, že dřevo odnášejí obyčejní zloději a vše ohlásit příslušným úřadům.

Situaci dále zhoršovalo počasí. Brigáda Jana Žižky rozvíjela svou odbojovou činnost především v podzimních a zimních měsících. Partyzáni si stavěli bunkry připomínající zemnice, s jejichž výstavbou by se mělo začít ještě před začátkem zimy, než zmrzne půda. Partyzáni ze skupiny Wolfram, vědomi si těchto obtíží, si naplánovali výstavbu vlastního bunkru. *„Zároveň jsme si našli místo pro vykopání a úpravu pořádné zemljanky k přezimování, schylovalo se k zimě.“*¹³² Zemljanku nikdy nepostavili. Vybrané místo v blízkosti hory Smrk byli nuceni opustit kvůli protipartyzánské akci „Tetřev“.

Partyzáni z oddílu Jana Žižky se také snažili postavit co nejvíce bunkerů, předtím než napadne sníh. V začátcích, kdy se oddíl v Moravskoslezských Beskydech teprve formoval,

¹³² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 25.

vystavěli štábní bunkr pod Kněhyní.¹³³ Po nuceném přesunu hlavní části oddílu z Beskyd, narazil štáb brigády na nedávno vybudovanou síť bunkerů z iniciativy malých partyzánských skupin,¹³⁴ které se v Hostýnských, Vizovických a Vsetínských horách formovaly od léta 1944. Skupina okolo Alexandra Dolinova si postavila bunkr nad Oznicí, stejně postupovaly například i skupiny soustředěné kolem Fedora Zimina nebo Vasilije Lavriščeva. Bunkry v lesích stavěli i místní obyvatelé ze strachu z přibližující se fronty. Měli v úmyslu se do nich v případě potřeby uchýlit a v bezpečí přečkat to nejhorší. Tyto bunkry vyhledával Alois Šmíd, listonoš zaměstnaný na poště ve Zlíně, a informace o jejich umístění předával 1. čs. partyzánské brigádě Jana Žižky, která je ráda využila.¹³⁵

Obrázek 3: Bunkr v Oznici (stav 2017).

Zemljanky jednotlivých skupin nebyly situovány v bezprostřední blízkosti, nevytvářely se tak kompaktní partyzánské tábory, jako tomu bývalo v zahraničí. Krátkodobě v trvalém lesním táboře žila skupina Štramberských partyzánů v nepřístupném

¹³³ Bunkr pod Kněhyní byl německými jednotkami odhalen a zničen v listopadu 1944.

¹³⁴ Součástí 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky se staly po příchodu organizátorských skupin vyslaných Murzinem.

¹³⁵ Paměť národa: rozhovor s Miroslavem Ticháčkem. Lukoveček 29. 8. 2015. [online] [cit. 12.5.2021].

terénu u Rusavy v Hostýnských horách, kde se shromažďovali uprchlíci z totálního nasazení, hledané osoby, odbojáři, kteří se potřebovali přesunout do ilegality, nebo sovětští váleční zajatci. Jejich lesní tábor pro 35 osob měl zároveň sloužit jako výcvikový.¹³⁶ Přebývání v těchto podmínkách nebylo dlouhodobě udržitelné, tábor vznikl již roku 1942 a brzy byl odhalen gestapem. Rozrůstající se řady partyzánů z brigády Jana Žižky později tyto již postavené bunkry přebraly k vlastnímu využívání.¹³⁷ Osamocené partyzánské bunkry, pokud byly vhodně zamaskované, měly v přírodních podmínkách Protektorátu větší šanci zůstat nepovšimnuty.

Postavit partyzánský bunkr nebylo snadné. Nejčastěji měl podobu zemnice (zemljanky) nebo polozemnice vyhloubené ve svahu. „*Nejjednodušší zemljanka je jáma vykopaná v zemi, nad níž je vztyčena dřevěná střešní konstrukce pokrytá nějakým krycím materiálem.*“¹³⁸ Jednotný rozměr bunkru neexistoval. Vždy záleželo na tom, kolika lidem měl sloužit. Doporučená velikost zemljanky pro šest osob byla 1,8 metrů na výšku, 3,2 metrů na šířku a 4 metry na délku.¹³⁹ Vykopání základní části vyžadovalo mnoho fyzických sil. Půda na Valašsku je velmi kamenitá, což práci znesnadňovalo. Vykopanou hlínu partyzáni nenechávali ležet poblíž, odnášeli ji pomocí pytlů a dek co nejdále nebo ji sypali do potoků. Pro zpevnění stěn bunkru partyzáni a jejich pomocníci využívali desky nebo kulatinu.¹⁴⁰ Stropy vyztužili trámy.¹⁴¹ To, jak bylo náročné vykopat podzemní bunkr, zaznamenal ve svých vzpomínkách partyzán Jan Ondrovčák, který se pro stavbu rozhodl poté, co odešel do ilegality. „*Rozhodl jsem se, že pro Němce pracovati nebudu. Proto jsem jednoho rána ještě za tmavé noci s kamarádem Josefem Trčkou odešel do lesa, abychom si vyhledali vhodný úkryt. Dali jsme se do práce. Brzy jsme však při kopání narazili na skálu. Upustili jsme od dalšího kopání, ale poněvadž nebylo vhodnějšího místa pro bunkr, opět jsme se vrátili. Ulamovali jsme ze skály kus po kuse, což nám trvalo plných 14 dní, než*

¹³⁶ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 641, Soutěžní práce Josefa Soldána, s. 1.

¹³⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 366, Soutěžní práce Ludvíka Kubjáty, s. 23.

¹³⁸ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 226.

¹³⁹ Tamtéž.

Časopis Partyzán uváděl pro 6-8 osob velikost bunkru o rozměrech 4x3x1,2 metru. In: Partyzán. roč. 2 (1947), č. 22, s. 6.

¹⁴⁰ Srubovou podobu měl bunkr U Hrubé jedle. Viz NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 263, Soutěžní práce Bohumila Juráška, s. 35.

¹⁴¹ Partyzán. roč. 2 (1947), č. 22, s. 6.

*jsme se jakž takž ubytovali. Vypůjčili jsme si stojatá kamínka, kterými jsme podzemní útulek vytápěli. Stále jsme žili v obavách před gestapem. (...) Plné dva měsíce jsme prodlévali v úkrytu, když tu najednou dostáváme zprávu, že jsou nablízku Němci. Rychle jsme utekli a vše zanechali v bunkru. Němci chodili kolem, ale vchod nenalezli. Proto jsme se v noci zase vrátili, vše sbalili, ještě naposled přenocovali a ráno se vystěhovali.*¹⁴²

Klíčovým rysem partyzánských bunkerů byla nenápadnost. Partyzáni věnovali veliké úsilí tomu, aby se jejich úkryt stal „neviditelným“. K docílení tohoto efektu nechávali střechu plochou, pokrytou chrastím smíseným s hlínou, jehličím nebo vegetací. Vrstva hlíny neměla sloužit jen jako maskování, ale i jako izolační vrstva proti vodě.¹⁴³ V ideálním případě měl být bunkr navrhnout tak, aby měl dva vstupy. Jeden hlavní, zakrytý například stanovou celtou, a druhý únikový, pro případ náhlého přepadení. Jako únikový východ mohlo posloužit i okno.¹⁴⁴ *„Oba východy (...) byly dobře maskovány buď suchým smrkem, kusy drnu narovnanými do bedny, nebo i těžkým kamenem. Kolem zemljanky musila být zachována naprostá čistota, nesmělo se tam povalovat nic, co by vzbudilo pozornost náhodného chodce nebo procházejícího hajného nebo turisty.*¹⁴⁵ Partyzáni museli také dbát o bezpečný přístup k bunkru a nenechávat za sebou nežádoucí stopy, které by k němu mohly přivést německou hlídku. Předcházet nenadálému odhalení mohli vhodným umístěním vstupů do bunkeru, což jim zároveň poskytovalo možnost úniku z obklíčení. K tomu jim pomáhalo respektování krajiny a využívání jejího profilu. Bunkr přístupný pouze pochodem skrz potok je toho dokonalým příkladem. Partyzáni tak zároveň dali přednost utajení před vlastním pohodlím. *„Do leva, do rokle a do potoka, chlapci. Nevadí, že teploměr si hraje s rtutí už dávno kolem nuly, stopy po nás nesmějí zůstat. A tak metr za metrem, stovku za stovkou studenou vodou,*¹⁴⁶ příchod k tomuto bunkru od partyzánů vyžadoval velké sebezapření.

Zahlazování stop pro ně bylo nejsložitější v zimě. Partyzánská příručka doporučovala vcházet do lesa jen tehdy, kdy sněžilo, aby čerstvě napadaný sníh tyto stopy

¹⁴² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 503, Soutěžní práce Jana Ondrovčáka. s. 57.

¹⁴³ Nevhodně postavený bunkr se vymstil oddílu Fedora Zimina. Sami jej postavili u Lukovečka na „Hrachuli“, ale během tání do něj zatékalo natolik, že museli bunkr opustit. Se stavbou nového jim pomáhali hajný Pospíšil a revírník König.

¹⁴⁴ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 227.

¹⁴⁵ Partyzán. roč. 2 (1947), č. 22, s. 6.

¹⁴⁶ Partyzán. roč. 1 (1946), č. 3, s. 8.

zakryl.¹⁴⁷ Kromě přirozeného maskování, partyzáni využívali pomoci lesního personálu, který v lesích vyšlapával hlubokým sněhem chodničky pod záminkou pomoci zvěři dostat se ke krmelcům.¹⁴⁸

Jeden z nejlépe maskovaných bunkrů patřil oddílu Fedora Zimina, nacházející se severně od cesty mezi obcemi Lukoveček a Přílepy. *„Přístup k bunkru byl velmi obtížný. Bylo těžko tam trefit i za dne. Já však jsem tam rád jezdil s důležitými hlášenými pro štáb brigády, s ukořistěnými zbraněmi, zásilkami potravin i v noci. Posádka bunkru mě měla ráda, jednak pro to, že jsem jim umožnil spojení se světem, dále pro to, že jsem měl pro každého vlídné slovo a vždy hrst cigaret,“*¹⁴⁹ zaznamenal o bunkru Miroslav Neuman, spojka partyzánů.

Poté, co se brigáda Jana Žižky v operačním prostoru dobře uchytila a její řady se rozrostly, nebyl důvod, aby všichni členové jednotky opouštěli bunkr. Na záškodnické akce obvykle vyrážela jen část oddílu. V posledních měsících války, především v dubnu a květnu, se akce prováděné partyzány natolik zintenzivnily, že vyžadovaly maximální nasazení všech bojeschopných členů oddílů, a tak se bylo možné setkat s tím, že partyzáni *„byli na akci a v bunkru byl jenom kuchař Vasil.“*¹⁵⁰

Starost o bunkr a jeho okolí svěřoval velitel těm partyzánům, již se nemohli účastnit bojové činnosti kvůli své fyzické kondici nebo nedoléčeným zraněním.¹⁵¹ *„Příslušníci oddílu, kteří zůstávají v táboře, musí zajistit jeho bezpečné střežení.“*¹⁵² Partyzáni proto drželi hlídky. Pokud to terén dovozoval, mohli je vyslat i na větší vzdálenost od úkrytu, například na okraj lesa. Zajištění maximální bezpečnosti svých bunkrů věnovali mnoho úsilí. Důležité bylo, že *„úkryt byl pečlivě zamaskován, a v případě potřeby bylo z něj možné ovládat kus prostoru a také to, že bylo pamatováno i na ústupovou cestu.“*¹⁵³ Partyzáni na bunkrech přehnaně nelpěli, pokud se domnívali, že se o nich dozvědělo

¹⁴⁷ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 38.

Zničit nechtěné stopy mohl i déšť.

¹⁴⁸ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 40-41.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 27-28.

¹⁵⁰ Paměť národa: rozhovor s Miroslavem Ticháčkem. Lukoveček 29. 8. 2015. [online] [cit. 12.5.2021].

¹⁵¹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2913, Soutěžní práce Miroslava Žírka: Ohně na pasekách, s. 66.

¹⁵² *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 38.

¹⁵³ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2913, Soutěžní práce Miroslava Žírka: Ohně na pasekách, s. 53.

gestapo. Jestliže měli pocit, že byl jejich úkryt prozrazen, přesunuli se na jiné místo. Podezření, že bunkr jednotky není nadále bezpečný, měl Vladimír Krajčík, pročež požádal štáb brigády o souhlas s postavením nového úkrytu. Štáb mu doporučil jiné řešení: „*Bunker stavit prozatím není nutné, prozatím byt na pasekách. V případě, když němci vic krat nebyli ve vašem rajoně a doufate, že bunker není odhalen – je možný přechod v starý bunker.*“¹⁵⁴

I přes veškerou opatrnost, docházelo k přepadům protipartyzánskými oddíly, jako tomu bylo v případě bunkru, který obývali partyzáni pod velením Fedora Zimina. Osudného dne¹⁵⁵ sice postavili zodpovědně hlídku, ale část oddílu se z nedávné záškodnické akce vrátila pod vlivem alkoholu. Celou událost popsal její přímý účastník Miroslav Ticháček, jenž se tehdy rozhodl v bunkru přenocovat. „*Přítomno bylo asi jen 5-6 partyzánů. Drželi jen jednu stráž, 50 m pod bunkrem v té samé houštině, jaké byl bunkr. (Byl to bunkr úplně podzemní). Ze stráže přišel známý Achmed Temurov a stráž nastoupil Pavel Rozanov ze Saratova. Byl tam „starik“ Nikolaj, nejstarší asi 40 letý partyzán a pokud vím, kuchař Vasil. Chvilí jsem dřímал a kolem 3. hod. se s velkým halasem přihrnuli ostatní partyzáni, někteří bohužel dosti opilí. Přihnali s sebou z Horního Lapače jalovici, kterou ihned kousek nad bunkrem zastřelili pistolí.*

Byl jsem unavený a v bunkru se nedalo spát – nebylo ani místa.

Kolem 6 hodiny jsem se souhlasem velitele odešel se někam vyspat. Sotva jsem však ušel asi 500 m od bunkru k Lukovečku, ozval se vzadu rachot dlouhých dávek ze samopalů, který nepřetržitě trval 2 až 3 minuty. Hned jsem tušil, co se stalo a přidal řádně do kroku. Potkal jsem zoufalého hajného Svačinu a ten mi radil, abych ihned podal všem výstrahu a oznámil to – hlavně parašutistům v Pernikářské (asi 4 km vzdálené). Vše jsem učinil, ale parašutisté už to věděli. Blízko „Zlámaného mostu“ byla již celá Ziminova skupina i s velitelem, někteří bez kabátů, jen se zbraněmi. Zachránili takřka „holé“ životy. Pavel Rozanov, strážný pod bunkrem, uviděl přibližovat se lesem silný oddíl Němců v rojnici a hned na ně z houští zahájil palbu. Pak utíkal směrem k bunkru. Němci zalehli a nazdařbůh pálili všichni do houští. Že Pavla netrefili, byl jen zázrak. Překvapení partyzáni vyběhli se zbraněmi v rukou v ne příliš dobrém stavu a pálili rovněž na všechny strany. Když Zimin

¹⁵⁴ VÚA-VHA, fond Partyzánské a odbojové hnutí, kar. 27, inv. č. 439. Rozkaz štábu brigády Jana Žižky z 14.3.1945.

Štáb nejprve stavbu bunkru v rozkazu z 10.3.1945 potvrdil slovy: „*Když chceš postaviti nový bunker mužeš postavit.*“ Pak velení zřejmě usoudilo, že bude lepší se stavbou ještě počkat. Viz HO MZM, fond Sbírky, inv. č. S 7201–7212.

¹⁵⁵ K odhalení bunkru pod Čertovou hrází došlo 11. dubna 1945.

*podle palby poznal, že jsou podkovovitě obkličováni, dal pokyn k ústupu houštím severním směrem na Čertovu hráz. Odtud dostali se lesem až na Pernikářskou. Vše v bunkru zůstalo. Nikdo z partyzánů nebyl (...), ani zabit, ani raněn. Také žádného Němce nezastřelili.*¹⁵⁶

K nevýhodám partyzánských bunkerů patřila jejich velikost. Většina z nich byla postavena, když se oddíly teprve formovaly a čítaly okolo osmi až deseti osob. S přibývajícím počtem členů přestávaly bunkry kapacitně stačit. To se týkalo například bunkru na Oznici, který měl být „*neobyvatelný, neboť je malý a navíc do něj teče*.“¹⁵⁷ Nástrahám počasí neodolal ani jeden z bunkerů v okolí Lukovečku, na „Hrachuli“. Partyzáni jej museli kvůli tání sněhu na jaře opustit.¹⁵⁸ Z rozkazu štábu se v okolí Kateřinic měly vykopat nové, prostornější bunkry,¹⁵⁹ ale zároveň se objevovaly pokusy opravit ty staré.¹⁶⁰

Partyzánské bunkry nebyly budovány pouze v lesích, ale i přímo v pasekářských usedlostech nebo domech podporovatelů. Počtem se nicméně nemohly lesním bunkrům rovnat. Měly také různá využití. Nejčastěji se jednalo spíše o provizorní maskované úkryty, kam byly ukládány zbraně, munice a další vybavení, které si zde partyzáni odložili. V případě, že by byl dům prohledáván, se zde také mohlo schovat několik osob. „*Vysílací zařízení, písemný materiál i zbraně byly ukryty v bunkru vybudovaném z přístěnku a bezpečně maskovaném. V něm mohly hledat úkryt v případě nebezpečí také obě radistky*“¹⁶¹ *bydlící v podkrovní světničce*,¹⁶² tento typ bunkru měl ve své vile na Žabárně u Frýštáku por. František Foukal.

Jako hlavní sídlo štábu 1. čs. partyzánské brigády sloužil bunkr postavený pod stodolou rodiny Češkových¹⁶³ na držkovských pasekách.¹⁶⁴ Další obytný bunkr se nacházel

¹⁵⁶ TICHÁČEK, Miroslav: *Lukoveček. Historie obce: (paměti dob minulých i současných)*. Lukoveček 2004. s. 117.

¹⁵⁷ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 190.

¹⁵⁸ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 27.

¹⁵⁹ Výkopové práce příslušely nováčkům v oddíle. Na jejich práci dohlížel Augustin Bártek.

¹⁶⁰ HÝŽA, Václav: *Partyzán Augustin Bártek*. Opava 2018. s. 9. [online] [cit. 25.5.2021] Dostupné z: <https://www.brnov.cz/historie/partyzan-augustin-bartek-z-brnova>

¹⁶¹ Radistky z paraskupiny Michal měly brigádě Jana Žižky zajistit rádioné spojení s Ukrajinským štábem partyzánského hnutí.

¹⁶² HO MZM, fond Sbírky, inv. č. S 6060.

¹⁶³ „Na Kotárech“.

v domě Josefa Česka v Rajnochovicích. „*Ve světnici normálně oddělali skříň a pod tím vyřezali prkna a ve spodku vyházeli všechnu hlinu a tam byl krásný bunkr. Oni tam nadělali takové palandy na spaní. Ve dne tam zalezli a byli v bezpečí, že mohli spát,*“ popsala Amálie Fojtíková, sestra Josefa Česka, jak úkryt vypadal.¹⁶⁵

Nejpropracovanější bunkr, který brigáda používala, byl umístěn ve mlýně Jana Juříčka v Leskovci. Původně měl být určen pro vsetínskou odnož zpravodajské sítě skupiny Clay-Eva, ale později jej začali využívat partyzáni jako lazaret. Jednalo se o prostorný úkryt, jelikož se při jeho stavbě počítalo s tím, že zde bude uskladněn materiál ze schozů zbraní z Londýna. Současně měl sloužit jako místo pro bezpečné radiotelegrafické vysílání i k ubytování asi 10-15 odbojových pracovníků.¹⁶⁶

Vnitřní zařízení bunkrů se mohlo mírně lišit, avšak standardně se v nich topilo přenosnými kamny. Potenciální nocležníci přespávali na dřevěných palandách podél stěn. Ve větších a prostornějších bunkrech mohl být i stůl. Partyzáni si brzy bunkry dovybavili dalšími nezbytnostmi tak, aby se jim v nich přebývalo co nejpohodlněji. Otop a jídlo¹⁶⁷ byli samozřejmostí, stejně tak jako věci denní potřeby, včetně dek, kabátů a bot. Každodenním používáním se bunkr brzy zaplnil bednami s municí, granáty a kulometnými pásy.¹⁶⁸ Jestliže skupina vlastnila kulomet, skladovala jej taktéž uvnitř. Pušky, pistole a samopaly měly své místo na stěnách bunkrů, pověšené na hřebecch. Pro značnou „zaplněnost“ nevelkých bunkrů, museli jejich obyvatelé udržovat maximální čistotu, aby se mezi nimi nerozšířily vši, a tím zabránili propuknutí nemoci.

Zajímavý detail k výzdobě bunkru zmínil ve svém článku *Bunkr-partyzánův domov* jeho neznámý autor. Dle něj si partyzáni měli na stěnu pověsit obrázky Beneše a Stalina. Pravděpodobně se jedná pouze o invenci autora, přesto napovídá, jaká panovala představa o vzhledu „správného“ partyzánského bunkru.¹⁶⁹

¹⁶⁴ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 45.

¹⁶⁵ Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 25.5.2021]. Chalupa Josefa Česka byla později německou jednotkou vypálena, ale bunkr pod ní nebyl objeven.

¹⁶⁶ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 310-312.

¹⁶⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2913, Soutěžní práce Miroslava Žúrka: Ohně na pasekách, s. 45.

¹⁶⁸ Paměť národa: rozhovor s Miroslavem Ticháčkem. Lukoveček 29. 8. 2015. [online] [cit. 25.5.2021].

¹⁶⁹ Partyzán. roč.1 (1946), č. 3, s. 15.

4.3 Improvizované úkryty

Partyzánské jednotky trávily mnoho času vyčerpávajícími pochody v horách. Z bunkrů nebo chalup vyráželi na místa, kde měli naplánováno provedení destrukčních, sabotážních nebo zásobovacích akcí. Což mohlo znamenat, že museli během noci urazit i desítky kilometrů. V zimních měsících, když v horách ležel sníh, byly přesuny ještě náročnější, nejen fyzicky, ale i časově. Stávalo se tedy, že se po dokončení akce nestihli vrátit do bezpečí chalup a bunkrů. V takových případech si byli nuceni postavit provizorní skrýše, které by jim poskytly ochranu proti nepřízni počasí.

Nejjednodušším způsobem, jak přečkat noc pod širým nebem, bylo postavení stanového tábora. „*Místo k utáboření přes noc má být dobře skryté, a pokud možno se má nacházet poblíž řeky nebo jezera. Místo má mít pevný a suchý povrch – vyhni se písčinám a podmáčeným loukám,*“¹⁷⁰ instruovala partyzány příručka. Některé partyzánské jednotky dokonce dávaly dočasně přednost přespávání ve stanech před bunkry. Mohli se volněji pohybovat krajinou, a tak snadněji unikat „*slídícím*“ protipartyzánským komandům.¹⁷¹ „*Příští dopoledne jsme si našli příhodné místo ve výše položeném jižním svahu hory Smrk v revíru Hutí pod Smrkem. V hustém houští jsme natáhli dlouhé zelené stanové plátno jako stříšku proti dešti. Bylo nás tehdy přes dvacet,*“¹⁷² popsal Vladimír Řezníček provizorní přístřešek, který si zhotovila partyzánská skupina okolo výsadku Wolfram předtím, než se pustila do výstavby trvalého bunkru.

Na pochodech partyzáni využívali tzv. *zástěny* zhotovené z větví, chvojí nebo lyžařských tyčí. Silnější větve se propletly se slabšími a pružnějšími tak, aby vznikla konstrukce připomínající síť, která se pokryla chvojí. Následně se tato stříška opřela zešikma mezi dva stromy, případně podepřela větvemi či lyžařskými holemi. Dovnitř mohli partyzáni umístit mírně nakloněné improvizované lůžko z větví. Správně umístěná zástěna by měla být nakloněna otevřenou stranou k ohni, aby teplo proudilo dovnitř. Při umístění zástěny bylo důležité dbát na směr větru, aby do ní nevháněl kouř.¹⁷³ Avšak ze

¹⁷⁰ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 223.

¹⁷¹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 366, Soutěžní práce Ludvíka Kobjáta, s. 23.

¹⁷² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 25.

¹⁷³ Partyzán. roč. 2 (1947), č. 22, s. 6.

strachu z odhalení, partyzáni oheň ve volném prostoru málokdy rozdělávali.¹⁷⁴ V noci trpěli zimou, nemohli usnout, ani spát.¹⁷⁵

Zástěnu bylo možné snadno přetvořit v propracovanější chýši, zvanou *salaš*.¹⁷⁶ Nejprve se vytvořil hliněný podkovovitý násep, na kterém se vztyčovala konstrukce salaše, tvarem připomínající „áčkový“ stan. Do okrajů náspu se umístily silné kůly, jež se nahoře svázaly spolu s vodorovně položenou tyčí. Šikmo na horní vodorovnou tyč se položily lehčí větve, čímž se vytvořil základ skryše, který se pokryl smrkovými větvemi. Oheň se rozdělával před vchodem.¹⁷⁷

Vybudovat tyto jednoduché přístřešky si od unavených partyzánů vyžadovalo čas, který by mohli věnovat odpočinku, proto se rádi uchylovali do již postavených „útulků“, například turistických chat nebo loveckých srubů. Do loveckého srubu na východním úpatí Trojačky se dočasně nastěhovala skupina Wolfram. Srub se nacházel v hustém lese, za hlubokou strží. Pro neznalého člověka bylo obtížné toto místo nalézt, přesto se zde Wolfram střetl s oddílem Jana Žižky, jež musel kvůli nepředvídatelnému bombardování Magurky, kde se do té doby zdržoval, hledat nové útočiště. Nechybělo mnoho a setkání mohlo skončit katastrofou. *„Byla tmavá noc, bylo to okolo půlnoci, když nás z hlubokého zdravého spánku probudil nezvyklý šramot okolo naší chaty, chvílemi bylo slyšet tlumený hovor mnoha hlasů. Někdo se snažil vylomit naše dveře tlačení do nich a kopáním. Byli jsme rozespalí, první naše myšlenka byla – Němci! Seděli jsme tiše na dřevěné pryčně, natahovali spouště svých samopalů a připravovali granáty pro okamžité použití. Čekali jsme jen na okamžik, kdy povolí vypáčené dveře, že to do nich pustíme – dáme draho své*

¹⁷⁴ Partyzán, roč. 1 (1946), č. 6, s. 10.

¹⁷⁵ Paměť národa: rozhovor s Miluškou Zedníčkovou, roz. Břečkovou. Krnov 10.10.2012 [online] [cit. 26.5.2021].

¹⁷⁶ Sofistikovanější verzi salaše uveřejnil časopis Partyzán. *„Salaše byly dobrým úkrytem až pro 20 osob. Měly v průměru 6 metrů a poskytovaly dobrý úkryt před větrem, zimou i deštěm i na několik dnů. (...) Nejdříve se tři (...) tyče svázaly na jednom konci drátem nebo provazem a postavily jako trojnožka. O ně pak bylo opřeno dalších 30 až 35 tyčí. Vzdálenost mezi tyčemi nesměla být větší jak 50 cm. Tyče se pak propletly silnějšími větvemi a chvojím, které bylo pro lepší izolaci obsypáno sněhem. Vršek salaše zůstal odkryt, aby měl kudy odcházet kouř z ohniště. Uprostřed salaše byla vyhloubena jáma pro ohniště a vyhrabané hlíny se použilo jako valu, který chránil nohy před ohněm. (...) Lehátka byla upravena do hvězdice kolem ohně, ze spletených větví a chvojí, ovšem nebyla-li poblíž sláma nebo seno. Salaš se nejlépe staví v nějaké přírodní jámě, avšak i když je třeba teprve jámu vykopávat, je práce plně vyvážena pohodlím a teplem v salaši.“*

Partyzán, roč.2 (1947), č. 22, s. 6.

¹⁷⁷ Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty. Praha 2013. s. 224.

*pro zvěř na vých. svahu Samorostlého (...).*¹⁸¹ Stejně dobře mohly posloužit i polorozpadlé kůlny.¹⁸²

Okupační bezpečnostní aparát si toho byl vědom a přijal adekvátní opatření. K. H. Frank během probíhající protipartyzánské operace v Beskydech nařídil demolici všech chat, hotelů a osaměle stojících budov v oblasti.¹⁸³ Ani tato zkušenost partyzány neodradila. Poté, co se stáhli z Moravskoslezských Beskyd, i nadále vyhledávali nepoužívaná stavení. V předních Kotárech¹⁸⁴ se nastěhovali do domu sedláka, jenž se ze strachu, že by k němu mohli někdy partyzáni přijít, odstěhoval do nedaleké obce Držková a dům na pasekách nechal prázdný.¹⁸⁵ Toho partyzáni pragmaticky využili, stejně jako staré nepoužívané hájenky nedaleko kateřinských pasek.¹⁸⁶

Za pomoci rodiny Tkáčových na Znajce, byl vybudován provizorní úkryt pro zraněného Dajana Murzina. V době, kdy se Murzin u Tkáčových objevil s prosbou o pomoc, byla celá oblast pročesávána protipartyzánskými komandy, Murzin tedy nemohl zůstat přímo v domě.¹⁸⁷ Bylo rozhodnuto, že se pro něj narychlo postaví ve svahu malý bunkr. Jindřich Tkáč do stavby bunkru zapojil i svého devítiletého syna, aby nevzbudil nežádoucí pozornost. „*Chodil po lese,¹⁸⁸ desku na rameně a ohlídal se, kde by si postavil bunkr na stromě, jako kluci. On tam nosil desky. Vždycky kúsek dále šel a zhodil tam tu desku. Oni mu tam udělali d'uru¹⁸⁹. Trochu mu to vydělali těma deskama, slámu mu tam dali a zadělali ho tam,*“¹⁹⁰ popsala práce na bunkru dcera Jindřicha Tkáče, Miroslava Kaštovská. Bunkr byl velmi dobře skrytý, maskovaný smrčky, splýval s terénem. Avšak Murzin v něm mohl pouze ležet nebo sedět.¹⁹¹

¹⁸¹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 28.

¹⁸² Tamtéž. s. 24.

¹⁸³ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektórátem*. Praha 1999. s. 425.

¹⁸⁴ Část obce Rajnochovice.

¹⁸⁵ Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 26.5.2021].

¹⁸⁶ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 26.5.2021].

¹⁸⁷ Nejprve Murzina zahrabali do sena v krmelci.

¹⁸⁸ Mínen syn Jindřicha Tkáče.

¹⁸⁹ Jindřich Tkáč a hajný Jan Křenovský.

¹⁹⁰ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 26.5.2021].

¹⁹¹ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 110.

V nejhorších případech, když partyzáni nenašli žádnou skrýš, museli se spokojit s přespáním v dírách vyhloubených v břehu na stlučených prknech, aby neleželi na holé zemi. V rámci vzájemné solidarity si půjčovali deky, pokud měl někdo nějakou navíc. Miluška Zedníčková z oddílu Kuriněnko k tomu poznamenala: *„Nejhorší bylo, alespoň pro mě, protože já jsem byla takový víceméně domácí typ, že jsme neměli stálé místo na spaní. To bylo: ‚Kde budete dnes?‘ ‚No, to nevíme. Kam přijdeme, tam budeme.‘ To je jak zvířátko. Až je unavené, tak si lehne, ať je to kdekoliv. (...) Kde jsme co čapli, tam jsme se vyspali.“*¹⁹²

¹⁹² Paměť národa: rozhovor s Miluškou Zedníčkovou, roz. Břečkovou. Krnov 10.10.2012 [online] [cit. 26.5.2021].

5 Zásobování potravinami

Základním problémem, kterým se musela 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky v Protektorátu zabývat, byl způsob účelného zásobování rozrůstajících se partyzánských jednotek. Alexander Gogun se v jedné z kapitol své knihy *Stalinova komanda* zabývá otázkou materiálního zajištění partyzánských oddílů na Východní frontě. Konstatuje, že „Výcviková centra – a je jedno, zda šlo o NKVD nebo o partyzánské školy ústředních štábů partyzánského hnutí – sice své absolventy naučila tomu, jak bojovat, ale jak se budou živit a šatit netušili a po archivech se dodnes nenašel jediný podrobnější dokument tohoto druhu. V rozkazech z nejvyšších míst z let 1941-1942 objevíme jen mlhavý záhadný termín ‚samozásobení‘, popřípadě ‚zásobování z místních zdrojů‘.“¹⁹³

Členové výsadku Ušiak-Murzin prošli výcvikem u UŠPH v Kyjevě, lze tedy předpokládat, že jejich oficiální instruktáž ohledně zásobování byla podobně vágní. Nicméně řada frekventantů kurzu UŠPH měla osobní zkušenost s žitou praxí ze svého působení u partyzánských oddílů na Ukrajině. Proto je možné, že se podvědomě pokusili, alespoň částečně, přenést tamější praxi i do Protektorátu. Idea rekvírování potravin je v jakékoli válce zcela běžná. Čeští legionáři v Rusku si také vylepšovali jídelníček buď nákupem, nebo prostou krádeží drůbeže či vepřů.¹⁹⁴

Členové Ušiakova oddílu se rozhodně nesnažili přiblížit ideálu partyzána, jenž vše potřebné k přežití vyprodukuje vlastními silami. Ostatně by to v podmínkách Protektorátu ani nebylo uskutečnitelné. Už při přechodu na Moravu muselo být partyzánům jasné, že se konec války nezadržitelně blíží a jejich působení na okupovaném území nebude trvat příliš dlouho. Dle obdržených rozkazů měli okamžitě rozvinout bojovou činnost. Pokusem o samoprodukcii potravin či dalšího vybavení by se jen zdržovali. Nehledě na to, že se do hornatého operačního prostoru dostali až na podzim roku 1944, kdy potenciální pěstování jakýchkoli plodin bylo vyloučeno.

Partyzáni na Moravě také využívali k zásobování metodu rekvírování majetku kolaborantů, jako to dělaly partyzánské oddíly na Ukrajině,¹⁹⁵ nicméně v menší míře. 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky se v otázkách materiálního zajištění spoléhala na rozsáhlé

¹⁹³ GOGUN, Alexander: *Stalinova komanda*. Praha 2019. s. 296.

¹⁹⁴ VÁCHA, Dalibor: *Bratrstvo*. Praha 2015. s. 158-159.

¹⁹⁵ GOGUN, Alexander: *Stalinova komanda*. Praha 2019. s. 296.

odbojové síť, které v oblasti působily ještě před jejím příchodem, a neméně mírou na obyvatele horských usedlostí.

5.1 Hospodářské poměry na Valašsku v období Protektorátu

Po okupaci Československa nacistickým Německem se veškerá hospodářská produkce soustředila pouze na válečnou výrobu. Podniky a živnosti, které s válečným úsilím nesouvisely postupně omezovaly výrobu, nebo byly kvůli nedostatku výrobních surovin nuceny zcela zavřít. Civilní obyvatelstvo pocítilo změnu poměrů ve svých domácnostech tím, že byl ihned po vypuknutí války zaveden lístkový systém. *„V září byly zavedeny odběrné lístky na mýdlo, v říjnu na potraviny: na cukr, mouku, tuky, mléko, maso a poživatiny. V prosinci byly vydány lístky na oděv a střižní zboží.“*¹⁹⁶ Lístky se vydávaly na čtyři týdny a dělily na několik kategorií: pro dospělé, těžce pracující, velmi těžce pracující, děti a ženy v mateřství. Příděly se po dobu trvání války postupně snižovaly.¹⁹⁷ V obecní kronice Nového Hrozenkova se lze dočíst, že situace v roce 1939 nebyla, co se týče základního zboží, vůbec zlá, i přesto že *„ceny potravin mírně stoupily oproti cenám v r. 1938. Potravin však bylo dosti a lidé si nemohli zvyknout vybrat zboží na lístky. Němci nakupovali některé druhy zboží jako textil aj., protože v říši byl dražší a horší jakosti.“*¹⁹⁸

Od roku 1940 se začaly hospodářské podmínky v Protektorátu zhoršovat. Zemědělcům bylo nařízeno povinné odevzdávání části jejich produkce. Podle výměru pudy museli odevzdávat určité množství obilí, hovězího a vepřového masa, drůbeže, vajec a másla. *„Každý zemědělec musel na obecním úřadě zapsat svoji půdu, všechn dobytek hovězí i vepřový, slépký, husy, výmlat obilí a.t.d. Mnoho zemědělců nedávalo správně zapisovat svoje zásoby ani všechn dobytek. Lidi byli velmi mstiví. Jak někdo upozoroval, že ten neb onen má nesprávně zapsáno, žalovali úřadům, úřady pak posílali do obcí kontroly. Před těmito kontrolama vesničané své zatajené ukrývali. Obilí se většinou zakopávalo v kůlnách do země, kdež se ho mnoho zničilo. Zatajení vepři museli se nejdřív zapíchnout a teprve schovat. Slepice nacpaly se do měchů a zaněsly někam na pole.“*¹⁹⁹

¹⁹⁶ SOKA Vsetín, fond MNV Hovězí, Pamětní kniha obce Hovězí, inv. č. 47, s. 149-150.

¹⁹⁷ BARTOŠ, Josef; TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy. Díl 4. Svodbný stát a okupace*. Brno 2004. s. 223.

¹⁹⁸ SOKA Vsetín, fond AO Nový Hrozenkov, Pamětní kniha obce Nového Hrozenkova, inv. č. 34, s. 231.

¹⁹⁹ *„Do hory se to nosilo. Slépký do pytlů a tatínek měl, když bylo menší sele, už takovú klec. A tam byla taková jáma, tam se nosilo všechno možné, plecháče a tak, taká hať jsme tomu pravívali. A tož to už tam měl*

Koho kontrola dopadla s utajeným, byl předvolán na okres, kde mu byla vyměřena řádná pokuta a vězení. Jak schovávali zemědělci svoje zásoby, tak činili i obchodníci se smíšeným zbožím, textilem, železem, obuví a se vším různým zbožím. Toto zatažené zboží zase vyměňovali od zemědělců za živobytí, za potravinové lístky a.t.d.,“²⁰⁰ zapsal kronikář z Drnovic, jak se obyvatelé Valašska s povinnými dodávkami snažili vypořádat.

Pokud si chtěla rodina trochu přilepšit, musela nakupovat na černém trhu, který za války vzkvétal. *„Černý obchod následkem malého přidělu na stravovací lístky velmi se rozmohl. Litr mléka se prodával za 20 K, 1 kg másla za 800-1000 K, 1 kg slaniny za 1 800 K, 1 kg mouky za 50 K a 1 vejce za 15 K, 1 cigareta za 15 K, 1 slivovice 3 500 K, boty a papuče 5 000 K.“*²⁰¹ Kvůli citelnému nedostatku základního sortimentu se na moravsko-slovenském pomezí rozšířilo pašování zboží ze Slovenska. *„Na Slovensku bylo během války o hodně lépe, více všeho zboží a proto se dosti pašovalo k nám. Tomuto nebezpečnému podnikání věnovali se zejména pasekáři poblíže slovenských hranic. Tak také Jan Novosad č. 78 na Buřanové byl při přechodu přes hranice postřelen a později zatčen. (...) Pašování ve velkém se věnoval i učitel [nečitelné] z Čubova, který prodával dokonce pláště gumové za kola i auta,“*²⁰² záznam z halenkovské kroniky ukazuje, o jak nebezpečný, ale zároveň výnosný byznys se jednalo.

Obyvatelé venkova nestrádali nedostatkem potravin tolik, jako lidé žijící ve městě. Vždy měli možnost využívat vlastní výpěstky. Pasekáři, u nichž se partyzáni z 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky nejvíce zdržovali, patřili ze sociálního hlediska k chudším obyvatelům regionu. Půda na Valašsku je velmi kamenitá a nepříliš úrodná, což se více projevovalo na pasekách, kde vlivem chladnějších teplot ve vyšší nadmořské výšce byla úroda menší než v údolích.

Pasekáři obvykle vlastnili malé hospodářství, které je z velké části živilo. Pro vlastní potřebu chovali několik kusů dobytka. Méně majetné rodiny měly dvě až tři krávy, několik

tatínek tak nachystané, že tam se vždycky mašík donesl v kleci. (...) Mašíkovi se dalo mléka napít, aby byl potichu,“ vzpomíná Věra Smilková na vlastní zkušenost.

Paměť národa: rozhovor s Věrou Smilkovou, roz. Škrabánkovou. Semetín 8.1.2018 [online] [cit. 24.5.2021].

²⁰⁰ SOKA Zlín, fond Obú Drnovice, Pamětní kniha obce Drnovice, inv. č. 1, s. 78-79.

²⁰¹ SOKA Vsetín, fond MNV Hovězí, Pamětní kniha obce Hovězí, inv. č. 47, s. 157.

²⁰² SOKA Vsetín, fond MNV Halenkov, Doplněk kroniky, inv. č. 32, s. 114.

koz a drůbež, nejčastěji slepice, a prase.²⁰³ Rodiny s větším hospodářstvím vlastnily okolo šesti krav, kozy, prasata a koně. Chovali i více druhů drůbeže, kromě slepic i husy.²⁰⁴ Péče o dobytek nebyla snadná. Pasekáři většinou neměli dostatek slámy, proto museli podestýlat spadaným listím, v nejhorším případě jehličím. Krávy nechávali často pást v lese.²⁰⁵

Pasekáři na poli v blízkosti svého příbytku pěstovali obilí, brambory a luštěniny. Úroda bývala špatná. Vypěstované brambory rodině sotva stačily,²⁰⁶ proto si nemohli přivydělávat prodáváním přebytků, s výjimkou mléka. Jestliže krávy dobře dojily, prodávali čerstvé mléko známým ve vsi.²⁰⁷ Vše, co vypěstovali si sami zpracovávali. Mleli obilí, z kterého v chalupě pekli chleba na celý týden. Z mléka vyráběli sýry, máslo a tvaroh.²⁰⁸ K ozvláštnění jídelníčku využívali sezónní potraviny jako lesní plody a houby. Úkolu zajít nasbírat do lesa borůvky, maliny, jahody nebo hříby se s radostí ujímaly děti.²⁰⁹

Přesto pro pasekáře válka znamenala velkou bídu, a pro některé z nich značnou závislost na potravinových lístcích.²¹⁰ Do obchodu se chodilo zřídka, a zpravidla hlavně pro potraviny, které si sami nedokázali vyprodukovat, jako cukr nebo, pokud se neurodilo dost obilí, mouka. „*Tam se nakupovalo tak na celý týden, a když něco scházelo, tak se bez toho muselo obejít, protože nešlo (...) jít do obchodu,*“²¹¹ popsala realitu všedních dní na

²⁰³ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 28.5.2021].

²⁰⁴ Paměť národa: rozhovor s Věrou Smilkovou, roz. Škarabánkovou. Semetín 1.8.2018. [online] [cit. 1.6.2021].

²⁰⁵ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 1.6.2021].

²⁰⁶ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 1.6.2021].

²⁰⁷ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 1.6.2021].

²⁰⁸ Paměť národa: rozhovor s Věrou Smilkovou, roz. Škarabánkovou. Semetín 1.8.2018. [online] [cit. 1.6.2021].

²⁰⁹ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 1.6.2021]. a Paměť národa: rozhovor s Věrou Smilkovou, roz. Škarabánkovou. Semetín 1.8.2018. [online] [cit. 1.6.2021].

²¹⁰ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 1.6.2021].

²¹¹ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 1.6.2021].

pasekách Štěpánka Kaliková. V zimě se kvůli velkému množství sněhu dostali pasekáři do vsi jen pomocí lyží, sněžnic nebo saní.

Hospodářské poměry na pasekách se roku 1944 zhoršily nejen vlivem válečných událostí, ale i nepřízní počasí. Zima byla mírná, jaro chladné a v létě sucho.²¹² „*Počasí vykazovalo dosti značné tepelné výkyvy. V době sušení sena často pršelo, takže část sena byla znehodnocena. V srpnu přišla vlna horka, nastalo sucho, úroda obilí byla podprůměrná. Klasy následkem sucha byly špatné, úroda řepy byla rovněž slabá.*“²¹³

Partyzánské hnutí organizované 1. čs. partyzánskou brigádou Jana Žižky se rozvíjelo v hornatém, neúrodném regionu. Partyzáni se v něm začali objevovat v době, kdy se obyvatelstvo dlouhodobě potýkalo s povinnými dodávkami potravin a snižujícími se přídělky. Prakticky veškeré dostupné zboží bylo možné sehnat jen „na lístky“ nebo na černém trhu za přemrštěné ceny. Sklizeň roku 1944 nepatřila k nejvydařenějším, takže obyvatelé měli vlastních zásob méně, než bývalo obvyklé, z čehož živilo rychle narůstající počty partyzánů.

5.2 Zajišťování potravin

Jak bylo naznačeno v úvodu této kapitoly, členové výsadku Ušiak-Murzin nemuseli být při svém výcviku podrobně instruováni o tom, jak zajišťovat potraviny a další nezbytnosti nutné pro boj v týlu nepřítelů. Lektori při UŠPH mohli považovat za samozřejmé, že partyzánům pomůže domácí obyvatelstvo, a tak otázkám zásobování nevěnovali mnoho pozornosti. Tento předpoklad podporuje i skutečnost, že výsadkáři před odletem z Kyjeva počítali s tím, že jejich operačním prostorem bude Slovensko, kde se měli zapojit do bojů Slovenského národního povstání. Potřebný proviant by pak mohli získávat na osvobozeném území pod svou kontrolou. Avšak je potřeba dodat, že výsadek v Kyjevě také obdržel „*velkou finanční částku v markách*“²¹⁴ určenou primárně na zajišťování proviantu, tudíž nebyli formálně zcela bez prostředků.²¹⁵ Po setkání se

²¹² Soka Vsetín, fond MNV Ratiboř, Pamětní kniha obce Ratiboře, inv. č. 33, s. 126.

²¹³ Soka Vsetín, fond MNV Pržno, Pamětní kniha obce Pržna, inv. č. 18, s. 146.

²¹⁴ PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 39.

²¹⁵ Jiří Šolc uvádí, že každý člen výsadku dostal 200 německých okupačních marek, které platily jen na území SSSR a Polska. In: ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. s. 125.

skupinou Wolfram obdržel Dajan Murzin od velitele Otiska asi 10 000 říšských marek na nákup potravin pro svůj asi sto členný oddíl.²¹⁶ Marie Hrošová v knize *Na každém kroku boj* uvádí, že Ušiakovi partyzáni při působení na Slovensku získávali proviant v součinnosti s místními správními úřady. Po přechodu na Moravu byli zcela odkázáni na ilegální zásobování. Při pobytu ve Štiavniku zastával funkci zásobovatele oddílu Michal Masaryk, který s místními obyvateli domlouval dodávky potravin.²¹⁷

Centralizovaný způsob zásobování nebylo možné po přesunu oddílu na Moravu udržet. A tak partyzáni zvolili jinou zásobovací taktiku, které se drželi hlavně v začátcích svého působení na novém území. Jakmile navázali dostatek kontaktů, začali se více spoléhat na dodavatele potravin z řad zámožnějších zemědělců. Někteří z nich byli napojeni na odbojové skupiny, jež se na Valašsku vytvořily již na začátku války a později začaly spolupracovat s partyzány, čímž jim pomáhaly vytvářet vhodné zázemí pro rozvíjení bojové činnosti.

Partyzáni se však nejprve začali v malých skupinách obracet na pasekáře, které žádali o jídlo. „*Partyzánů téměř každodenně přibývalo, takže do konce r. 1944 byla zde již skupina asi 180 mužů a 5 žen. (...) Také zásobování vyžadovalo si zpočátku značných obětí od pasekářů, kteří následkem velkých povinných dodávek a přidělového systému byli značně vyčerpaní a musili si doslova od úst utrhnout, aby mohli poskytnout nejnutnější potravu partyzánům,*“²¹⁸ zaznamenal kronikář obce Držková rychlý nárůst počtu partyzánů v horách. V kontrastu k tomuto záznamu je sdělení v časopisu *Partyzán*, kde se k zásobování partyzánských oddílů v Protektorátu uvádí, že „*jsme se úzkostlivě chránili a vyhýbali čerpání zásob od civilního obyvatelstva.*“²¹⁹ U 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky převládalo zajišťování potravin skrze domácí obyvatelstvo ať už dobrovolné, nebo vynucené.

Ačkoliv jim většina pasekářů byla nakloněna a v podpoře partyzánů spatřovala způsob, jak se podílet na brzkém ukončení války, v chalupách, kde se partyzáni pravidelně zdržovali, častokrát vyjedli veškeré zásoby.²²⁰ Pasekáři byli poté nuceni obracet se

²¹⁶ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 21.

²¹⁷ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 283.

²¹⁸ SOKA Zlín, fond NŠk Držková, Kronika národní školy Držková 1937-52, inv. č. 148, nefol.

²¹⁹ *Partyzán*. roč. 2 (1947), č. 34, s. 6.

²²⁰ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 2.6.2021].

s žádostí o potraviny na své známé. „*My jsme už sháněli, mamka sháněla, bo na ty lístky bylo málo. Tak šla až do Rajnochovic, to je dvě hodiny cesty přes lesy, ona se tam narodila. Tak tam prosila mlynáře, aby jí dal trochu múky. Potom jsme jim doma pekli chleba,*“²²¹ uvedla Jarmila Rubeyová, jak se její rodiče starali o partyzány na pasekách zvaných V Požařiskách. Se stejným problémem se potýkali i lidé žijící v osadách Ploština a Ryliska, kde se zdržoval početný partyzánský oddíl. Sami je nemohli uživit, a tak chodili prosit o jídlo spolehlivé obyvatele do nedalekého Vysokého Pole nebo Drnovic. „*A lidé dávali, protože už opravdu měli té války dost. Tak dávali maso, chleba, co se dalo. Mouku, cukr...*“²²²

U Tkáčů na Znajce pekli pro partyzány chleba, přičemž se museli vypořádat s různými omezeními nařízenými okupačními úřady. „*(...) přišlo nařízení od nacistů všechny (...) šrotovníky zaplombovat, což byla pro chudé horaly, bydlící na kotárech a kopanicích úplná katastrofa, protože oni své trošky do mlýna nevozili, jednak pro potíže s dopravou, ale hlavně pro nedostatek peněz a vše si šrotovali doma pro sebe i pro dobytek.*“²²³ Před příchodem partyzánů vydržel Tkáčovým vlastní chléb asi deset dní, než jej rodina spotřebovala. Jakmile k nim začali partyzáni pravidelně docházet, musela Anežka Tkáčová péct každý druhý den, přestože měli málo mouky. Upečené bochníky se partyzánům nepředávaly osobně, Jindřich Tkáč je zanesl do lesa, kde je nechal na předem dohodnutém místě, odkud si je partyzáni vyzvedli.²²⁴

Doručování potravin partyzánům bylo často svěřováno dětem²²⁵ pasekářů, které na sebe nepoutaly nežádoucí pozornost. Jarmila Rubeyová, tehdy čtrnáctiletá, nosila partyzánům chleba do bunkru pod Ojičnou.²²⁶ Dva pecny chleba mívala přivázené na zádech a předávala je partyzánské hlídce, která na ni čekala na cestě k bunkru.²²⁷ Někteří

²²¹ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

²²² Paměť národa: rozhovor s Boženou Húšťovou, roz. Raškovou. Ploština 29.8.2009 [online] [cit. 2.6.2021].

²²³ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 897, Soutěžní práce Františka Volka, s. 2.

²²⁴ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 2.6.2021].

²²⁵ Jejich věk se pohyboval mezi dvanácti a šestnácti roky.

²²⁶ Amálie Fojtíková taktéž uvedla, že děti z pasek vozily v ruksaku partyzánům chleba.

Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

²²⁷ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

spolupracovníci donášeli partyzánům i hotová jídla, pokud se zdržovali v blízkosti jejich bydliště. Příkladem²²⁸ může být případ partyzánů, jež pobývali v jednom z domů nadaleko ratibořské pily, v němž si pronajal pokoj odbojář Ludvík Hájek a dal jim jej k dispozici. Zdržovali se zde zejména, pokud čekali na zprávy. Sem jim tajně nosila jídlo šestnáctiletá Anastázie Králová: „*Za těma domkama tekla řeka Ratibořka, no, a tak já, plenky v lavoře, pod plenkama kastrolky s jídlem. To jsem nosívala jim tam. Tam jsem jim to položila u dveří na schody, šla vymáchat plenky, šla zpátky, vzala kastroly, dala pod plenky a šla.*“²²⁹ Partyzánům příležitostně přilepšoval i lesní personál. Při práci v lese nechávali dělníci partyzánům své svačiny.²³⁰ Obtíže spojené s tímto způsobem zásobování zaznamenal kronikář obce Vysoké Pole: „*(...) partyzánské skupiny vždy v noci žádaly o jídlo. Občané s velkou obavou a strachem jim jídlo dali ale kdyby úřady něco podobného zjistily, tak by celá rodina byla krutě potrestána.*“²³¹

Partyzáni souběžně uplatňovali další formu zásobování, jelikož prosté jídlo u pasekářů nedostačovalo. „*Partyzánů stále přibývalo. V noci navštěvovali zámožnější zemědělce kteří jim musili dávat chléb maso slivovici živá prasata i dobytek hovězí. (...) V noci řádily partyzánské skupiny a ve dne zase vyšetřovaly SSmanské úřady proč se to ihned nehlásilo. Tak lidé žili v nejistotě stále,*“²³² zapsal stejný kronikář. Přesto se partyzánské oddíly neuchylovaly jen k silovému vynucování potravin, jak naznačuje zápis v kronice, měly i vlastní dodavatele. Mouku jim poskytovat Florián Minařík z Ratiboře,²³³ který kromě pily provozoval i mlýn. Pekaři napojení na odbojové hnutí jim dodávali chleba. Vozili jej k blízkým spolupracovníkům partyzánů, kteří jim pak pečivo předávali.²³⁴

²²⁸ Amálie Fojtíková taktéž v rozhovoru zmínila, že nosili partyzánům do bunkru nedaleko osady Koliby velké hrnce s jídlem.

Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

²²⁹ Paměť národa: rozhovor s Anastázií Královou, roz. Janošovou. Odry 7.1.2015 [online] [cit. 2.6.2021].

²³⁰ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 23.

²³¹ SOkA Zlín, fond Obú Vysoké Pole, Pamětní kniha obce Vysoké Pole, inv. č. 2, s. 62.

²³² Tamtéž.

²³³ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

²³⁴ Paměť národa: rozhovor s Anastázií Královou, roz. Janošovou. Odry 7.1.2015 [online] [cit. 2.6.2021].

V rámci 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky fungovaly skupiny, jež se specializovaly na zásobování oddílů. Poručík RA Alexandr Nikolskij velel skupině, která se kromě bojové a sabotážní činnosti, soustředila na materiální zabezpečení brigády.

Obrázek 5: Kronikář Žák se svým bratrem při zásobovací akci partyzánů.

Nikolského skupina operovala v okolí Velké Bystřice na Olomoucku, odkud zásobovala partyzány na východě Moravy. Úzce spolupracovala s oznickým oddílem Alexandra Dolinova, ke kterému také putovala většina materiálu. Velkobystřický oddíl pro brigádu opatroval především potravinové lístky.²³⁵ Podle dostupných pramenů je konfiskovali od protektorátních úřadů, což by bylo možné interpretovat jako snahu neobírat násilně civilní obyvatelstvo. „Dne 29. prosince provedli Nikolskij, V. Mikolášek, Bednář a Vasil přepad obecního úřadu

v Lošově, kde odcizili všechny potravinové lístky za

přítomnosti představitelů obce.“²³⁶ Stejně jako celé skupiny, plnili tutéž roli i jednotlivci, kteří díky znalosti prostředí a osobním kontaktům dokázali vytipovat vhodné zásobovatele. Výhodu měli Češi, již dokázali lépe komunikovat se zemědělci, nejen díky znalosti jazyka,

²³⁵ O tom, že partyzáni disponovali velkým množstvím potravinových lístků neznámého původu se v rozhovoru zmínila i Amálie Fojtíková.

Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

²³⁶ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1378, Soutěžní práce Miloslava Čermáka, s. 27.

ale mohli mít i větší pochopení pro nebezpečí, kterému se podporovatelé partyzánů vystavovali. Někteří členové partyzánských skupin zapomínali, že svým, třebaže pro partyzánský boj nutným, jednáním a neopatrností, ohrožují životy celých rodin svých podporovatelů. Zásobováním oddílů se věnoval Karel Žalský.²³⁷ „Karel Žarský²³⁸ kdysi přišel a povídá: „Pane Škrabánek, my potřebujeme maso pro chlapy. Vy máte jalůvku, pěknú, budete ochotný ju postúpit?“²³⁹ sháněl vhodný dobytek Žalský na pasekách V Háji. Pan Škrabánek krávu zabil a partyzáni si maso odnesli.

Podle informací z pramenů se zdá, že se partyzáni snažili opatřit si především maso a masné výrobky, což mohlo potenciálně vytvářet třecí plochy mezi nimi a obyvatelstvem. Ztrátu dobytka nesli hospodáři těžce, jelikož jej často chovali na černo. Jestliže měli dobytek přihlášený, mohla být situace ještě horší, protože museli oznámit, že se u nich objevili partyzáni. Pokud zároveň patřili k jejich podporovatelům, znamenalo to riskovat nepříjemnou kontrolu úřadů a nebezpečí odhalení spolupráce s partyzány. Jarmila Rubeyová si vzpomněla, že k nim jednou přišli partyzáni a otce požádali o svolení zabít jejich jalovici. Získané maso chtěli rozdělit mezi několik oddílů. Zprávu, že je partyzáni chtějí připravit o milované zvíře, nesly těžce hlavně děti, s pláčem ji nechťely vydat. Poté, co otec skupinu partyzánů upozornil, že by všechno musel ohlásit, protože ji má zapsanou na úřadě, si celou akci rozmysleli.²⁴⁰ Huře dopadl Antonín Surý z Prlova, čp. 97, který přišel o prase. V podvečer 28. listopadu 1944 se u něj objevilo několik „bewaffneten Banditen“. V četnickém hlášení se uvádí, že „Surý musste ihnen ein 110 kg schweres Schwein geben. Dieses Schwein schlachteten sie, etwas kochten und assen sie und den Rest trugen sie in Säcken fort.“²⁴¹ Způsobená škoda byla odhadnuta na 1 540 korun, avšak partyzáni po sobě nechali rusky psané potvrzení o odebrání prasete, aby se po skončení války mohl majitel přihlásit o kompenzace. Bylo běžnou praxí nechávat za odebrané zboží peníze nebo častěji potvrzení v různých jazycích, nejčastěji v ruštině a češtině, ale

²³⁷ Karel Žalský se k oddílu Jana Žižky přidal již na Slovensku a díky svému předchozímu zaměstnání v jinonické Waltrovce zprostředkoval štábu brigády kontakty v Praze.

²³⁸ Pamětnice uvádí příjmení Žarský.

²³⁹ Paměť národa: rozhovor s Věrou Smilkovou, roz.

Škrabánkovou. Semetín 8.1.2018 [online] [cit. 2.6.2021].

²⁴⁰ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

²⁴¹ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 3, inv. č. 411.

v pramenech se objevuje i zmínka o předání potvrzení v srbštině.²⁴² To partyzány odlišovalo od obyčejných zlodějů. Potvrzení mívala různou podobu. V četnickém hlášení z 25. října 1944 se dochoval například takovýto přepis: „*Stvrzuji, že jsme odebrali pro partyzánský odrad „Jana Žižky“ 30 kg chleba, 3 kg margarínu. Zapláceno 150.-K.*“²⁴³ Závěr potvrzení se četníkům nepodařilo rozluštit.

Z četnických záznamů o případech partyzánů je složité rozlišit, kdy oznamovatel s partyzány spolupracoval, a kdy se jednalo o skutečně nedobrovolnou konfiskaci majetku. Partyzáni dostávali avíza o tom, kdo na se na pasekách chystá zabít prase. Obvykle na takovou plánovanou zabijačku přišli, aby si odnesli svůj díl. Pasekáři potom celou akci hlásili jako partyzánské přepadení.²⁴⁴ Některé případy „samozásobování“ partyzánů však budí rozpaky. Třeba v Brankách měli partyzáni chodit do rozsáhlého statku, odkud si brali krávy. Když svůj „úlovek“ odváděli, údajně jí nasadili na kopyta gumové obutí, aby maskovali stopy. V bezpečí lesa krávu zabili, vnitřnosti zahrabali a maso poté snědli.²⁴⁵ Na počátku dubna 1945 zase tříčlenná ozbrojená skupina partyzánů zastavila řidiče nákladního auta Jana Kozubíka z Ubla, kterého přinutili, aby zajel do mlýna Karla Minaře v Uble, kde na ně čekal zbytek skupiny. Pomocí nákladního auta z mlýna odvezli 900 kg pšeničné mouky, 300 kg žitné mouky a maso z 120 kg vepře. Jelikož se jednalo o obrovské množství surovin, nechali mlynáři hned tři potvrzení. Auto vrátili následující den.²⁴⁶ Je možné, že vypůjčení nákladního auta měli s řidičem domluveno předem, ale nelze vyloučit, že si počkali na náhodně projíždějící auto. V každém případě partyzánům pomáhali někteří řidiči nákladních vozidel. Šofér Machálek, který pracoval pro Ludvíka Hájka z Ratiboře, po nocích jezdil s partyzány, kam potřebovali.²⁴⁷

Partyzáni si kooperací s místními obyvateli, ale i vlastní iniciativou, dokázali efektivně opatřovat potřebný proviant v takovém množství, aby dlouhodobě netrpěli hladem.

²⁴² SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 5, inv. č. 933.

²⁴³ MZA, fond B 72, kart. 531, poř. č. 585, fol. 578.

²⁴⁴ Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 2.6.2021].

²⁴⁵ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 2.6.2021].

²⁴⁶ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 5, inv. č. 847.

²⁴⁷ Paměť národa: rozhovor s Anastázií Královou, roz. Janošovou. Odry 7.1.2015 [online] [cit. 2.6.2021].

5.3 Stravování

V otázkách stravování partyzánů lze jen s obtížemi najít jednotné znaky. Prameny jsou v tomto směru skoupé. Četnická hlášení informují převážně o ukořistěných potravinách, ale jaké pokrmy z nich byly partyzánům připravovány, se nedozvíme. Taktéž je nutné podotknout, že každý partyzán mohl mít se stravou individuální zkušenosti v závislosti na místě působení či šikovnosti „proviantního důstojníka“ a kuchaře v oddílu. Následující podkapitola je tedy spíše nástinem toho, čím se partyzáni živili.

Paseky partyzánům z brigády Jana Žižky sloužily k různým účelům. V některých z nich se pro partyzány převážně jen vařilo, a to ve velkém množství. Jednalo se například o

Obrázek 6: U Manišů, ratibořské paseky.

usedlosti u Manišů V Hrábí nebo Lukšíků v Semetíně. V chalupách se zpracovávalo maso, které si partyzáni opatřili.²⁴⁸ Záznam z deníku Vincence Vymazala ukazuje, že i

²⁴⁸ Paměť národa: rozhovor s Věrou Smilkovou, roz. Škrabánkovou. Semetín 8.1.2018 [online] [cit. 2.6.2021].

v Chříbech, kde působil oddíl Olga, se partyzánům v usedlostech vařilo. *„Na dvůr se šlo přes kuchyň, kde se vařilo maso a bylo tam veselo. Nabídli mi k jídlu maso a mléko.“*²⁴⁹

Maso patřilo ke komoditám, které partyzáni vyhledávali pravidelně a dlouhodobě díky své vysoké výživové hodnotě. Rekvírovali hlavně jalovice a prasata, proto se v jejich jídelníčku nejčastěji objevovalo hovězí a vepřové maso. Příležitostně se dostali i ke zvěřině, pokud ji úspěšně skolili. *„Černotovi se při rozednění na čekané podařilo zastřelit pěkného jelena. Odtáhli jsme jej k chatě, stáhli a vyvrhli. Děvčata se s chutí pustila do přípravy nedělního oběda.“*²⁵⁰ Lov však byl spíše výjimkou. Střelba mohla k partyzánům přitáhnout nechtěnou pozornost. V říčce Kněhyňce chytali někteří z partyzánů pstruhy, nejspíše pro zábavu než kvůli hladu. Ty pak nosili k Tkáčům na Znajku, kde jim je Anežka Tkáčová připravila. Mohli si tak pochutnávat na pečené rybě. Jako přílohu dostali chléb.²⁵¹ Vincenc Vymazal si do deníku zase zapsal: *„Povečeřeli jsme Šimonův salám s chlebem (...). Na snídani byla jenom káva a k obědu maso. A k večeři zase maso s jakousi omáčkou.“*²⁵² Zdá se, že v oddílu Olga sestávala strava primárně z masových jídel.

V domácnostech pasekářů dostávali takové pokrmy, které se v rodinách běžně připravovaly a vycházely z lokálních surovin. Ve valašské kuchyni se tradičně hojně využívaly brambory a kysané zelí, což se projevilo i v jídelníčku partyzánů: *„(...) měli jsme třeba plný sud zelí a oni ho fakt sami skoro snědli, to zelí. Surového zelí. V noci přišli: ‚Mama, dones nám zelí!‘ No tak mamka donesla zelí, chleba,“*²⁵³ vybavila si Jarmila Rubeyová, co si partyzáni přáli k večeři. U Tkáčů na Znajce se večeřely vařené brambory, které se zapíjely mlékem, k dispozici byl také chléb či káva. Takto se u nich během rekonvalescence stravoval velitel Dajan Murzin.²⁵⁴

Jídelníček partyzánů se přirozeně měnil v závislosti na tom, kde se právě zdržovali. Pokud pojedli v domácnosti svých podporovatelů, mohla být jejich strava pestřejší.

²⁴⁹ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 49.

²⁵⁰ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 28.

²⁵¹ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 3.6.2021].

²⁵² ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 56.

²⁵³ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 3.6.2021].

²⁵⁴ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 3.6.2021].

V osadě U Plšků se skupina partyzánů dostala k uzenému masu, sádlu, a především ochutnala nudlovou polévku. Z nudlí byli natolik nadšení, že je potom vyžadovali neustále.²⁵⁵ V Nové Dědině se několik partyzánů dostalo do chalupy, jejíž majitelka je, i přes počáteční nesouhlas, pohostila: „*Babka si na nás zvykla a udělala nám k obědu parádní svíčkovou. I víno nám nalévala, až bylo klukům divné, jestli už neblázní,*“²⁵⁶ poněkud explicitně si do deníku zaznamenal Vincenc Vymazal.

Vzhledem k tomu, že se partyzánské hnutí v regionu začalo výrazněji rozvíjet až od podzimu roku 1944, neměli partyzáni mnoho možností, jak se dostat k ovoci a zelenině. Zpočátku mohli sbírat lesní plody a houby. „*Cestou v lesích jsme nasbírali hříbky a kuřátka, které jsme si k večeru vařili v hrnci na ohni, tímto způsobem jsme se nějakou dobu živil,*“²⁵⁷ údaj Vladimíra Řezníčka naznačuje, že se v jeho oddílu jednalo o provizorní způsob obživy. V zimě se mohli, díky zásobovacím akcím, dostat k sušenému ovoci, například hruškám,²⁵⁸ nebo marmeládám.²⁵⁹ Jídla z čerstvé, sezónní zeleniny byla vzácností, jak potvrzuje Vincenc Vymazal: „*Na Kantině jsem toho roku jedl poprvé salát.*“²⁶⁰ Nicméně partyzáni byli schopni sehnat i další potraviny jako cukr, sůl, těstoviny,²⁶¹ máslo, margarín, bonbóny či vejce.²⁶²

Z nápojů pili zejména vodu, kávu, čaj²⁶³ a mléko. Ačkoliv pro ně bylo při pobytu v lese složité si kávu a čaj připravit, nebo tyto nápoje vůbec pít příjemně teplé, dokázali si s tím za pomoci svých spolupracovníků poradit. „*(...) nebylo možno dle potřeby vždy si složit oheň a uvařit neb si ohřát stravu. Proto sme obstarali lahve termosky na čaj neb kávu neb vařené mlíko.*“²⁶⁴ Nešvarem bylo popíjení pálenky, převážně v regionu oblíbené slivovice. Do jaké míry se v oddílu konzumoval alkohol, záleželo na benevolenci velitele.

²⁵⁵ Paměť národa: Rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíková. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 3.6.2021].

²⁵⁶ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 54.

²⁵⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 19.

²⁵⁸ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 4, inv. č. 763.

²⁵⁹ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 3, inv. č. 408.

²⁶⁰ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 59.

²⁶¹ V četnickém hlášení ze 17. dubna 1945 se uvádí, že partyzáni ukořistili 100 kg těstovin.

²⁶² SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 4, inv. č. 920.

²⁶³ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 3, inv. č. 506.

²⁶⁴ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 366, Soutěžní práce Ludvíka Kubjáta, s. 33.

„Nejhorší, co bylo u partyzánů, že moc pili. Rusáci se nenapili, ale naši, když si dali trošku víc, tak jsem je musel vést,“²⁶⁵ vzpomíná Jan Štach, spojka partyzánů. I Marie Adámková potvrzuje, že partyzáni, kteří se u nich zdržovali měli slivovici, ale přímo v jejich domácnosti se nenapili.²⁶⁶

Kromě poživatin se obzvláště vyhledávaným zbožím stalo kuřivo, které partyzáni získávali přepadáváním trafik. Tenčíci se zásoby cigaret, se podepisovaly na psychické pohodě partyzánů. „Kouřit nebylo co, a muži bez kouření jsou na nic,“²⁶⁷ lakonicky uvedl partyzán Jan Ondrovčák ve svých vzpomínkách. Partyzánům nikotin obsažený v tabáku pomáhal zvládat stres spojený s odbojovou činností. A tak si z trafik odnášeli cigarety ve velkém množství. V Zubří trafikantce Angele Fluksové odcizili dokonce 11 853 cigaret.²⁶⁸ Na konkrétní značce příliš nelpěli. Z přepadů si odnášeli cigarety značek Vlasta, Virginia či Zora.²⁶⁹ Skupina partyzánů zkoušela sehnat cigarety i v hospodě Stanislava Vojáčka v Louče, ale neúspěšně. „Gastwirt Vojáček konnte ihnen keine geben, da er keine hatte. Anher tranken die Männer 15 Sodawasser aus und ohne sie bezahlen verliessen sie,“²⁷⁰ uvádí se v oficiálním hlášení. Jestliže se jim podařilo opatřit si cigaretový papír,²⁷¹ balili si cigarety sami.

²⁶⁵ Paměť národa: rozhovor s Janem Štachem. Pozdřechov 6.11.2015 [online] [cit. 3.6.2021].

²⁶⁶ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 3.6.2021].

²⁶⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 503, Soutěžní práce Jana Ondrovčáka, s. 49.

²⁶⁸ MZA, fond B 72, karton 531, poř. č. 585, fol. 540, hlášení četnické stanice Zubří ZČV Brno č. 10008/220/44 z 21. října 1944.

²⁶⁹ MZA, fond B 72, karton 531, poř. č. 585, fol. 575, hlášení četnické stanice Jablůnka ZČV Brno č. 10008/252/44 z 26. října 1944.

²⁷⁰ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 5, inv. č. 849.

²⁷¹ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 3, inv. č. 387.

6 Zajišťování výzbroje a výstroje

6.1 Oblečení a obuv

Výsadek Ušiak-Murzin byl před seskokem vybaven vojenskou výstrojí, vysokými botami, vatovanou blúzou a pláštěnkou.²⁷² Civilní oblečení neměli výsadkáři žádné. Velení UŠPH zřejmě předpokládalo, že při vedení otevřené partyzánské války jim uniformy budou stačit, a kdyby potřebovali civilní oděv, že si jej opatří až na místě. Naproti tomu paraskupině Wolfram vybral veškerou výstroj velitel Otisk. Sestávala z dvou sad civilního oblečení. „(...) z nich jeden tmavošedý vlněný společenský oblek a balonový plášť, druhé šaty byly pevné, manšestrové, barvu šatů si každý vybral sám podle své chuti a gusta. Moje byly tmavohnědé a byly určeny pro pobyt v horách. Skládaly se z dlouhých „golfek“ a bundy se zdrhovadlem. Boty byly polovysoké kanadky. Měli jsme dvoje letní prádlo. Tuším, že jediné skupina Wolfram měla jednu odlišnost od ostatních skupin před námi, vzali jsme si totiž sebou černé tankové baryty s odznakem /znak republiky se zkrříženými meči/ a britský armádní opasek pro nošení pistole, granátů a dýky,“²⁷³ detailně popsal Vladimír Řezníček, jakým oblečením byla jeho skupina vybavena.

Vybavenost výsadkářů z Ušiakovy skupiny byla v tomto směru chabá, v podstatě to znamenalo, že se nemohli převléknout.²⁷⁴ Při pobytu v horách se oblečení i boty velice rychle opotřebovávaly. Navíc oblečení snadno namoklo, takže bylo pro každého člena oddílu výhodou, pokud měl k dispozici náhradní oděv. Partyzáni tedy byli nuceni obstarávat si nové a nové oblečení. V tomto případě nezáviseli na civilním obyvatelstvu, zejména pasekářích, tak významně, jako tomu bylo u zajišťování potravin. Od svých ubytovatelů nevyžadovali, aby je zásobili šatstvem, které stejně chudé pasekářské rodiny neměly na zbytek. Jestliže partyzánům nějaké oblečení darovali, dělo se tak zřídka. Obvyklejší jsou případy, kdy partyzánům půjčili čisté a suché oblečení na přespání. Ráno před odchodem z chalupy se partyzáni převlékli zpátky do oděvu, ve kterém přišli.

²⁷² ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. s. 125.

²⁷³ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 14.

²⁷⁴ Obecně s sebou mívaly skupiny ze Sovětského svazu ještě příruční vak obsahující sadu záložního prádla. In: ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. s. 100.

Partyzáni se snažili maximálně využít potenciálu svých podporovatelů. Pokud zjistili, že je někdo z pasekářů vyučený švec nebo se v oboru vyzná, nechali si u něj spravit boty.²⁷⁵

Oddíl Jana Žižky se konstantně rozrůstal, tudíž se zvyšovala i poptávka po vhodném oblečení a obutí. Především uprchlí sovětští váleční zajatci přicházeli k partyzánům nedostatečně oblečení. „(...) *seber ty svoje věci, ty náboje, pistole třeba do ruksaku nebo do aktovky. Taky si vem spodní prádlo, pořádný řemen a dobré boty,*“²⁷⁶ dostalo se rady Vincenci Vymazalovi, když se chtěl dostat do partyzánského oddílu. Pokud si Češi, kteří chtěli vstoupit do oddílu, byli schopni přinést vlastní oblečení, bylo to pro ně velkou výhodou.

Nutnost obstarat si dostatek teplého, nepromokavého šatstva a kvalitní obuvi vzrůstal úměrně tomu, jak se blížila zima. Nejeфекtivnější bylo, pokud se partyzánům podařilo při jediném přepadu sehnat prádlo v co největším množství. Své zásobovací akce tedy soustředili na přepadávání vojenských skladů, vojenských zásobovacích oddílů, ale i na obchody s obuví a oblečením. Z hošťálkovské prodejny Baťa si odnesli „*zírka 93 Paar Arbeitschuhe und 12 Paar Gummistiefeln.*“²⁷⁷ Z továrny na prádlo v Bystřici pod Hostýnem²⁷⁸ skupina partyzánů zkonfiskovala „*značné množství potřebného prádla na zimu.*“²⁷⁹

Brigáda Jana Žižky na svém materiálním zajištění úzce spolupracovala s odbojovými organizacemi působícími v oblasti. Odbojáři se velmi dobře vyznali v místních poměrech. Během let okupace si vytvořili dostatek cenných kontaktů, tudíž se mohli zaměřit přímo na shánění konkrétního zboží, které brigádě chybělo. Holešovská odbojová skupina por. Rolka poskytovala „*partyzánům velikou pomoc. Dbali především na to, aby se jim dostalo léků, lyžařské výzbroje, potravin...*“²⁸⁰ Zlínská skupina zase na Čerňavu, sídlo štábu

²⁷⁵ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 4.6.2021].

²⁷⁶ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 47.

²⁷⁷ MZA Brno, fond B-252, inv. č. 1669, fol. 507, fonogram z četnické stanice Hošťálková ze dne 23.října 1944.

²⁷⁸ Továrnu měl vlastnit říšský státní příslušník Wilhelm Richter.

²⁷⁹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2833, Soutěžní práce Oldřicha Pivody, s. 47.

²⁸⁰ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 935, Soutěžní práce Milana Bravence, s. 19.

brigády, dopravila „*velké množství prádla, šatstva a horské obuvi (...)*“.²⁸¹ Partyzáni taktéž spoléhali na vlastní síť podporovatelů tvořenou především pasekáři a jejich příbuznými. Věra Smilková v rozhovoru uvedla, jakým způsobem se na zaopatřování partyzánů podílela její rodina: „*Jezdil k nám nějaký Žárský, on dělal spojku a staral se o živobytí partyzánom a o oblečení a obutí. A tatínek pro to chodíval na Vsetín. V ruksaku to nosíval. U nějakých Spurných.*“²⁸² „*(..)Tatínek chodíval právě k tym Spurným. (...) To už bylo domluvené.*“²⁸³

Poté, co napadl sníh si partyzáni museli obstarat bílou látku na zhotovení zimních maskovacích plášťů. K tomu používali například bílá prostěradla, která jim poskytli jejich podporovatelé, ale to nepatřilo k nejšťastnějším řešením. Proto podnikli několik přepadů s cílem bílou látku sehnat. Úspěch slavila například skupina okolo Alexandra Kotljarova, jíž se podařilo z textilního skladu v Nových Dvorech odnést 90 metrů bílé látky, což jim pohodlně stačilo na zhotovení zimních maskovacích kombinéz.²⁸⁴

V souvislosti se zajišťováním šatstva se nabízí otázka, jak se partyzáni oblékali? Měli nějaké jednotné uniformy nebo nosili civilní oděv? Členové 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky, jako celek, žádnou jednotnou uniformu neměli. Většinou nosili oděv sestavený z několika kusů různorodých vojenských či četnických uniforem. „*Alle vier Männer waren zirka 30 Jahre alt, angezogen waren sie en Militär-Kakiuniform, der eine davon hatte einen Gendermerie-Mantel. Alle vier hatten Feldmützen Farbe Kaki. Der in Gend. Mantel hatte auf der Mütze eine Kokarde und sprach tschechisch,*“²⁸⁵ takto byli v četnickém hlášení popsáni partyzáni spatření v Novém Hrozenkově. Kromě uniforem nosili partyzáni i civilní oblečení. „*Die banditen waren in Zivilkleidung.*“²⁸⁶

²⁸¹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 263, Soutěžní práce Bohumila Juráška, s. 32.

²⁸² Jednalo se pravděpodobně o strýce pamětnice, který byl ševcem.

²⁸³ Paměť národa: rozhovor s Věrou Smilkovou, roz. Škrabánkovou. Semetín 8.1.2018 [online] [cit. 2.6.2021].

²⁸⁴ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2833, Soutěžní práce Oldřicha Pivody, s. 49.

²⁸⁵ MZA Brno, fond B-252, inv. č. 1669, fol. 519, fonogram z četnické stanice Vsetín ze dne 29. října 1944.

²⁸⁶ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 5, inv. č. 884.

O jednotný zevnějšek se pokoušeli partyzáni z oddílu Olga. „(...) vrata se otevřela a za nimi jsem poprvé uviděl partyzány. Hnědozelené košile, na nich červenobílé výložky, opasky s dohodou, ověšené granáty, jezdecké kalhoty a vysoké boty,“²⁸⁷ popsal jejich vzhled Vincenc Vymazal. Manuálně zruční členové oddílu vystříhovali z lepenky výložky a

Obrázek 7: Partyzáni z oddílu Petra Moskalenka. S páskou přes oko Genadij Grečin.

nárameníky, které obšívají červenou látkou. Ty pak přišívali na košile hnědozelené barvy zabavené na morkovickém nádraží. Na levém rukávu košile měli ještě kruhový terč o průměru osm centimetrů obšitý látkou v československých národních barvách.²⁸⁸ Ačkoliv oděv partyzánů napříč jednotkami nebyl jednotný, je patrné, že se vzhledem snažili přiblížit armádě, československé i sovětské.

Vladimír Řezníček při prvním setkání z Murzinovou skupinou uvedl, že „byli taky různě oblečení, někteří z nich do částí německých stejnokrojů.“²⁸⁹

Velitel Ján Ušiak „byl ve stejnokroji, na nohou měl vysoké kožené holínky, přes ramena plášť.“²⁹⁰ Na Slovensku byl Ušiak oblečen v „dobře upravené parašutistické uniformě.“²⁹¹ Je možné, že oba zdroje mluví o stejném oděvu. Vasil Mohorita z partyzánské skupiny vedené kpt. RA Bělavským byl ustrojen v podobném stylu: „(...) ve stejnokroji čs.

²⁸⁷ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 48.

²⁸⁸ PEŠA, Václav; OCÁSEK, Jindřich: *V dvojím ohni*. Brno 1974. s. 5.

²⁸⁹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 21.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 22.

²⁹¹ PŘÍKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 44.

*východní armády, měl kalhoty rajtky a vysoké boty kanadky.*²⁹² Zvláštní zálibu v uniformách měl mít I. P. Stěpanov, chodil v nich velice rád.²⁹³ V zimě nebo za deštivého počasí partyzáni rádi oblékli kabáty s kožešinovými límci či gumové pláště.

6.2 Zbraně a munice

Aby mohli partyzáni efektivně začít s rozvojem partyzánského hnutí, museli si opatřit zbraně. Každý člen výsadku Ušiak-Murzin před seskokem nafasoval samopal PPŠ – Špagin, čtyři obranné ruční granáty a 1 500 nábojů. Velitel, náčelník štábu a oba radisté měli ještě navíc pistole Tokarev. Dále byla celá skupina vybavena dvěma lehkými kulomety, odstřelovací puškou s optikou a tlumičem a PT puškou Simonov, k tomu navíc několik zásobníků s protitankovými minami a trhavinami.²⁹⁴ Není přesně zřejmé, kolik z původního vybavení si s sebou parašutisté přenesli na Moravu.

Naproti tomu partyzánské skupiny, které se v Protektorátu začaly formovat ještě před příchodem oddílu Jana Žižky, si musely i základní výzbroj opatřovat samy. Jejich první „obětí“ se stali myslivci, protože jako jedni z mála mohli legálně vlastnit zbraň. Partyzáni jim odebírali zbraně celkem snadno. Myslivci s partyzány spolupracovali, a tak se při „přepadení“ v podstatě nebránili.

Vlastnictví zbraně bylo pro partyzána nesmírně důležité nejen proto, aby mohl aktivně zasáhnout do bojů proti nepříteli, ale byla to také výsada a záležitost osobní cti. Rozčarování ze ztráty zbraně vyjádřil na stránkách svého deníku Vincenc Vymazal, čímž zároveň vykresluje skutečnost, že v oddílu nedisponovali dostatečným množstvím zbraní. *„Já byl stále po prázdně, měl jsem jen dva granáty, opasek a patrонтаšky, protože mou pistoli mi sebrali a dali jinému.*“²⁹⁵ Následný záznam, ve kterém Vymazal hovoří o nabytí zbraně, hovoří sám za sebe: *„Tehdy jsem konečně dostal svou první pořádnou vojenskou pušku. Dvě hodiny jsem ji pak čistil ve sklepě. Zmeškal jsem kvůli tomu oběd. Pořádně mě to naštvalo, když jsem zjistil, že na mě nezbyly žádné řízky.*“²⁹⁶

²⁹² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2833, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 23.

²⁹³ Paměť národa: rozhovor s Boženou Húšťovou, roz. Raškovou. Ploština 29.8.2009 [online] [cit. 2.6.2021].

²⁹⁴ ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. s. 125.

²⁹⁵ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 54.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 55.

Štáb brigády měl sice k dispozici zbraně a munici, které distribuoval jednotlivým oddílům, ale tyto zbraně nepostačovaly k řádnému vyzbrojení jednotek. Proto štáb doporučoval oddílům, aby si zbraně opatřovaly samy. Partyzáni si zajišťovali zbraně různými způsoby. Za nejméně rizikové považovali přepadávání četnických stanic. S blížícím se koncem války byla motivace četníků bránit se ozbrojeným partyzánům velice nízká, a pak, mnoho četníků aktivně s odbojem spolupracovalo. Častokrát tak byla tato přepadení domluvena předem.²⁹⁷ Troufalejší skupiny odzbrojovaly demoralizované maďarské vojáky, kteří byli dočasně ubytováni v okolních vesnicích. Takto mohli získat dostatek kvalitních zbraní různých druhů i s municí. Partyzáni mohli být vyzbrojeni také pomocí shozů zbraní, ale na tento způsob příliš nespolehali. V této formě dostali jen omezené množství vojenského materiálu. Shozy navíc probíhaly především v noci, a tak se často stalo, že balíky ani nenašli. Přesto to byl jeden ze způsobů, který 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky využívala.

Ploštinští partyzáni si dokonce udělali z obstarání zbraně jakousi „přijímací zkoušku“ pro nováčky. Aby zkoušku zdárně zvládli, museli si nějakým způsobem opatřit pistolí, pušku nebo automat. Měli několik možností: ukrást zbraň vojákům, nebo ji s nimi za něco vyměnit, či přepadnout německou hlídku.²⁹⁸

Ze zisku nových zbraní byli někdy partyzáni tak nadšení, že si je museli okamžitě vyzkoušet, jak ilustruje vzpomínka Marie Adámkové. Po úspěšném přepadu k nim do chalupy přinesli partyzáni velké množství zbraní. Nechali si od hospodáře ve sklepě postavit stěnu z fošen, aby měli do čeho střílet. Během této „zábavy“ rozstříleli rodině zásoby brambor a řepy.²⁹⁹

Větší množství zbraní a munice partyzáni přepravovali pomocí povozů, které jim poskytl jejich spolupracovníci. Náboje také přenášely spojky, nejčastěji ženy, protože je německé hlídky zastavovaly méně. Získaný materiál skladovali v jámách v blízkosti

²⁹⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1545, Soutěžní práce Ludvíka Martínka, s. 18.

²⁹⁸ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 503, Soutěžní práce Jana Ondrovčáka, s. 54.

²⁹⁹ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 3.6.2021].

pasekářských usedlostí, v lesích nebo na poli. Případně využívali tajné skrýše vybudované v domácnostech pasekářů³⁰⁰ či malé bunkry postavené přesně pro tyto účely.

³⁰⁰ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 263, Soutěžní práce Bohumila Juráška, s. 28-30.

7 Lékařská péče

V průběhu války byli partyzáni vystaveni těžkým přírodním i bojovým podmínkám, které se negativně podepisovaly na jejich zdravotním stavu. Členové 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky strádali nedostupností zdravotnické i lékařské péče, jakož i nedostatkem lékařů a zdravotnického personálu, což komplikovalo zejména péči o vážně raněné partyzány. Partyzáni si v podstatě nebyli schopni vytvořit dostatečně bezpečné zázemí vhodné pro zotavování raněných. Péče o ně probíhala v provizorních podmínkách horských usedlostí nebo podzemních bunkrů.

Součástí výsadku Ušiak-Murzin byl lékař Ablaiz Lapytov, který pečoval o raněné ještě při pobytu ve Štiavniku,³⁰¹ poté se zprávy o něm ztrácejí. Pravděpodobně se mu vůbec nepodařilo dostat se s oddílem na Moravu.³⁰² Indisponovaní členové rychle se rozrůstajícího oddílu, tak museli v případě vážnějších potíží spoléhat na to, že se jejich spolubojovníkům včas podaří zajistit civilního lékaře, který bude ochotný ošetřit partyzána.

Zdravotní stav každého člena partyzánské jednotky se lišil. V brigádě Jana Žižky sloužilo nezanedbatelné množství uprchlých sovětských válečných zajatců, jejichž zdraví mohlo být podlomeno pobytem v zajateckých táborech. Ostrou bojovou činností by nemuseli zvládnout, ale část z nich se mohla podílet na vytváření zázemí pro brigádu. Příkladem může být Petr Barabáš, jenž se zodpovědně staral o bunkr oddílu Vasilije Lavriščeva.³⁰³ Další významnou část tvořili mladí muži, kteří za sebou ještě neměli vojenskou službu, tudíž neprošli prohlídkou u vojenského lékaře, jenž by zhodnotil jejich způsobilost. Snadno tak mohli přecenit své síly. Působení v partyzánském oddílu vyžadovalo bezvadnou fyzickou kondici. Každý partyzán musel být schopen zvládat vysilující noční pochody v jakémkoli počasí, vyrovnat se s chladem i nedostatečnou stravou. Takovéto podmínky vyčerpávaly i zdravé jedince. Ti, kteří se takto náročným podmínkám nedokázali přizpůsobit, neměli v oddílu místo.

Fyzickou prověrkou prošli účastníci partyzánských kurzů pořádaných UŠPH. Jejich hlavním účelem bylo co nejpřesněji nasimulovat tvrdé podmínky, ve kterých partyzáni

³⁰¹ PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 54.

³⁰² HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 305.

³⁰³ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2913, Soutěžní práce Miroslava Žúrka: *Ohně na pasekách*, s. 54.

fungovali. Součástí výcviku byly noční pochody neznámým terénem, fyzická likvidace nepřítelů v boji zblízka a zacházení s různými druhy zbraní. Kondiční cvičení probíhala za každého počasí.³⁰⁴ Sovětští váleční zajatci prošli vojenským výcvikem Rudé armády, a lze předpokládat, že pobyt v zajateckém táboře je „zocelil“. Nováčky, kteří neprošli vojenskou přípravou, zkušený partyzáni učili především zacházet se zbraněmi.³⁰⁵ Na plnohodnotné zkoušky fyzické kondice nebyl prostor. Pravděpodobně počítali s tím, že potřebnou fyziku nováčci získají, pokud ji ještě neměli, během ostrého nasazení. Nicméně vzpomínka Vladimíra Řezníčka ukazuje, jaké fyzické rezervy si partyzánský boj mohl žádat. Vladimír Řezníček, trénovaný voják, přecenil své síly, ale naštěstí jen při tréninku. „*Prodělávali jsme často únavné přespolní běhy, šplhy po laně, nebo přes úzkou kládu přes rokli, dole vybuchovala ostrá nálož. Za dobu běhu kurzu každý z nás jednou dělal funkci velitele partyzánské jednotky v taktickém cvičení v terénu. Živě si vzpomínám, že takový úkol připadl mne až při posledním cvičení v kurzu, toto cvičení mělo název ‚36 hodin únavy‘. Zhruba spočívalo v tom, že naše skupina partyzánů se měla přesunout z určeného výchozího postavení ke střeženému cíli voj. objektu a cíl ostrou připravenou trhavinou zničit, pak ustoupit k vytčenému bodu. Úkol se prováděl za denního světla. Všechno se nám pěkně dařilo. osobně jsem prováděl slezení strmých skalisek k cíli, který jsem zničil odpálenou časovanou náloží, ostatní druhové mě během této akce kryli svými zbraněmi. Po odpálení nálože jsem utíkal prudkým tempem do skalnatého vrchu a tak jsem se unavil a přecenil svůj fyzický fond, že jsem potom málem nedošel k našemu shromaždišti asi 15 km vzdálenému, kde až k ránu na břehu jezera Loch Morar byl konec cvičení.*“³⁰⁶

7.1 Péče o nemocné a raněné

Téměř nepřetržitý pobyt v lesích s sebou přinášel riziko nachlazení, kterému se nevyhnul snad žádný z partyzánů. Příručka pro partyzány k léčbě kašle doporučuje třikrát denně užívat Doverův prášek.³⁰⁷ Se suchým kašlem by si měl poradit kodein, ale za vhodné považuje i pití teplého mléka s jedlou sodou. „*Pokud trpíš kašlem, teple se oblékni a nekuř*

³⁰⁴ PŘÍKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky (srpen–listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 21.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 55-56.

³⁰⁶ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 11-12.

³⁰⁷ Dnes již nepoužívaná směs opia, hlavěnky dávivé a laktózy.

venku.³⁰⁸ V případě chřipky jsou doporučení podobná – třikrát denně jedna tableta aspirinu nebo sulfonamidu – nicméně zmiňuje i osvědčený „lék“ v podobě stakanu vodky nebo vína.³⁰⁹ Dajan Murzin se musel spokojit s nocí ve skutečné posteli,³¹⁰ když nedlouho po přechodu protektorátní hranice začal pociťovat příznaky nachlazení. Lékař MUDr. Vladimír Vašíček mu doporučil, aby se přes noc někde vypotil, jinak by se u něj mohl rozvinout zápal plic. Útočiště mu poskytnuli Tkáčovi na Znajce, kde jej uložili do postele v zapůjčeném čistém oblečení. Strávil u nich jednu noc.³¹¹

Partyzánům podlamoval zdraví i dlouhodobý pobyt ve vlhkých podzemních bunkrech. „(...) *skrývali jsme se již doma, neboť jsme se potřebovali zotavit po nezdravém pobytu v podzemí,*“³¹² zaznamenal Jan Ondrovčák, který měl možnost z provizorně vybudovaného bunkru odejít, když se jeho zdravotní stav začal zhoršovat. Stejnou zkušenost měl také partyzán Vincenc Vymazal: „*Utábořili jsme se v lese mezi Salaší a Kostelany v bunkru, který vybudovali naši předchůdci. Venku bylo sychrano a prostory bunkru byly vlhké. Jídlo nám nosily spojky z okolních obcí, ale oheň, u kterého jsme sušili onuce a šaty, jsme rozdělávali raději jen v noci, takže jsme tam poměrně dost trpěli chladem. (...) Přes den jsme nevycházeli vůbec a jeden z nás byl pořád na hlídce. (...) Naše situace se po zdravotní stránce tak zhoršila, že jsme byli nuceni bunkr opustit a pomýšlet na odchod.*“³¹³ V důsledku vlhka, zimy, omezených možností sušení prádla a bot se u partyzánů mohl projevit revmatismus nebo ischias. U obou onemocnění by měl pacient pobývat v klidu a teple. Jednalo se o luxus, jež byl pro partyzány zapovězen, a tak jim zbývalo k úlevě od bolesti užívat analgetika nebo zábaly.³¹⁴

³⁰⁸ Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty. Praha 2013. s. 211.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ Množství léků doporučené v příručce je až překvapivé vzhledem k tomu, že pro partyzány nebylo snadné si vhodné léky obstarat.

³¹¹ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 19.6.2021].

Dle pamětnice u nich Murzin spal přes noc. V knize HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 305 autorka uvádí, že jej doktor Vašíček chodil léčit po dva týdny.

³¹² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 503, Soutěžní práce Jana Ondrovčáka, s. 57.

³¹³ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 52-53.

³¹⁴ Partyzán. roč. 2 (1947), č. 25, s. 8.

Na zažívací potíže způsobené nevhodnou a nepravidelnou stravou zabíralo projímadlo, dvě lžíce ricinového oleje nebo pořádný hlt slané teplé vody.³¹⁵ Rozhodně se nedoporučovalo podávat pacientovi alkohol a mléko, nicméně malé porce masového vývaru, ovesné kaše nebo horký čaj by pacientovi neměly uškodit. Od bolesti břicha ulevoval teplý obklad, například ve formě lahve naplněné teplou vodou.³¹⁶

Během bojových akcí se partyzáni vystavovali nebezpečí zranění. Péči o raněné lze charakterizovat jako neuspokojivou, jelikož v oddílech chyběl proškolený zdravotnický personál. Bezprostředně poté, co byl partyzán raněn, mu první pomoc poskytli jeho spolubojovníci. Komplexnější péče mu mohla být umožněna až v bezpečném úkrytu, který mohl být vzdálen i několik kilometrů, čímž se zvyšovala pravděpodobnost, že se do rány dostane infekce. I nepříliš vážná zranění, tak mohla končit smrtí.

První starostí spolubojovníků bylo, jak dostat raněného z bojiště. Jako nejefektivnější se ukázalo položit raněného druha na kabát nebo pláštěnku a odtáhnout ho z dosahu palby. Pokud partyzáni neměli po ruce kabát, mohli si raněného položit hrudí na svá záda a odplazit se do bezpečí.³¹⁷ „*Raněného jsme narychlo ošetřili, nohu jsme mu stáhli obvazem a na puškách jsme ho odnášeli. Já s velitelem Matouškem jsme sehnali žebřík, na kterém jsme ho pak odnesli do nedaleké hájenky. Cesta lesem ve tmě byla obtížná, natož pak s raněným. V hájovně jsme raněného uložili do podkrovní světnice. Druhý lehce postřelený kamarád Jindra si nechal ošetřit ucho a záda,*“³¹⁸ popsal Vincenc Vymazal další způsob transportu.

Střelná zranění patřila u partyzánů k nejběžnějším. První pomoc u tohoto typu zranění spočívala v zastavení krvácení. Pokud byla partyzánská jednotka dobře vybavena, mohli u sebe mít její členové „*zdravotnický balíček*“, tj. gázu a obinadlo, kterým by ránu obvázáli.³¹⁹ Jestliže došlo k poškození tepny, bylo nutné ránu navíc ještě zaškrtnít, aby se

³¹⁵ Tamtéž.

³¹⁶ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 211-212.

³¹⁷ Partyzán. roč. 2 (1947), č. 26, s. 8.

³¹⁸ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána.* Olomouc 2018. s. 55.

³¹⁹ Každý člen skupiny Wolfram byl vybaven příruční lékárníčkou amerického typu, která obsahovala dokonce injekce morfia proti bolesti. Velitel Otisk vlastnil větší verzi této lékárníčky a k tomu obvazový materiál. In: NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 14.

zpomalil průtok krve. Partyzáni k rychlému zavázání krvácející rány používali i kapesníky nebo kusy látky.³²⁰ Jakmile se dostali do bezpečí, mohli se pustit do vyčištění rány jodovou tinkturou, lihem nebo jiným dezinfekčním prostředkem, případně vyříznout projektil, jestliže se nejednalo o čistý průstřel.³²¹

Při přestřelce s německým protipartyzánským komandem byl pod Kněhyní raněn pozdější velitel brigády Dajan Murzin. Ačkoliv po cestě bolestí omdlel, podařilo se mu dostat na Znajku, kde požádal o pomoc. Jindřich Tkáč mu ránu ošetřil, ale nemohl Murzina nechat v chalupě, aby se zotavil.³²² Přesunul jej do provizorního lesního bunkru, kam mu nosil jídlo. *„Jenomže mu za čtyři nebo pět dní potom, co Němci odešli, už tenkrát mu to začalo moc hnisat. Taky jsme nechtěli nigde jít k doktorovi. Tak se použilo, co bylo doma. On měl u sebe zrcátko, on to zrcátko rozbil a tím si vyřezal to, co mu hnisalo. To víte, to musela být bolest. A tatínek mu donesl domácí sádlo. Tak mu to na to dal, zavázal mu to a potom se začla noha hojit. Tak to trvalo čtrnáct dní. (...) No tak Murzin v tom třetím týdnu k nám už začal vždycky večer chodit. Aspoň se ohrát a trochu vyspat,*³²³ vzpomíná na léčbu raněného Murzina Miroslava Kašovská.

*„U hajného Tomance byl léčen ruský partyzán Petr, který byl raněn střelou dum-dum.”*³²⁴ U tohoto typu poranění hrozily vážné komplikace. Rána se hojila pomaleji, střely dum-dum³²⁵ totiž měly za cíl po vniknutí do těla tkáň co nejvíce poškodit. Okolí rány mohlo být popáleno a tkáň roztrhaná. Takové zranění se muselo pečlivě ošetřit, aby se do rány nedostala infekce.³²⁶

Zranění velitele Jána Ušiaka taktéž zkomplikovala infekce. Ušiak byl, stejně jako Murzin, zraněn při střetu s jednotkou SS nedaleko Kněhyně. Dávka z kulometu mu poškodila obě zápěstí, přesto se mu podařilo dostat do domu stařenky Macurové na Martiňáku, která jej ošetřila. Ruce mu však začaly otékat, rány se zanítily a dostavila se vysoká horečka. Ušiak nutně potřeboval péči lékaře. U Machandrů v Čeladné jej ošetřil

³²⁰ *Příručka pro partyzány. Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty.* Praha 2013. s. 206.

³²¹ *Partyzán.* roč. 2 (1947), č. 26, s. 8.

³²² V téže době probíhala protipartyzánská akce Tetřev. Lesy i chalupy byly systematicky prohledávány jednotkami SS.

³²³ *Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kašovskou, roz. Tkáčovou.* Opava 8.8.2012. [online] [cit. 19.6.2021].

³²⁴ SOkA Vsetín, fond AO Nový Hrozenkov, Pamětní kniha obce Nového Hrozenkova, inv. č. 34, s. 245.

³²⁵ *Tříštivá střela.*

³²⁶ *Partyzán.* roč. 2 (1947), č. 26, s. 8.

lékař MUDr. Oldřich Friedel, ale Ušiakův stav se nezlepšoval. Pomoc by mu mohla jen hospitalizace v nemocnici. Odbojáři se pokusili Ušiakovi zařídit pobyt v nemocnici v Ostravě, nicméně k převozu nedošlo.³²⁷ Ušiak byl u Machandřů objeven protipartyzánskou jednotkou, a než by padl do zajetí, zastřelil se.³²⁸

Ušiakův případ ukazuje, že některá zranění nebylo možné v polních podmínkách vyléčit. Proto partyzáni hledali způsoby, jak dostat zraněného druha do nemocnice, aniž by vzbudili podezření. Obvykle se snažili zkonstruovat věrohodný příběh o přepadení v lesích, jako tomu bylo u spolubojovníka Vincence Vymazala, který měl prostřelenou nohu. Ostatní jej odnesli do hájenky, kde *„raněného druhý den hajný nahlásil, že šel od děvčete, někdo na něj v lese zakřičel stůj a on místo toho začal utíkat. Bandita ho postřelil a hajný ho odnesl domů. Němci tomu uvěřili a dovolili léčbu v nemocnici.“*³²⁹

Partyzáni neutřžili zranění pouze v boji, ale i vinou své vlastní neopatrnosti. Nikolaj Kostin se zmrzačil kvůli neopatrné manipulaci s pancéřovou pěstí, jejíž mechanismus se rozhodl prozkoumat. Výbuch pancéřové pěsti mu poškodil dolní část těla natolik, že se sám zastřelil.³³⁰ Zranění z nedbalosti neunikl ani Ladislav Češek. Nejednalo se o jeho vlastní pochybení, ale velitele Murzina. Když Murzin zastřelil partyzána Alexandra Dolinova, zranil zároveň Ladislava Čěška. Střela mu pronikla ramenem a zaryla se do lopatky, kde zůstala. Ladislav Češek musel být převezen do domu Michala Malíka ve Valašském Meziříčí, kde byl operován MUDr. Ladislavem Vaškem ze Zubří. Pacienta se podařilo zachránit.³³¹

Vážně ranění partyzáni se léčili u pasekářů nebo hajných. Jednalo se o jednorázové případy, kdy se pasekářské rodiny raněných ujali. Opakovaně byli nemocní a zranění

³²⁷ V literatuře je možné nalézt dvě verze událostí. V první se o převezení Ušiaka do nemocnice pokoušejí odbojáři ve snaze velitele zachránit. V druhé jde o promyšlenou akci ostravského gestapa, které za pomoci konfidentů Jaška a Dvořáka převoz do nemocnice zorganizovalo, aby velitele partyzánů dopadlo.

Nicméně informace o převozu partyzána do nemocnice se objevuje i v jiných pramenech, proto zde uvádím i Ušiakův případ.

³²⁸ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 21-22.

³²⁹ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 55.

³³⁰ HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj*. Vsetín 2012. s. 324.

³³¹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 263, Soutěžní práce Bohumila Juráška, s. 41.

Operace Ladislava Čěška sice dopadla úspěšně, ale záhy byl dopaden gestapem, vyslýchán a odvezen do Mauthausenu, odkud se už nevrátil.

partyzáni umístováni do prostorného bunkru ve mlýně Jana Juříčka v Leskovci, kde je ošetřoval člen řádu Milosrdných bratří Oldřich Agapitus Bláha. Mlýn v Leskovci sloužil jako partyzánský lazaret.³³² Odbornější ošetření přímo v terénu poskytovaly raněným partyzánky-parašutistky. Některé z nich totiž před vysazením prodělaly v Sovětském svazu ošetřovatelský kurz.³³³ I přes obětavou péči všech zúčastněných, měli partyzáni omezený přístup k profesionálnímu lékařskému ošetření. Nevhodně léčené nemoci nebo zranění mohly partyzánům způsobovat trvalé následky, s kterými se museli potýkat i po válce.

7.2 Hygiena

Při neustálém pobytu v lesích nebylo jednoduché dodržovat zásady osobní hygieny, neboť partyzáni častokrát přespávali tam, kde zrovna našli příhodné místo, aniž by se příliš zaobírali čistotou takového přístřešku. Taktéž měli málokdy možnost se pořádně umýt. Sami si nicméně uvědomovali, v jakém stavu jsou. Když se dostali do chalupy k pasekářům, nedožadovali se místa v posteli, ale spokojili se s přespáváním ve stodole na seně.³³⁴

U velmi zanedbaných partyzánů se mohl objevit svrab nebo vši. Pak bylo za potřebí okamžitě začít jednat, jelikož svrab i vši jsou snadno přenositelné. „*Svrab jsme vyléčili a sice obstaráním mastí z nemocniční odbočky ve Vál. Meziříčí.*“³³⁵ V boji proti svrabu šlo použít i petrolej, pokud se nepodařilo sehnat vhodnou mast. Petrolejem se natíralo celé tělo nebo se na postižená místa přikládala petrolejový obklad.³³⁶

Jestliže se naskytla vhodná příležitost chodili se partyzáni střídavě koupat a měnit si prádlo.³³⁷ Partyzán Vladimír Řezníček se o sebe snažil pečovat i v době, kdy hrozilo, že

³³² Gestapo odhalilo, že se v Juříčkově mlýně ukrývají partyzáni. Mlýn byl v dubnu 1945 obklíčen jednotkami SS a vypálen. Do plamenů nahnali celou Juříčkovu rodinu, včetně malých dětí.

³³³ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 36.

³³⁴ Paměť národa: rozhovor s Boženou Juroškovou, roz. Baletkovou. Čermné 21. a 22.1. 2020. [online] [cit. 20.6.2021].

³³⁵ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 366, Soutěžní práce Ludvíka Kubjáta, s. 27.

³³⁶ Partyzán. roč. 2 (1947), č. 25, s. 8.

³³⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 366, Soutěžní práce Ludvíka Kubjáta, s. 24.

jeho skupina může být každou chvíli překvapena německou hlídkou. „*J sme odříznutí od spojení s civilním obyvatelstvem, které by nám mohlo poskytnout potraviny, jsme v obklíčení. Přístupovou cestu před naší chatou bedlivě hlídá náš strážný. Jsme už zarostlí, jdu se s Otiskem oholit k blízkému potůčku za chatou. (...) Na svém opasku mám jenom Colt a dýku. Stojím mírně sehnutý pod smrčkem, právě jsem se namydlič, v tom přibíhá náš strážný a hlásí Otiskovi, že u chaty jsou Němci.*“³³⁸

Partyzáni si byli vědomi, jak je důležité dodržovat osobní hygienu, a tím předcházet vypuknutí nakažlivých chorob. V pramenech ani literatuře se nevyskytují žádné zmínky o tom, že by se v oddílech masově šířila vážná infekční onemocnění, jako například tyfus. Partyzáni se snažili pravidelně umývat i holit. Kdyby se setkali s německou hlídkou, příliš zanedbaný vzhled by je mohl prozradit. Jestliže se partyzáni neholili, znamenalo to, že jsou opravdu v úzkých, pronásledováni, a že po dlouhou dobu nenašli bezpečný úkryt. Oblečení jim praly pasekářky, když se v chalupách zastavili.

7.3 Pohřby partyzánů

Partyzáni se během války museli vyrovnávat nejen s náročnými bojovými a přírodními podmínkami, ale i se ztrátami ve vlastních řadách. Smrt spolubojovníků byla nevyhnutelná a mohla přijít v jakémkoliv okamžiku. S přibývajícimi zkušenostmi s bojem hluboko za frontovou linií, si každý člen partyzánské jednotky musel být vědom, třebaže bezděčně, že o život může přijít nejen během partyzánských akcí, ale i v době odpočinku. Na zbývající členy oddílu tak připadla povinnost se o těla padlých postarat. Způsob pohřbívání partyzánů odrážel specifické podmínky partyzánské války.

Partyzáni pohřbívali své padlé druhy v lesích, obvykle nedaleko místa, kde padli. „*Při našem usilovném pátrání po Bierském se konečně Černotovi podařilo najít Bierského mrtvolu. Ležela několik kroků stranou od průseku nedaleko trianglu, byla přikryta suchými smrkovými větvemi. Tělo bylo až na spodní prádlo svlečené, v těle jsme po ohledání našli celkem šest zásahů, většinou do zad. Ukazovák jeho pravé ruky, ve které asi držel pistoli byl prostřelen.*“³³⁹ (...) Za pomoci místních dřevorubců, byli přítomni i Myslikovjan a

³³⁸ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 28.

³³⁹ Josefa Bierského zastřelil konfident gestapa Stanislav Kotačka.

*Polach z Lhotské Louky, jsme u trianglu vykopali nepřiliš hluboký hrob, vystlali jej čerstvým chvojím. Tělo Bierského jsme zahalili do mého balonového pláště a pohřbili. Robert si vypůjčil sekeru, utesal a zasadil do hrobu neveliký kříž, napsal na něj, zde leží J. B.- vrahovi pomstu,*³⁴⁰ popsal smuteční obřad za padlého spolubojovníka Vladimír Řezníček. Válečný pohřební akt doprovázející uložení těla I. P. Stěpanova byl podobný. Partyzáni tělo svého oblíbeného velitele vynesli na vrchol Čerňavy, kde nedaleko triangulačního bodu vykopali hrob. Tělo zabalili do padáků a pietně uložili.³⁴¹

Smuteční obřady, které partyzáni připravovali svým padlým druhům, lze charakterizovat jako prosté, bez zbytečného patosu, přesto vyjadřující úctu k mrtvému. Náboženský rozměr pohřby v lesích postrádají. Rakve neměli partyzáni k dispozici, proto se snažili tělo chránit jinými způsoby. Nejčastěji zabalením do nejlepšího kabátu nebo hezké látky. Vnitřek jámy vyplnili chvojím. Chvojí je pro partyzánské pohřby signifikantní. Symbolizuje les, místo, které poskytuje partyzánovi ochranu. Partyzáni se taktéž snažili hroby označit, aby je bylo možné po válce nalézt a těla vyzvednout. Ostatky I. P. Stěpanova byly po válce exhumovány a slavnostně pohřbeny na evangelickém hřbitově v Hošťálkově.

Zvláštní je případ partyzána Františka Ralbovského, který byl partyzánským soudem odsouzen k trestu smrti. Přesto se mu dostalo od spolubojovníků řádného pohřbu, jako by tím chtěli vyjádřit nesouhlas s rozsudkem. *„Všetci Slováci výsadkáři sme ho pochovali pod miernym svahom v Grošnarovom a jeho hrob sme pokryli kameňmi a ku hlave sme zasadili malý smrček.*“³⁴²

K vytvoření komplexnějšího obrazu toho, jak byli partyzáni pohřbíváni, je třeba uvést i příklady, kdy těla padlých našly protipartyzánské jednotky. Ve většině případů se nepodařilo zjistit totožnost partyzánů, zejména pokud se jednalo o cizí státní příslušníky. Jejich ostatky byly uloženy na vesnických hřbitovech do společných hrobů. *„Na Malé Bystřici u rolníka Štůska, na půdě jedné šopky přespávala partyzánská skupina, která byla jednoho dne přepadena gestapem. Čtyři partyzáni padli, ostatním se podařilo (...) uniknout z obklíčení. Padlé partyzány přivezli na selském povoze na hřbitov do Valašské Bystřice k pochování. D. organisoval akci k opatření rakví a důstojného pohřbu padlých,*

³⁴⁰ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 25.

³⁴¹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 263, Soutěžní práce Bohumila Juráška, s. 32.

³⁴² PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 56.

avšak na zákrok gestapa musel toho nechat. Padlým však vystlali hrob alespoň chvojím a pochovali je po partyzánsku.³⁴³ V Provázkových chlévech uhořelo osm partyzánů. „Dne 1. listopadu byly pohřbeny ostatky čtyř z nich ve třech rakvích. Pohřeb mohl tehdy provést kněz. Později byli v nich zjištěni bratři Josef a Jan Adamcovi z Hovězí, Ondruš z Jasenky, Jan Čuda³⁴⁴ z Frýštáku, Ladislav Slezáček ze Zábřehu, Rudolf Polcar z Daskabátu. Ostatní jsou dosud neznámí.“³⁴⁵

Obrázek 8: Partyzánský pohřeb v horách v Jasenné.

Ačkoliv většina partyzánů, jejichž těla se dostala do rukou okupační správy, byla pohřbena na hřbitovech, příklad obce Nový Hrozenkov ukazuje, že se najdou výjimky. „Dne 9. října 1944 utkala se partyzánská hlídka s německým oddílem Jagdkommanda na Javorníkách. Při přestřelce byl jeden partyzán postřelen Němci. Druhý byl pronásledován a ukryl se ve stáji Orságově na Příslopě. Byl vyzrazen a bránil se. Zahájil palbu na blížící se Němce a dva z nich prý zastřelil. Po prudké střelbě padl jako hrdina. Oba tito partyzáni byli přivezeni sousedy z Vranče do zdejší márnice. Jeden z obou měl zlaté pásky bez

³⁴³ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 897, Soutěžní práce Františka Volka, s. 9.

³⁴⁴ Chybně uvedené jméno. Správně je Jan Siuda.

³⁴⁵ SOKA Vsetín, fond AO Nový Hrozenkov, Pamětní kniha obce Nového Hrozenkova, inv. č. 34, s. 244-245.

*hvězdiček a vypadal jako živý a krásně se usmíval. Mrtvolý obou byly ve dne i v noci hlídány. V noci byli oba tajně pohřbeni a nikdo nesměl vědět, kde leží. Místní lidé však již druhý den místo znali a v neděli tam již stáli a modlili se tam.*³⁴⁶

³⁴⁶ Tamtéž, s. 241.

8 Partyzánská „spravedlnost“

Úspěšné vedení partyzánské války přímo záviselo na míře vnitřní kázně v jednotkách. Její nedostatek významně ovlivňoval prováděné operace, ale i způsob, jakým na partyzány nahlíželo civilní obyvatelstvo. Zejména v podmínkách Protektorátu byla závislost partyzánských oddílů na obyvatelstvu natolik podstatná, že si nemohli dovolit ztrátu jejich podpory. V případě 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky lze navíc vypořádat i snahu suplovat roli soudní moci svobodného československého státu. Někteří členové se sami pasovali do role soudců, kteří chtějí potrestat zrádce a kolaboranty, což sice korespondovalo s vnímáním této problematiky napříč domácím odbojem, nicméně nedostatkem důkladného prošetření obviněných z kolaborantství, docházelo ze strany partyzánů k fatálním omylům.

Následující kapitola se zaměřuje na problematiku udržování kázně v brigádě Jana Žižky. Zabývá se případy, kdy byla disciplína porušena, a jakým způsobem byl prohřešek sankcionován. Druhá část kapitoly je věnována snaze o potrestání domnělých kolaborantů a zrádců.

8.1 Porušování disciplíny

Partyzánské oddíly operující v týlu nepřítele se v otázkách disciplíny musely spoléhat jen na vlastní iniciativu. S tímto faktem pracoval i Ústřední štáb partyzánského hnutí v Kyjevě, protože do organizátorských výsadek partyzánského hnutí zahrnoval členy, kteří byli jmenováni do funkce politického komisaře. Politický komisař měl plnit úlohu nejvyšší soudní autority v oddílu.³⁴⁷ Ještě v Kyjevě byla tato funkce svěřena des. Alexandru Turskému, po reorganizaci oddílu byl politickým komisařem jmenován kpt. RA I. P. Stěpanov. Nicméně není jasné, nakolik bylo toto schéma dodržováno. Na názor politického komisaře, zejména I. P. Stěpanova, byl ve štábu brigády Jana Žižky brán velký zřetel, ale v otázkách vynášení rozsudků měl pravděpodobněji rozhodující slovo velitel.

V řadách 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky bojovalo mnoho lidí, o jejichž minulosti nebo charakterových vlastnostech vedení brigády nemělo žádné informace. Když

³⁴⁷ ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě*. Cheb 2003. s. 100.

nováčky přijímali, museli se spoléhat pouze na údaje, které o sobě daná osoba uvedla nebo na svůj vlastní instinkt. Drsné přírodní podmínky i fyzická a psychická náročnost spojená s participací v partyzánském hnutí mohly razantně pozměnit chování jednotlivých členů brigády. Partyzánské oddíly přirozeně lákaly i jedince s kriminální minulostí, kteří vstupem do oddílu viděli možnost, jak uniknout trestnímu řízení. Jakýkoliv násilný projev vůči civilnímu obyvatelstvu ze strany jednotlivců vrhal negativní světlo na celou brigádu Jana Žižky a dramaticky snižoval ochotu domácích s ní spolupracovat. Proto bylo v jejím zájmu, všechny projevy nedisciplinovanosti potírat. Velení brigády se v případě insubordinace svých členů uchýlovalo k tvrdým trestům, s čímž byli všichni obeznámeni. Koneckonců, při přijetí do oddílu slibovali: „*Kdybych však svůj oddíl zradil nebo nesplnil jeho příkazy, nechť mne stihne přísný trest z rukou mých kamarádů.*“³⁴⁸

Nejčastějším prohřeškem, kterého se partyzáni dopouštěli, bylo obohacování se na úkor obyvatelstva. V knize *Stalinova komanda* Alexander Gogun upozorňuje na rozdíly mezi loupeživým obohacováním a tzv. hospodářskými operacemi. Hospodářskými operacemi se rozumí takové operace, při nichž si partyzáni od civilního obyvatelstva berou věci nutné k boji a přežití v horách. Za loupež bylo partyzánským velením považováno odebrání cenných věcí, jako jsou šperky, peníze, rádia, gramofony nebo sváteční oblečení. Ovšem pokud tyto věci zabavili kolaborantům, jednalo se z pohledu partyzánů o právoplatnou represii. Rozdíly mezi obyčejnou loupeží a nutnou konfiskací základního zboží se mohly stírat.³⁴⁹ Vždy je tedy nutné, každý takový případ posuzovat zvlášť.

K prvnímu narušení disciplíny došlo v oddílu Jana Žižky nedlouho po vysazení na Slovensku. Provinilcem byl František Ralbovský, člen výsadku, jenž měl problémy s kázní již v minulosti. „*Do štábu dobehla jedna žena, že ich doma ohrožoval pištolou jeden partizán, ktorého popísala a chcel vydať čižmy, ktoré mal jej muž. Za nejakú chvíľu prišiel krčmár, že ten istý partyzán vyhrožoval pištolou, jestli mu nedá liter borovičky. Podľa popisu to bol Ralbovský. Velitel Ušiak a náčelník štábu Murzin po krátkej porade nariadili vyslať dvoch výsadbárov a zaistiť Ralbovského. Mezitím bol odoslaný rádiogram do Kyjeva s hlášením o výčinoch a nekázni výsadkára. Všetci desantníci sa sústredili na určenom mieste i zo štábom a bol predvedený zaistený Ralbovský. Velitel Ušiak mu predniesol rozsudok a jeho zdôvodnenie. Potom nariadil, aby sa odsúdený vyzliekol do spodného prádla. – Niektorí výsadbári sa aj vtedy primlúvali, že Ralbovský prišiel zo*

³⁴⁸ PŘIKRYL, Josef: *I. čas. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976.

³⁴⁹ GOGUN, Alexander: *Stalinova komanda*. Praha 2019. s. 319-321.

*Sovietského zväzu na Slovensko bojovať a nie preto, aby byl vlastnými zastrelený. – Veliteľ Ušiak vzal od desantníka Tkáča odstrelovačku s nasadeným tlumičom a dvoma ranami Ralbovského zastrelil,*³⁵⁰ uvedl k incidentu Martin Valaštiak.

Krádeže nebyly tolerovány ani po přesunu na Moravu. „*Partyzánská brigáda J. Žižky z Trocnova*³⁵¹ vydala leták, v němž varovala potulné skupiny, které se toulaly po horách a vylupovaly obchody a trafiky a sváděly to na partyzány. V letáku se pravilo, že smrtí bude potrestán ten, kdo bude při nějakém lupu přistižen.“³⁵² Na pasekách Bílová skupina partyzánů okradla několik lidí, sebrali vysoké boty, prsteny a další šperky. Lup si měli odnést do opuštěné hájenky nedaleko kateřinských pasek. Mezi obyvateli incident vyvolal vlnu nespokojenosti a strachu. Velení brigády Jana Žižky muselo zakročit, aby předešli nárůstu podobných loupeží. Na trestnou výpravu proti zlodějům byla vyslána partyzánská jednotka, která je bez milosti zastřelila. Provinilci svým jednáním poškozovali dobré jméno brigády. Jarmila Rubeyová si k této události vybavila, že se u nich v chalupě téhož večera zastavila skupina asi sedmi mužů, kteří s sebou měli ukradené věci z Bílové. Nesli je vrátit majitelům.³⁵³

S loupeživými bandami kazícími „dobré jméno“ partyzánských oddílů bojovaly i slovenské partyzánské jednotky.³⁵⁴ Tyto excesy tak nebyly výlučně fenoménem, se kterým se musela potýkat jen 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky. Krádežím ale nebylo možné zcela zabránit, o čemž svědčí i četnická hlášení ze závěru války. Skupina rusky a česky hovořících „banditů“ v dubnu 1945 terorizovala Ostratu. Vnikli do několika stavení, odkud si odnesli hotovost a šperky. Alois Marzel přišel o 2 000 korun, Emil Slušík o 6 900 korun a Jindřich Vyvlečka dokonce o 10 000 korun a náramkové hodinky. Stejná „parta“ ukradla peníze a šperky i Janu Vyvlečkovi.³⁵⁵ Není jasné, zda-li se jednalo o příslušníky brigády Jana Žižky, anebo o jedince, kteří se za partyzány pouze vydávali. Tuto taktiku si v boji proti partyzánům osvojily zpravodajské protipartyzánské jednotky. Aby působily

³⁵⁰ PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jan Žižky. (srpen-listopad 1944)*. Ostrava 1976. s. 56.

³⁵¹ Použito nesprávně uváděné jméno brigády. Partyzánská brigáda operující na Moravě nesla název 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky.

³⁵² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 897, Soutěžní práce Františka Volka, s. 13.

³⁵³ Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 17.6.2021].

³⁵⁴ PAŽUROVÁ, Helena: *Slovenský partizánský zväzok Čapajev*. Banská Bystrica 2014. s. 92.

³⁵⁵ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 5, inv. č. 927.

věrohodněji, sloužili v jejich řadách vlasovci.³⁵⁶ Falešné partyzánské skupiny byly příslušníky 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky vyhledávány, jak potvrzuje zázitek Inocence Macíka. Inocenc Macík z Podkopné Lhoty ohlásil na četnické stanici, že se u něj 27. listopadu 1944 zastavili tři partyzáni, kteří hledali nějaké muže za partyzány se jen vydávající. Od Inocence Macíka se chtěli dovědět, zda-li je neviděl.³⁵⁷

Železná kázeň panovala v oddílu Olga pod velením Josefa Houfka. Oddíl podléhal 1. čs. partyzánské brigádě Jana Žižky, ale protože operoval v Chříbech, nebyl pod bezprostřední kontrolou štábu, což dávalo veliteli Houfkovi téměř neomezenou moc. Houfek nesnesl odporu. Od svých podřízených vyžadoval naprostou poslušnost, kterou si vynucoval exemplárními tresty, jestliže se mu některý z podřízených znelíbil.³⁵⁸ K smrti odsoudil dva nově přijaté partyzány, kteří v čas neohlásili, že u sebe mají zbraň. *„Mám za to, že kdyby se cítili vinni, jistě by utekli, neboť měli možnost útěku. Mysleli, že je Pepek³⁵⁹ pouze straší, a byli přesvědčeni, že pro takovou maličkost se jim nic nestane.*

Nato byli všichni partyzáni shromážděni v jedné místnosti a utvořili podkovu. Obvinění byli přivedeni z chodby dovnitř, kde nad nimi Houfek dělal soud ve formě, že se tázal všech partyzánů:

„Co byste dělali s takovými lidmi, kteří schovávají zbraň, ze které by chtěli zastřelit velitele a zradit odřad?“

Odpověděli jsme všichni:

*„Zastřelit!“ – neboť nikdo z nás si neuvědomil, že nejsme všichni a že věc patří na naše kamarády Toníka a Lojzu, kteří nosili svoje zbraně veřejně a na ně se právě konaný soud vztahoval,*³⁶⁰ popsal Vincenc Vymazal po skončení války.

Strach z nevyzpytatelného velitele ukazuje i následující záznam: *„Odpoledne za námi přišla místní děvčata. Jedna se jmenovala Nina a kamarád Zdeňka se s ní často škádlil. Ženy bývají často počátkem potíží, a i tentokrát tomu tak bylo a Zdeňka mohl být málem na věčnosti. Z neopatrnosti se totiž opřel nezajištěnou pušku o lavici a jedna z holek si sedla vedle. Když ji Zdeňka začal balit, tak z rozpaků nevěděla, kam s rukama a začala ochytávat pažbu, až nakonec zmáčkla spoušť. Světnicí zahřměla hrozná rána a kulka*

³⁵⁶ SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*. Praha 1991. s. 200-202.

³⁵⁷ SOKA Zlín, fond OÚ ONV Zlín, Správa z pověření Říše, karton 3, inv. č. 406.

³⁵⁸ Podrobněji o chování Josefa Houfka i činnosti oddílu Olga viz PEŠA, Václav; OCÁSEK, Jindřich: *V dvojím ohni*. Brno 1974.

³⁵⁹ Josef Houfek.

³⁶⁰ PEŠA, Václav; OCÁSEK, Jindřich: *V dvojím ohni*. Brno 1974. s. 238.

proletěla kolem její hlavy a zaryla se nad ní do stropu. Vtom vletěl dovnitř velitel Pepek, postavil všechny do pozoru, oba kluky na místě zbil přes tváře a dodal: ‚Ostatek si vyřídíme v buchlovských lesích,‘ a odešel. Po jeho odchodu, ačkoliv to byli tvrdí kluci, tak se dali i před holkama do pláče. ‚Kluci, on nás nechá zastřelit v bunkru, vy ho ještě neznáte.‘ Tehdy jsem se setkal s pravou Houfkovou tváří,³⁶¹ zapsal si do deníku Vincenc Vymazal.

Za nedbalost byl velitelem Murzinem zastřelen por. Alexander Dolinov, který velel oznickému oddílu. Dolinov se zaručil za jednoho zajatého vlasovce. Oba měli údajně pocházet ze stejné vsi, neboť to zřejmě Dolinova obměkčilo. V nestřeženou chvíli mu ale vlasovec uprchl. *„V noci požádal zajatec Dolinova, jestli může jít ven na stranu. Protože byl venku velký mráz a zajatec jen ve spodním prádle, dovolil to, aniž ho doprovázel. Jakmile se dostal z hájovny, zajatec uprchl,³⁶² líčí okolnosti vlasovcova útěku Miroslav Neuman. Bohužel vlasovec po pobytu s partyzány disponoval cennými informacemi, například, kde se nachází sídlo štábu, ale znal i totožnost spolupracovníků brigády. „Při návratu a hlášení skutečnosti, mu³⁶³ major Murzin připomněl jeho důvěru, že se za vlasovce zaručil svou hlavou a jaké nedozírné následky vzejdou jeho útekem. Poté za přítomnosti partyzánů: Jaroše Ocáska, Fr. Mola a bratří Češkových, major Murzin zastřelil Alexeje Dolinova.“³⁶⁴*

8.2 Trestání kolaborantů a zrádců

Partyzánská brigáda Jana Žižky kromě provádění bojových, diverzních a sabotážních akcí, vedla také tažení proti kolaborantům. Až do roku 1944 si domácí odboj nedokázal s kolaborací poradit, ačkoliv po potrestání kolaborantů volal. *„(...) domácí odboj nebyl ze strany kolaborantů považován za skutečné nebezpečí.“³⁶⁵* To se změnilo poté, co se v Protektorátu rozšířilo partyzánské hnutí. Partyzáni svým způsobem boje vystupovali proti okupantům otevřeně. Otevřená vystoupení vzbuzovala u německé okupační moci

³⁶¹ ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána*. Olomouc 2018. s. 50.

³⁶² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 476, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 26.

³⁶³ Dolinovovi.

³⁶⁴ SOKA Vsetín, fond ČSPB-OV Vsetín, karton 20, inv. č. 111, fol. 29-30.

³⁶⁵ FROMMER, Benjamin: *Národní očista*. Praha 2010. s. 66.

oprávněný strach, k jehož posilování stejně dobře posloužil boj proti zrádcům, jako destrukce mostů. Likvidace kolaborantů tvořila součást partyzánského hnutí. V boji proti kolaborantům využívala brigáda Jana Žižky agitační letáky určené široké veřejnosti, v nichž ji vyzývala k vlastní odplatě. *„Na uvážanou! Všechn tento náš boj se zdaří jen tehdy, jestliže lid vymytí ze svého středu udavače a spolupracovníky gestapa. U vás u každého se jistě pro ně najde kousek provazu. Uvědomte si, že první prací pro organisovaný odboj je zbaviti se za každou cenu udavačů. Zatočíte-li s nimi rychle a bezohledně, nemusíte se bát, že se ještě někdo najde, kdo by to chtěl zkusit. Jenom za těchto podmínek se tato akce zdaří,*“³⁶⁶ stálo v jednom z nich.

Partyzáni z brigády Jana Žižky si příliš nelámali hlavu s tím, koho trestají. Primárně nehrálo roli, k jaké národnosti se udavač hlásil,³⁶⁷ ale jeho činy. Je důležité podotknout, že ze strany partyzánů nedocházelo k žádnému výraznému vyšetřování konkrétního člověka. Stačilo, aby někdo, koho partyzáni považovali za důvěryhodného, o někom prohlásil, že udává, a mohlo dojít ke katastrofě. Jestliže se nenašly hlasy, které by proti takovému tvrzení oponovaly, partyzáni se pustili do výkonu „spravedlnosti.“ Mohli se tak stát nástrojem osobní pomsty jedince.³⁶⁸

Sedlák Ovesný byl potrestán za udání partyzánů, kteří se u něj objevili. Jednalo se o skupinu asi devíti partyzánů snažících se dostat na Vlárú. Měli domluveno, že se v Lipině setkají s panem Ovesným, a ten je, jako znalec místních poměrů, na Vlárú převede. Bohužel se partyzáni spletli a dorazili do špatného domu. V Lipině bylo totiž příjmení Ovesný velmi rozšířené. Tento Ovesný ohlásil, že se u něj partyzáni zdržují. Dům byl následně obklíčen protipartyzánským oddílem a došlo k přestřelce. Ačkoliv se partyzánům

³⁶⁶ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 503, Soutěžní práce Jana Ondrovčáka, s. 8.

³⁶⁷ Z prostudovaných pramenů nevyplývá, že by udávající Němce partyzáni trestali tvrději než české udavače.

³⁶⁸ V brigádě Jana Žižky bojovalo mnoho příslušníků české národnosti. Nelze vyloučit, že někteří z nich nezneužili svého postavení v oddílu, aby si s někým vyřídili osobní spory tím, že jej prostě označili za zrádce.

podařilo dostat do bezpečí, nebylo to beze ztrát.³⁶⁹ „*Při první příležitosti byl Ovesný potrestán smrtí oběšením a na prsou měl nápis na ceduli „Jsem zrádce“*“.³⁷⁰

Za zradu znali partyzáni jen jediný trest – smrt. Nedodržovali ale jednotnou formu provedení trestu. Používali jak potupné oběšení, tak zastřelení. Jestliže měli dost času, vodili podezřelé do lesa, kde se jich zbavili. Dokonce se objevil případ, kdy si obžalovaný z udavačství musel v lese za dozoru partyzánů vykopat vlastní hrob.³⁷¹ Stejně zuřivě partyzáni trestali i konfidenty, kteří se pokoušeli infiltrovat do jejich řad, nebo osoby, jež za konfidenty považovali. Málokdy si partyzáni mohli být jisti, že se skutečně jedná o konfidenta, ale nemohli nechat odejít člověka, který se pokoušel dostat do oddílu a při „přijímacím pohovoru“ vzbudil podezření. V případě vyzrazení riskovali partyzáni příliš mnoho. „*Jakákoliv nedůvěra byla rozsudkem smrti. (...) Mnozí příchozí lidé hlásící se k partyzánům byli pro nedůvěru zastřeleni.*“³⁷²

Marie Adámková si vzpomíná na hrůzný případ likvidace konfidenta. Uvádí, že se mělo jednat o muže jménem František Školoud. Partyzáni údajně měli mít podezření, že Školoud pracuje pro gestapo, a tak jej nějakou dobu sledovali. Když se podezření potvrdilo, rozhodli se ho zabít, než stihne podat hlášení nadřízeným. Celou akci chtěli provést ve chlévě u Hurtíků. Dokonce žádali o velký hrnec. Když se ale paní Hurtíková dověděla, že se chystají zabít člověka nikoli zvíře, jak předpokládala, uprosila je, aby to nedělali u nich doma. Partyzáni se proto přesunuli do lesa, kde domnělého konfidenta svázali a každý z nich mu zasadil pět ran nožem. Pak jej nechali ležet s tím, že ho ráno dorazí. Školoud však do rána zemřel. Partyzáni tělo v lese zahrabali.³⁷³

Partyzánům mnohdy stačilo pouhé podezření ze spolupráce s Němci, aby začali jednat. Jako v případě Antonína Slezáka. Partyzáni se domnívali, že vyzradil úmysl velitele Murzina vydat se na inspekční cestu z Prlova na Ploštinu. Při pochodu na Ploštinu byla

³⁶⁹ Paměť národa: rozhovor s Boženou Húšťovou, roz. Raškovou. Ploština 29.8.2009. [online] [cit. 17.6.2021].

³⁷⁰ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 52.

³⁷¹ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 17.6.2021].

³⁷² NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 911, Soutěžní práce Františka Šípka, s. 19-20.

³⁷³ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 17.6.2021].

Murzinova skupina přepadena německou hlídkou. Murzin spolu s partyzánem Griškou byli zraněni, Griška těžce. Partyzáni si mysleli, že někdo z jejich okolí musel zradit, jelikož Němci věděli přesně, kudy bude velitel s doprovodem procházet. Podezření padlo na devatenáctiletého Antonína Slezáka, kterého partyzáni vyslýchali. Ať už jim při výslechu řekl cokoli, partyzány o své nevinně nepřesvědčil. Pověsili jej jako zrádce, který způsobil zranění velitele Murzina a smrt Grišky. Obvinění Slezáka ze zrady se ani po válce nepodařilo jednoznačně prokázat.³⁷⁴

Průkaznější pochybení ze strany partyzánů ukazuje případ hajného Hrňi. Všechno začalo střetem dvou partyzánů s německou hlídkou. Partyzáni německou hlídku střelbou zneškodnili, ale dodatečně se nepřesvědčili, zda-li jsou oba němečtí vojáci skutečně po smrti. Těla položili pod strom, zakryli je chvojím, a poté odešli. Jeden z vojáků se posléze probral a raněný se vydal hledat pomoc. Dostal se do hájovny zvané Brhlénka, kde si se samopalem v ruce vynutil zavolání doktora. Voják ze střetu vyvázl dobře, nikoli rodina hajného Hrňi. Partyzáni měli za to, že je hajný Hrňa svou pomocí raněnému přímo odpovědný za nárůst protipartyzánských akcí v okolí, i když šlo zcela zjevně o chybnou úvahu. Přesto na štábu brigády Jana Žižky rozhodli, že je potřeba „zrádce“ potrestat. Hajný Hrňa byl bez důkladného prošetření celé události a bez možnosti se obhájit odsouzen k trestu smrti. Spolu se svou ženou byl partyzány zastřelen.³⁷⁵

Partyzánské pojetí spravedlnosti bylo nekompromisní. Boj na nepřátelském území je nutil vynášet ty nejtěžší rozsudky jak vůči obyvatelstvu, tak sobě samým. Bez udržování vysoké kázně v oddílu, nemohli efektivně provádět záškodnickou činnost, což se projevovalo i na formě trestů. Nepříliš závažné prohřešky byly sankcionovány fyzickými tresty, závažná provinění pak smrtí. K smrti automaticky odsuzovali i osoby obviněné z udavačství nebo konfidenty.

³⁷⁴ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 911, Soutěžní práce Františka Šípka, s. 21.

³⁷⁵ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2913, Soutěžní práce Miroslava Žůrka: Ohně na pasekách, s. 102-105.

9 Vzájemné vztahy

Je až překvapivé, jak málo nám prameny říkají o mezilidských vztazích uvnitř partyzánských oddílů. Prameny vypráví příběh tvrdých bojů, úspěšných destrukcí a sabotáží, kruté zimy a hladu, ale o tom, jaké v jednotkách panovaly poměry, až na výjimky mlčí. V tomto směru je dobře probádaný oddíl Olga, kde docházelo k výrazným vnitřním konfliktům. Zprávy o možných rozmíškách v partyzánských jednotkách, které operovaly převážně na území Valašska a Moravskoslezských Beskyd, jsou naproti tomu velmi kusé. Jestliže se objeví informace o vnitřním rozkolu, lze se jen dohadovat, jaká byla jeho skutečná příčina. Podrobněji prameny hovoří o rozdílném pohledu na způsob vedení boje proti německé okupaci mezi domácími odbojovými skupinami a paraskupinou Clay-Eva. Domácí odbojové skupiny chtěly vést otevřený boj, paraskupina Clay hlavně sbírat zpravodajské informace. Problém se vyřešil nešťastnými okolnostmi. Zpravodajská síť Clay-Eva byla rozbita gestapem a zbývající odbojáři začali spolupracovat s 1. čs. partyzánskou brigádou Jana Žižky, která uspokojila jejich touhu po ozbrojeném boji.

Hmatatelnější jsou zprávy o vzájemných vztazích mezi partyzány a pasekáři. Obě strany se pravidelně potkávaly a musely se naučit koexistovat v relativně malém prostoru horských chalup. Jejich vzájemná interakce se mi jeví jako průkaznější na rozdíl od vztahů uvnitř brigády Jana Žižky. Proto se v této kapitole zabírám především tím, jak spolu partyzáni a jejich podporovatelé vycházeli. Nicméně zcela neopomím ani vztahy mezi partyzány samotnými.

9.1 Partyzáni a pasekáři

Partyzáni z brigády Jana Žižky byli po příchodu na Moravu velmi obezřetní. Z výpovědí pamětníků, kteří se s partyzány potkali během jejich pobytu v Moravskoslezských Beskydech, vyplývá, že dodržovali pravidla konspirace. Nepředstavovali se, ani nemluvili o svých úmyslech,³⁷⁶ pokud to nebylo nezbytně nutné. Během následujících měsíců, když se s novým prostředím dostatečně seznámili, začali být

³⁷⁶ Paměť národa: rozhovor se Štěpánkou Kalikovou, roz. Chalupovou. Milostovice 8.8.2012 [online] [cit. 1.7.2021].

otevřenější. V osadě Ryliska se svými podporovateli vycházel oddíl partyzánů tak dobře, že je obšírně informovali o různých akcích, kterých se zúčastnili.³⁷⁷ Anebo s blížícím se koncem války pozapomněli na opatrnost.

Obrázek 9: Nikolaj Jefremov s paní Češkovou z Hošťálkové, u které pobýval.

Partyzáni se svým podporovatelům představovali pouze křestním jménem, jejich celá jména se pak lidé dozvěděli až po válce. A jelikož se mezi partyzány vyskytovalo mnoho Nikolajů, Ivanů a Vasilů, dostali přezdívky a přízviska, aby je bylo možné od sebe odlišit. Přízviska nejčastěji reflektovala jejich fyzický vzhled. A tak lze v pramenech najít Ivana „Malého“ nebo Ivana „Podobaného“.³⁷⁸ Přezdívka Vasila „Morjaka“ mohla

okazovat k námořnictvu. Vasilij Nastěnko byl nazýván „Čornyj“.³⁷⁹ Dajan

Bajanovič Murzin vystupoval jako Jurij³⁸⁰ Alexejevič Murzin.³⁸¹

K jevům, které významně ovlivňovaly vzájemné vztahy nejen mezi pasekáři a partyzány, ale i mezi partyzány navzájem, patřil dorozumivací jazyk. Složení

³⁷⁷ Paměť národa: rozhovor s Boženou Húšťovou, roz. Raškovou. Ploština 29.8.2009 [online] [cit. 1.7.2021].

³⁷⁸ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 1.7.2021].

³⁷⁹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2913, Soutěžní práce Miroslava Žůrka: Ohně na pasekách, s. 67.

³⁸⁰ Pramen uvádí variantu Juraj, ale pravděpodobně jde o překlep. Dala jsem tedy přednost ruské verzi jména, tj. Jurij.

³⁸¹ VÚA-VHA, fond Illegalita, inv. č. 1599.

partyzánských oddílů na východní Moravě bylo velmi pestré. Působili v nich Češi, Slováci, Rusové, Belgičané, Jugoslávci a další národnosti. Jelikož po smrti velitele Jána Ušiaka tvořili štáb brigády hlavně sovětské státní příslušníci,³⁸² byla znalost ruštiny u „obyčejných“ partyzánů jistě výhodou. Nicméně velení brigády si uvědomovalo důležitost správného porozumění, a tak vydávalo většinu rozkazů v češtině nebo používalo tlumočníky.

Vasilij Nastěnko údajně uměl obstojně česky.³⁸³ I. P. Stěpanov zase ovládal bezvadně němčinu a během války se naučil česky.³⁸⁴ Dobrá znalost češtiny mohla být jedním z důvodů, proč byl v kraji oblíbený. Naopak velitel Murzin si k češtině cestu nenašel. *„Za hrubým stolem seděl sovětský důstojník. Vypadal mladě, přesto měl černý plnovous. Byl střední postavy, měl pronikavý pohled černých, jiskrných očí. Poblíže stál mladík světlejších vlasů, dělal důstojníkovi tlumočníka. (...) Muž s plnovousem na nás spustil rusky. Představil se jako kapitán RA Murzin,“*³⁸⁵ Vladimír Řezníček potvrzuje, že Murzin dával přednost ruskému jazyku. Avšak porozumět Murzinově ruštině nebylo snadné, pocházel totiž až z Baškirska, což patrně ovlivnilo i způsob jeho mluvy.³⁸⁶ Čech Vladimír Krajčík vůbec odmítal používat češtinu. Do odboje se zapojil s krycí historkou, že je Estonec, a tak mluvil pouze německy.³⁸⁷ *„Postupně jsme se naučili trochu rusky, oni zase pochytily česká slova, takže ke konci války jsme si už mohli povykládat,“*³⁸⁸ popsala Božena Jurošková, jak spolu s partyzány komunikovali.

³⁸² Pracovníci UŠPH si možných problémů spojených s jazykovou bariérou byli patrně vědomi. Součástí výsadku Ušiak-Murzin byli nižší důstojníci slovenské národnosti, kteří se měli stát veliteli nově založených oddílů. Poté, co oddíl dostal rozkaz k přesunu na Moravu, toto opatření vzalo za své. Nicméně ani na Moravě by slovenští velitelé nevadili, ale většina Slováků se rozhodla zůstat na Slovensku. Po smrti velitele Ušiaka, velení oddílu Jana Žižky přirozeně přešlo na D. B. Murzina, jakožto na jeho zástupce, kterým byl jmenován už v Kyjevě. To, že většina velitelů menších partyzánských jednotek byli sovětské státní příslušníci, souvisí s jejich vojenskými zkušenostmi. Mladí Češi vstupující do oddílů většinou žádné neměli. Štáb brigády pak tvořili sovětské partyzáni s vysokými vojenskými hodnostmi získanými v Rudé armádě.

³⁸³ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 7.

³⁸⁴ Tamtéž, s. 29.

³⁸⁵ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1344, Soutěžní práce Vladimíra Řezníčka, s. 21.

³⁸⁶ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 1.7.2021].

³⁸⁷ Paměť národa: rozhovor s Ladislavem Vítkem. Lhota u Vsetína 11.2.2015. [online] [cit. 1.7.2021].

³⁸⁸ Paměť národa: rozhovor s Boženou Juroškovou, roz. Baletkovou. Čermná 21. a 22.1.2020. [online] [cit. 1.7.2021].

Sovětští partyzáni si přirozeně vytvořili pevnější pouta s těmi pasekáři, kteří ovládali ruštinu,³⁸⁹ ale neplatilo to absolutně. D. J. Murzin takto navázal dobrý vztah s Jindřichem Tkáčem ještě předtím, než se na Znajce léčil ze střelného poranění, o čemž svědčí i fakt, že jej měl oslovovat křestním jménem. Oslovování křestním jménem bylo na takto nedostupných pasekách normální, přijetí používali spíše lidé ze vzdálenějších míst.³⁹⁰

Příkladné chování partyzánů lze vypožorovat především ve vztahu k dětem. U Tkáčů Murzinův pobočník vyprávěl dětem různé báchorky, a kdyby byl čas, tak by si s nimi klidně i hrál.³⁹¹ Jarmila Rubeyová si také vzpomněla, že k nim chodil partyzán Ríša, jenž si velice oblíbil její maličkou sestřičku, které byl tehdy asi rok a půl. Ríša malou vyhazoval ke stropu, starší děti kolem něj pobíhaly, aby ji náhodou neupustil.³⁹² K Rafajům chodili samí mladí chlapci okolo dvaceti let, kteří domácnost bavili tím, že věštili z karet. Svého velitele poslouchali na slovo. Amálie Fojtíková si také vybavila, že jeden z těchto partyzánů jí věnoval harmoniku.³⁹³

Baletkovi z osady Maruška si velice oblíbili velitele Petra Bud'ka. „*Byl velice hodný a kamarádský. Mamince žertem říkal, že si mě po válce odveze domů jako svou vnučku,*“³⁹⁴ zavzpomínala Božena Jurošková. Petr Bud'ko spolu s I. P. Stěpanovem patřili k nejoblíbenějším velitelům. Stěpanov „*byl člověk ryzího charakteru, klidný, rozvážný, prostě pravý opak temperamentního majoru Murzina.*“³⁹⁵

³⁸⁹ Paměť národa: rozhovor s Boženou Húšťovou, roz. Raškovou. Ploština 29.8.2009 [online] [cit. 1.7.2021].

³⁹⁰ Paměť národa: rozhovor s Miroslavou Kaštovskou, roz. Tkáčovou. Opava 8.8.2012. [online] [cit. 1.7.2021].

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 1.7.2021].

³⁹³ Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 1.7.2021].

³⁹⁴ Paměť národa: rozhovor s Boženou Juroškovou, roz. Baletkovou. Čermné 21. a 22.1.2020. [online] [cit. 1.7.2021].

³⁹⁵ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 28.

9.2 Partyzáni, ženy a dívky

Na ženy narazíme v souvislosti s 1. čs. partyzánskou brigádou Jana Žižky nejobvykleji v rolích podporovatelek, které se o partyzány staraly. Nicméně, některé ženy sloužily přímo v bojových oddílech, ačkoliv svými počty nemohly konkurovat mužům. Často to byly vyškolené radistky a ošetřovatelky, ale ženy můžeme najít i mezi řadovými členy oddílů. Do spolupráce s partyzány byly zapojeny i dívky, nejčastěji ve věku od dvanácti do

Obrázek 10: Radisté Alexandra Timochovová a Vladimír Kolomackij.

šestnácti let. Pracovaly pro brigádu jako spojky. Díky svému mládí nepoutaly tolik pozornosti. Německé hlídky je téměř nezastavovaly, a tak mohly nenápadně vyřizovat pro partyzány vzkazy nebo je informovat o pohybu nepřátelských jednotek.

V Sovětském svazu panovala v partyzánských oddílech uvolněná atmosféra, která vyústila až v nezávislý sexuální život. Ženy zde byly především kuchařkami a milenkami. Téměř každý velitel měl svou oddílovou „manželku“, s níž žil, a snažil se jí zajistit různé výhody, což mělo markantní

vliv na morálku a bojeschopnost jednotky. Důsledky nezodpovědného sexuálního chování pak musely partyzánské svazky řešit po celou dobu svého působení.³⁹⁶

³⁹⁶ GOGUN, Alexander: *Stalinova komanda*. Praha 2019. s. 347-358.

V případě 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky na tento problém nenarazíme. Ačkoliv se mezi několika členy brigády vytvořil partnerský vztah, nejednalo se o obecně platný trend. Milenecký vztah spolu udržovali radisté z výsadku Ušiak-Murzin, Alexandra Timochovová a Vladimír Kolomackij. Společně zahynuli na Santově v Malé Bystřici.³⁹⁷ Svou budoucí ženu poznal v brigádě velitel D. B. Murzin. „11. ledna byl v přestřelce s nacisty opět zraněn velitel brigády Murzin (První ošetření mu chtěla dát Nadě Strukovová,³⁹⁸ ale Murzin ji od sebe odehnal – to bylo jejich první setkání!) Partyzáni raněného Murzina dopravili na Senínské paseky do myslivny Pavla Řezníčka. Protože

Obrázek 11: Zleva: partyzáni Pavel Krivoj, Petr Bud'ko, Jiřina Františáková a Konstantin Kalabin.

*teplota mu prudce stoupala, nezbylo partyzánům, než aby dali rozkaz Nadě Strukovové, aby o něj pečovala.*³⁹⁹ Pozadu nezůstal ani komisař brigády I. P. Stěpanov, který našel zalíbení v Emílii Češkové.⁴⁰⁰

³⁹⁷ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 815, Soutěžní práce Karla Žalského, s. 1-8.

³⁹⁸ Uvedeno nesprávné jméno. Murzin se za války seznámil a později oženil s Naděždou Jermakovovou.

³⁹⁹ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 2833, Soutěžní práce Oldřicha Pivody, s. 51-52.

V 1. čs. partyzánské brigádě Jana Žižky bylo striktně zapovězeno sexuální obtěžování žen a dívek. Nicméně se nejednalo o obecně platnou zásadu, pokud je řeč o partyzánském hnutí. Na Ukrajině partyzánské velitelé tvrdě trestali sexuální násilí na ženách, ale jen na územích, která byla před rokem 1939 součástí Sovětského svazu. V případě západní Ukrajiny, jejíž obyvatelstvo považovali za nepřátelské, tak „shovívaví“ nebyli. U svých podřízených dokonce tolerovali i hromadná znásilnění.⁴⁰¹

Partyzáni z 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky si uvědomovali, že sexuální násilí vůči civilnímu obyvatelstvu by naprosto zničilo jejich šance na navázání spolupráce s širokými vrstvami obyvatel. Vzhledem k tomu, že přicházeli do kontaktu s náctiletými dívkami, vždycky ujistili otce, že jim v jejich přítomnosti nic nehrozí. Všichni členové oddílů měli složit přísahu, přičemž za její porušení by byli potrestáni.⁴⁰² „*I když jsem byla kolikrát samotné děvče mezi chlapy, nikdy na mě nikdo z nich nevztáhl ruku. K těm, které jsem poznala, jsem měla důvěru, nikdy jsem se jich nebála,*“⁴⁰³ uvedla Božena Jurošková, které tehdy bylo patnáct let. Naproti tomu hraniční incident se přihodil šestnáctileté Amálii Fojtíkové. Hlavní roli v něm hrál velitel brigády D. B. Murzin. Murzin ji měl chytit a přes pelest hodit na postel, pravděpodobně ve snaze ji „pozlobit“. Amálie Fojtíková se mu však vytrhla, dala mu facku, a pak utekla.⁴⁰⁴ Když o tom, co ji potkalo, vyprávěla dalším partyzánům, řekli jí, že měla velké štěstí, že se jí podařilo utéct, jinak by ji byl Murzin za tu facku zastřelil.⁴⁰⁵

Marie Adámková se do jednoho sedmnáctiletého partyzána zamilovala. Jmenoval se Ivan, ale jednalo se jen o platonickou lásku. Když velitel zjistil, že ji Ivan pohladil po vlasech, tak mu to okamžitě zakázal. Jejich vztah se nemohl dále rozvíjet, neboť mladý Ivan padl na konci války při osvobozovacích bojích. Zprávu o Ivanově smrti jí přinesli

⁴⁰⁰ NA, fond SPB, Soutěžní práce Svazu protifašistických bojovníků, inv. č. 1339, Soutěžní práce Miroslava Neumana, s. 33.

⁴⁰¹ GOGUN, Alexander: *Stalinova komanda*. Praha 2019. s. 354-358.

⁴⁰² Paměť národa: rozhovor s Jarmilou Rubeyovou, roz. Vaculovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 1.7.2021].

⁴⁰³ Paměť národa: rozhovor s Boženou Juroškovou, roz. Baletkovou. Čermné 21. a 22.1.2020. [online] [cit. 1.7.2021].

⁴⁰⁴ Pamětnice sama tento incident nehodnotí jako sexuální obtěžování. Na ostatní partyzány má jen dobré vzpomínky.

⁴⁰⁵ Paměť národa: rozhovor s Amálií Fojtíkovou, roz. Rafajovou. Vítkov 23.10.2012 [online] [cit. 1.7.2021].

jeho spolubojovníci. Nechtěli jí říct, jak přesně padl, ale ukázali jí místo, kam ho pohřbili. Nosila mu tam potom nějakou dobu květiny.⁴⁰⁶

V brigádě Jana Žižky se vytvářely intimní vztahy založené na vzájemných sympatiích, které se mohly dále rozvíjet. Nevhodné chování partyzánů vůči ženám a dívkám nebylo tolerováno. Tuto zásadu patrně akceptovaly všechny oddíly operující na Valašsku.

⁴⁰⁶ Paměť národa: rozhovor s Marií Adámkovou, roz. Hurtíkovou. Olomouc 24.5.2016 [online] [cit. 1.7.2021].

10 Závěr

Navzdory nepříliš příznivým podmínkám se v Protektorátu Čechy a Morava podařilo vytvořit bojeschopné partyzánské hnutí. Partyzánské jednotky se soustředily do horských, zalesněných oblastí Protektorátu, není tedy divu, že nejpočetnější partyzánskou jednotku, 1. československou partyzánskou brigádu Jana Žižky, nalezneme v kopcích u hranic se Slovenskem. Především Valašsko bylo esenciálně spojené s partyzánským odbojem, kde se do podpory partyzánů zapojily široké vrstvy obyvatelstva. Z tohoto důvodu byl hlavní výzkum diplomové práce situován do tohoto regionu.

Diplomová práce měla za cíl prozkoumat každodenní život v partyzánském oddílu na příkladu 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky. Pozornost byla věnována několika tématům, která za sebou byla v textu řazena tak, aby tvořila logickou návaznost. Hlavní část práce tak začala seskokem organizátorských výsadek, navazováním kontaktů s obyvatelstvem, následovala tvorba úkrytů a zajišťování potravin, oblečení a zbraní. Další kapitola pojednávala o lékařské péči. Zbýlá dvě témata už byla abstraktního charakteru a týkala se pojetí partyzánské spravedlnosti a vzájemných vztahů. Ačkoliv původním záměrem bylo od sebe oddělit složku „bojovou“ a tu „běžnou, každodennostní“, nebylo to zcela možné. Obyčejný život partyzána byl s jeho bojovým nasazením příliš úzce provázán, což souviselo se specifickým charakterem partyzánského boje v Protektorátu. Partyzáni z brigády Jana Žižky neměli možnost uchýlit se do „zázemí“ obtížně dostupných, trvalých, lesních táborů, jako tomu bylo například na Ukrajině nebo v Bělorusku. Po celou dobu svého působení museli být v pohotovosti, proto veškeré své snažení podřizovali bojovému nasazení. I v samotné práci se tak obě složky partyzánského života prolínají. U některých zpracovaných témat je tato skutečnost zřetelnější než u jiných.

Dostupná odborná literatura týkající se partyzánského hnutí na Valašsku, potažmo v celém Protektorátu, se výlučně každodenností partyzánů nezabývá, ačkoliv je možné v ní nalézt pasáže, které se dotýkají otázek zásobování, budování bunkrů nebo ozbrojování. V práci proto byla tato témata zasazena do širšího kontextu. V otázce zajišťování potravin byl brán zřetel na celkovou hospodářskou situaci na Valašsku během zkoumaného období. Typologie ubytování nezůstala zaměřená jen na stavbu podzemních bunkrů, ale ukázány byly i další možnosti, kterých mohli partyzáni využívat. Podrobně byla představena horská

stavení a podmínky, v nichž žili pasekáři ukrývající partyzány, stejně tak různé druhy improvizovaných přístřešků. Zkoumaná témata se nesoustředila jen na otázky materiálního zabezpečení a ubytování, ale bylo zohledněno i udržování kázně v oddílech a mezilidské vztahy. Při psaní této práce bylo dbáno na to, aby partyzáni nebyli vykresleni jako padouši ani jako hrdinové, ale jako lidé. Partyzáni byli nuceni reagovat na různé situace. Některá jejich rozhodnutí byla pro obyvatelstvo zničující, chovali se neurvale, dopouštěli se omylů i křivd. Na druhé straně se snažili trestat bandy, které se za partyzány vydávaly a terorizovaly obyvatelstvo, chovali se vlídně k dětem a dívkám, jež jim dělaly spojky, nebo v několika případech chránili své podporovatele, pokud to bylo v jejich možnostech. Působení 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky na Valašsku bylo plné rozporů.

Téma každodenního života partyzánů bojujících v 1. československé partyzánské brigádě Jana Žižky rozhodně nebylo vyčerpáno. Rozhovory s posledními pamětníky i prameny ruské provenience, zejména vzpomínky sovětských partyzánů, mohou osvětlit další aspekty partyzánského hnutí a pomoci lepšímu pochopení dané problematiky. Velmi zajímavé poznatky může nabídnout výzkum v oblasti vzájemných vztahů mezi partyzány. Nabízí se otázky, jak řešili vzájemné spory vyplývající z dlouhodobého, těsného kontaktu, jak se vypořádávali s kulturními rozdíly, na jaké úrovni spolu komunikovali. Problematika žen-partyzánek taktéž není dostatečně probádaná.

K tématu každodennosti partyzánů tak stále zůstává mnoho nezodpovězených otázek. Ačkoliv stav pramenů pro tento typ výzkumu není ideální, citelně chybí zejména osobní deníky, řada dokumentů je stále v soukromých rukou, tudíž se situace může změnit. Nové poznatky také mohou v budoucnu přinést materiály z ruských archivů.

11 Seznam pramenů a literatury:

Prameny:

a) archivní prameny

Historické oddělení Moravského zemského muzea v Brně

fond Sbírky

Moravský zemský archiv v Brně

fond B 72 - Zemské četnické velitelství v Brně

fond B 252 – Zemský president Brno

fond C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště

Muzeum regionu Valašsko

fotoarchiv

Národní archiv v Praze

fond Svaz protifašistických bojovníků-soutěž vzpomínkových, dokumentačních a historických prací

Státní okresní archiv v Kroměříži

fond Archiv obce Rajnochovice

Státní okresní archiv ve Vsetíně

fond AO Nový Hrozenkov

fond MNV Halenkov

fond MNV Hovězí

fond MNV Pržno

fond MNV Ratiboř

fond MNV Oznice

fond Český svaz protifašistických bojovníků – okresní výbor Vsetín

fond Pozůstalost Pavlín

Státní okresní archiv Zlín

fond MNV Držková

fond NŠK Držková

fond NŠK Ublo

fond NŠK Vysoké Pole

fond Obú Drnovice

fond Obú Vysoké Pole

fond Okresní úřad Zlín – Správa z pověření Říše 1942-1945

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv

fond Domácí odboj 1939-1945

fond Ilegalita

fond Soubor sb. ze sovět. arch. – sb. dok. z UŠPH v Kyjevě 1944-1945

fond Partyzánské a odbojové hnutí

Dotazníky o domácím odboji (1945)

b) Paměť národa (digitální archiv)

rozhovor s Marií Adámkovou [online], Olomouc 24.5.2016, Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/adamkova-marie-1930>

rozhovor s Amálií Fojtíkovou [online], Vítkov 23.10.2012, Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/fojtikova-amalie-1929>

rozhovor s Janem Hronkem [online], Břeclav 6.2.2015, Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/hronek-jan-1931>

rozhovor s Boženou Húšťovou [online], Ploština 29.8.2009, Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/hustova-bozena-1929>

rozhovor s Boženou Juroškovou [online], Čermné ve Slezsku 21. a 22.1.2021 Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/juroskova-bozena-1929>

rozhovor se Štěpánkou Kalíkovou [online], Opava-Milostovice 8.8.2012, Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/kalikova-stepanka-1921>

rozhovor s Miroslavou Kaštovskou [online], Opava 8.8.2012, Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/kastovska-miroslava-1931>

rozhovor s Vlastou Klačanskou [online], Praha 2.10.2013, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/klacanska-roz-krenkova-vlasta-1931>

rozhovor s Anastázií Královou [online], Odry 7.1.2015, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kralova-anastazie-1928>

rozhovor s Jarmilou Rubeyovou [online], Vítkov 23.10.2012, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/rubeyova-jarmila-1930>

rozhovor s Věrou Smilkovou [online], Semetín 8.1.2018, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/smilkova-vera-1932>

rozhovor s Janem Štachem [online], Pozdřechov 6.11.2015, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/stach-jan-1925>

rozhovor s Miroslavem Ticháčkem [online], Lukoveček 29.8.2015, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/tichacek-miroslav-1924>

rozhovor s Miluškou Zedníčkovou [online], Krnov 10.10.2012, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/zednickova-miluska-1924>

rozhovor s Janem Zrníkem [online], Jeseník 15.9.2010, Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/zrnik-jan-1925>

c) Periodika

Partyzán. Praha: Mladá fronta, 1946, roč. I.

Partyzán. Praha: Mladá fronta, 1947, roč. II.

Partyzán. Praha: Mladá fronta, 1948, roč. III.

Partyzán. Praha: Mladá fronta, 1949, roč. IV.

d) Publikované prameny, vzpomínky a edice dokumentů

BARTOŠ, Antonín; KUNC, Radimír: *Clay–Eva volá Londýn*. Praha 1992.

GRŇA, Josef: *Partyzánské historky*. Brno 1946.

GRŇA, Josef: *Sedm roků na domácí frontě*. Brno 1968.

KLENOVSKÝ, Jaroslav: *Dokumenty k partyzánskému hnutí na Moravě v letech 1944–1945*. In: Sborník Matice moravské, ročník 1958

MŇAČKO, Ladislav: *Smrt si říká Engelchen*. Praha 1965.

OBRÍŇKA, Nikolaj: *Partyzánem*. Praha 2009.

Příručka pro partyzány. Bojový manual Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty. (Upravené a doplněné vydání z roku 1942). Praha 2016.

Úderná rota kpt. part. „Jerryho“ I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky. Holešov 1947.
ZÁMEČNÍČEK, Karel: *Deník partyzána. Z deníku Vincence Vymazala člena partyzánského oddílu Olga v Chříbech v roce 1945.* Olomouc 2018.

Literatura:

- BAROŠ, Josef; TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy, díl 4. Svobodný stát a okupace.* Brno 2004.
- BENČÍK, Antonín a kol.: *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války.* Praha 1961.
- BORÁK, Mečislav: *Po stopách partyzánů v Beskydech.* Ostrava 1984.
- BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945.* Praha 2000.
- ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945.* Brno 2006.
Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.
- DRAŠNER, František: *Partyzánský výsadek Mistr Jan Hus.* Praha 2007.
- FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu.* Praha 2010.
- GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a, b.* Praha 1997.
- GEBHART, Jan; ŠIMOVČEK, Ján: *Partyzáni v Československu 1941–1945.* Praha-Bratislava 1984.
- GOFMAN, Genrich: *Černý generál.* Praha 1972.
- GOGUN, Alexander: *Stalinova komanda. Ukrajinské partyzánské jednotky 1941–1944.* Praha 2019.
- HAŠA, Stanislav a kol.: *Partyzánská obec Ratiboř.* Ratiboř 1980.
- HOLMES, Richard: *Obrazy války. Chování člověka v bitvě.* Praha 2011.
- HRBEK, Jaroslav; SMETANA, Vít a kol.: *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944–1945. 2. svazek.* Praha 2009.
- HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj. Historie I. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944–květen 1945).* Vsetín 2012.
- CHMELA, Miroslav: *Naplněný čas života. K historii partyzánské brigády Mistra Jana Husa.* Praha 1989.
- IVANOV, Miroslav: *Akce Tetřev.* Praha 1974.

- JELÍNEK, Zdeněk: *Partyzánské organizátorské desanty v českých zemích v letech 1944–1945*. Roztoky u Prahy 1984.
- JELÍNEK, Zdeněk: *Leškovice, z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa*. Havlíčkův Brod 1994.
- JELÍNEK, Zdeněk: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*. Kolín 1988.
- KMENT, Zdeněk: *Valašsko v područí hákového kříže*. Valašské Meziříčí 2018.
- MACKSEY, Kenneth: *Zapalte Evropu! Partyzáni v Evropě za 2. světové války*. Brno 2000
- MARŠÁLEK, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939–1945*. Praha 2012.
- MATÚŠŮ, Marie: *Muži pro speciální operace*. Praha 2004.
- MLEZIVA, Štěpán: *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Praha 2010.
- NEBOJSA, Bořivoj: *Jak to bylo s partyzány*. Tišnov 1998.
- NEKUDA, Vladimír: *Okres Vsetín. Rožnovsko, Vsetínsko a Valašskomeziříčsko*. Valašské Meziříčí 2002.
- PÁLENÍČKOVÁ, Božena: *Z rozkazu svědomí*. Vizovice 1997.
- PAŽUROVÁ, Helena: *Slovenský partizánský zväzok Čapajev*. Banská Bystrica 2014.
- PECKA, Jindřich: *Váleční zajatci na území Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 1995.
- PEŠA, Václav; OCÁSEK, Jindřich: *V dvojím ohni. Kronika Partyzánského oddílu „Olga“*. Brno 1974.
- POLÁKOVÁ, Miroslava: *Měli odvahu žít. Odboj na Uherskobrodsku v letech 1939–1945*. Praha 2018.
- POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Vizovice 1998.
- PROKEŠOVÁ, Nina; PŘIKRYL, Josef: *Odboj proti nacistické okupaci na východní Moravě*. Gottwaldov 1965.
- PŘIKRYL, Josef: *I. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky (srpen–listopad 1944)*. Ostrava 1976.
- PŘIKRYL, Josef: *Z bojů za svobodu na jihovýchodní Moravě*. Gottwaldov 1984.
- PŘIKRYL, Josef; SLEZÁK, Lubomír: *Jihovýchodní Morava v boji proti okupantům*. Brno 1965.
- Ratiboř – Valašská dědina*. Ratiboř 2006.
- SCHMIDT, Carl: *Teorie partyzána. Poznámka na okraj k pojmu politična*. Praha 2008.

- SLÁDEK, Oldřich: *Přinášeli smrt... Nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944–1945*. Praha 1986.
- SLÁDEK, Oldřich: *Přicházeli z nebe*. Český Těšín 1993.
- SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava. Nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944–1945*. Praha 1991.
- SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa*. Praha 1986.
- STRÖBINGER, Rudolf: *Rudá zrada. Archivy odhalují pravdu o partyzánském hnutí*. Olomouc 1998.
- ŠIKOLA, Čestmír; POSPÍŠIL, Jaroslav: *Nešli stejnou cestou. Osudy parašutistů a konfidentů gestapa*. Vizovice 1994.
- ŠOLC, Jiří: *Padáky nad Slovenskem. 2. československá samostatná paradesantní brigáda v SSSR*. Praha 1997.
- ŠOLC, Jiří: *Za frontou na Východě. Českoslovenští parašutisté ve zvláštních operacích na východní frontě za druhé světové války (1941–1945)*. Cheb 2003.
- TESAŘ, Jan: *Česká cikánská rapsodie*. Praha 2016.
- TICHÁČEK, Miroslav: *Lukoveček-historie obce. (Paměti dob minulých i současných)*. Lukoveček 2004.
- VÁCHA, Dalibor: *Bratrstvo. Všední a dramatické dny československých legií v Rusku (1914–1918)*. Praha 2015.
- Valaši, nedajme sa! 70. výročí odboje proti fašizmu na Valašsku*. Vsetín 2014.
- ZIKOVÁ, Renáta: *Konfident brněnského gestapa Stanislav Kotačka*. Brno 2011. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.
- ZVĚŘINA, Otakar: *Na partyzány s germánskou lstí*. Holešov 1947.
- ZVĚŘINA, Otakar: *Partyzáni ve Vsáckých a Hostýnských horách*. Holešov 1947.
- ŽAMPACH, Vojtěch: *Partyzánské portréty*. Brno 1980.

Internetové zdroje:

- HÝŽA, Václav: *Partyzán Augustin Bártek*. Opava 2018. [online], Dostupné z: <https://www.brnov.cz/historie/partyzan-augustin-bartek-z-brnova>
- Obec Újezd u Valašských Klobouk: *Obec v datech*. [online], Dostupné z: <https://www.ujezdvk.com/obec-v-datech/ds-1004>

Vzpomínka parašutisty Vladimíra Řezníčka. [online], Dostupné z:
https://docs.google.com/document/d/1gA9HGMTnAkvnSZJKi1jTxARzguV6LcDX_0tbCRQzrjQ/edit

12 Seznam obrázků:

Obrázek 1: Ve vile Františka Foukala. (NA, fond SPB-soutěž vzpomínkových, dokumentačních a historických prací, inv. č. 476).

Obrázek 2: Velitel D. J. Murzin a komisař brigády I. P. Stěpanov nad mapou. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS11567).

Obrázek 3: Bunkr v Oznici (stav 2017). (foto archiv autorky).

Obrázek 4: Pomník připomínající tragédii v Provázkových chlévech. Nový Hrozenkov, Bzové (stav 2021). (foto archiv autorky)

Obrázek 5: Kronikář Žák se svým bratrem při zásobovací akci partyzánů. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS5552).

Obrázek 6: U Manišů, ratibořské paseky. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS5322).

Obrázek 7: Partyzáni z oddílu Petra Moskalenka. S páskou přes oko Genadij Grečin. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS12636).

Obrázek 8: Partyzánský pohřeb v horách v Jasenné. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS11327).

Obrázek 9: Nikolaj Jefremov s paní Češkovou z Hošťálkové, u které pobýval. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS11126).

Obrázek 10: Radisté Alexandra Timochovoa a Vladimír Kolomackij. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS28945_18).

Obrázek 11: Zleva: partyzáni Pavel Krivoj, Petr Bud'ko, Jiřina Františáková a Konstantin Kalabin. (Muzeum regionu Valašsko, digitální archiv, inv. č. VS 11324).

13 Seznam zkratek:

ČSPB – Český svaz protifašistických bojovníků

gestapo – Tajná státní policie (*Geheime Staatspolizei*)

fol. - folio

HO MZM – Historické oddělení Moravského zemského muzea

inv. č. – inventární číslo

KSČ – Komunistická strana Československa

MZA – Moravský zemský archiv

NA – Národní archiv

NKVD – Lidový komisariát vnitřních záležitostí, sovětská tajná služba (*Narodnyj komissariat vnutrenich děl*)

OV – okresní výbor

RA – Rudá armáda

SOkA – Státní okresní archiv

SPB – Svaz protifašistických bojovníků

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SS – Ochranné oddíly (*Schutzstaffel*)

UŠPH – Ukrajinský štáb partyzánského hnutí v Kyjevě

VÚA–VHA – Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv

ZbV – oddíl ke zvláštnímu použití (*Zur besonderen Verwedung*)

